

Underdånigt Betänkande

af

i Näder förordnade Komiterade för utarbetande af förslag
till ny lag rörande Vattenrätten,

afgifvet den 5 November 1870 och på Kongl. Maj:ts Nådiga befallning
till trycket befordradt.

STOCKHOLM, 1870.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Sedan Eders Kongl. Maj:t genom Nådigt bref den 29 Januari 1869 åt undertecknade Komiterade uppdragit, att, med ledning af inkomne anmärkningar mot ett af en föregående Komité utarbetadt förslag till lag angående vattenrätten, verkställa omarbetning af vissa delar utaf samma förslag samt att derjemte föreslå stadganden rörande ängsvattning; så hafva Komiterade den 20 Maj nästlidet år sammanträdt härstädes och med arbetet fortfarit till och med den 19 Juni samt vidare från den 12 Oktober till och med den 15 December, hvar-

efter Komitéen, som sistnämnda dag tills vidare åtskiljts, men dervid uppdragit åt en af sina medlemmar att utarbete då ännu återstående delar af förslaget, ånyo haft sammanträden från den 8 Juni till och med den 7 Juli och vidare från den 4 nästlidne Oktober till denna dag, då Komiterades arbeten avslutas och härvid fogade förslag till förordning angående Vattenrätten äfvensom till särskild stadga rörande flottning i underdånighet öfverlemnas.

Ehuru Komiterades uppdrag, på sätt ofvan nämnes, förnämligast afser endast en omarbetning af föregående Komiténs förslag, hafva Komiterade likväl vid närmare granskning af samma förslag funnit sig, i följd af sin uppfattning af ämnet, ej kunna undgå att från det äldre förslaget afvika i så väsentlig mån, att det nu bifogade till största delen är att anse såsom nytt; med anledning hvaraf Komiterade, innan de söka afgifva en mera detaljerad framställning rörande sitt förslags innehåll, torde böra i korthet antyda den allmänna grund, hvarå samma förslag stödjes, synnerligast med afseende å de delar, hvori det väsentligen skiljer sig från det äldre.

Af de på Eders Kongl. Maj:ts befallning afgifna och till Komiterade öfverlemnade yttranden öfver det äldre förslaget från flere offentliga myndigheter jemte länens landsting och hushållningssällskaper hafva Komiterade inhemtat, att temligen allmänt framställts anmärkningar emot förslaget deruti; att detsamma — mera i öfverensstämmelse med främmande länders lagar än med den inhemska rätten — i flere hänseenden afvikit från grundsatsen om den enskildes eganderätt till och fria disposition öfver det inom hans egoområde befintliga vatten; att — möjligen såsom följd af nämnde afvikelse — ej mindre vid fördelning af vatten emellan den egentliga industriella verksamheten och jordbruket, detta sednares intresse blifvit obehörigen tillbakasatt, än äfven i fråga om rättighet till vattens användning stadgats förbehåll om offentlig myndighets tillstånd och kontroll i fall, der sådant förmenats vara antingen stridande mot rättsgrunden eller åtminstone mindre tjenligt såsom ledande till onödig tidsutdrägt och kostnad; samt att slutligen, — för att göra sådan kontroll verksam eller skydda enskildes rätt, — föreslagits särskilda undersökningsförrättningar i vattenrättsmål, hvilka förrättningar ansetts alltför invecklade, tidsödande och kostsamma för att i ganska många, synnerligen i enklare fall, vara ändamålsenliga.

Komiterade, hvilka i hufvudsaken dela de sålunda antydda åsigter, hafva i första rummet låtit sig angeläget vara, att ställa sitt förslag på nationell grund och att således, med bibehållande af den inhemska, äldre och nuvarande lagstiftningens allmänna riktning, söka utveckla densamma derhän, att den kunde anses motsvara den nuvarande tidens åsigter och behof. Dervid hafva Komiterade visserligen icke underlåtit att taga kännedom om de lagar i detta ämne, som äro gällande hos några bland de öfriga mera framstående kulturfolken; men då dessa lagar äro företrädesvis grundade på åtskillnad emellan offentliga, — det allmänna tillhörige, — och privata vatten och på en mycket inskränkt, — i många fall alldeles upphäfd, — dispositionsrätt öfver de sednare, hvaremot vår lag, såsom här nedan skall närmare ådagaläggas, ej känner någon dylik åtskillnad utan tvärtom utgår från grundsatsen om den enskildes ovilkorliga eganderätt till vattnet, hafva Komiterade ansett sig endast undantagsvis af de främmande lagarne kunna hemta ledning för sitt arbete.

Innan Komiterade vidare sig yttra, torde några ord böra egnas åt den yttre anordningen af de ämnen, som Komiterades förslag omfattar. Då Komiterades uppdrag, — lika litet som föregående Komiténs, — blifvit utsträckt till behandling af de rättsgrundsatser i afseende på vatten, hvilka betingas uteslutande af fisket, hafva Komiterade i denna del endast bort meddela en hänvisning till gällande stadganden, hvilken hänvisning finnes intagen uti § 8. Öfrige till Vattenrätten hörande ämnen hafva blifvit i förslaget så ordnade, att i 1 Kap. intagits några hela rättssferen omfattande allmänna bestämmelser, hvilka ansetts ej böra bland specialbestämmelserne inrymmas, i 2 Kap. lemnats sådane föreskrifter angående flottled, hvilka i följd af sin allmängiltighet och nära inverkan å enskildes eganderätt bort såsom civillag betraktas, i 3 Kap. afhandlats gemensamma stadganden om dikning, strömrensning och vattenledning, emedan dessa ämnen syntes ega det inre sammanhang att de alla afse bortskaffande af vatten, som för jordbruket är skadligt, i 4 och 5 Kap. meddelats föreskrifter angående jords bevattning och invallning, hvilka åtgärder jemväl afse jordförbättring och således stå i nära samband med de näst förut omnämnda, i Kap. 6 och 7 bestämts de legala villkoren för vattenverks anläggning och nyttjande samt för rättigheten att sådane verk ändra, flytta eller utrifva till förmån för jordbruket, i 8 Kap. lemnats föreskrifter angående en särskild procedur i vattenrättsmål för att åstadkomma en skyndsammare och säkrare pröfning af sådane mål, och äntligen i 9 Kap. anvisats huru föreningar för gemensamma, Vattenrätten rörande företag böra bildas och hvilka vilkor i afseende derå skola gälla; hvarjemte särskildt blifvit förslaget i en så kallad *Flottningsstadga* hvilka föreskrifter torde böra, i den för ekonomisk lagstiftning stadgade ordning, meddelas om inrättning och begagnande af allmänna flottleder samt om anordning af gemensam flottning derstädes.

Kap. I.

Den allmänna grundsats, hvarmed förslaget inledes, finnes icke tillföre såsom konstitutiv bestämmelse oförmäld i någon annan svensk lag, än Helsingelagen, Viþ. 14: 1. Likväl är otvifvelaktigt, att denna grundsats städse varit gällande i vårt land. Såsom bevis härför torde Komiterade allenast böra erinra om följande stadganden i äldre och nu gällande lagar: Yngre Vestgöthlagen mylnu 1: att grannar egde förbjuda inkräkning af qvarnlägenhet, hvilket stadgande innefattar en väsendtlig ändring i bestämmelsen uti äldre Vestgöthlagen mylnu 1, att den egde behålla qvarnlägenhet, som bebyggde densamma och höll byggnaden vid magt; Östgöthlagen Bygd. 1, att qvarnställe och fiske inginge i bydelning såsom andra samfällde egor, hvilket stadgande upprepas i Uplandslagen Viþ. 22, Kristoffers landslag Byggn. 33 och 1734 års lag, Byggn. 20: 1; yngre Vestgöthlagen mylnu 1: att om vatten skure sig sjelft ut öfver annans åker, äng eller tomt, egde den vattnet, som förut egde jorden; Östgöthlagen Bygd. 28: 3: att om byeegor och allmänning möttes i vatten, skulle gränsen för de förra i vattnet bestämmas genom kastning af en stång; Uplandslagen Viþ. 17:

att, der bys egor angränsade en sjö, egde byemän så mycket af sjön, som de kunde nå med stenkast från stranden; Östgöthalagen på sistnämnde ställe: att om rågång mötte vatten, som var så mycket att det kunde vända ett qvarnhjul, skulle rågränsen anses vara i »mißström»; äldre Westgöthalagen Jord. 17 och yngre Westgöthalagen Jord. 42: att om vatten runne emellan två ego-områden, skulle dessa anses mötas i »mißprivantras» eller i midten af vattenfåran; Skånelagen 1: 201: att fiskebyggnad ej finge göras längre än till »mißströms», derest icke särskild rätt till damfäste å motsatta stranden vunnits; Uplandslagen Vi'. 17 och Helsingelagen Vi|. 14: att om byar låge vid sidan af sjö eller sund, egde hvar hälften; äfvensom sistnämnde ställe i Uplandslagen bestämmer, att en å, så stor att man kunde ro deri med tvåårad båt, men ej hvarje bäck, kunde gälla såsom skillnad emellan byar; Kristoffers landslag Byggn. 26: att om två byar låge sidolångs vid sjö eller sund, tillkomme hvar hälften af vattnet, samt att, om by låge vid sjöända, egde han så mycket i sjön, som hans »bohlstad sigher till»; och 1734 års lag Jord. 12: 4: att om å, sjö eller sund vore sidolångs byar emellan, egde de halft hvardera; om insjö eller någon del deraf »till äng vexte», egde hvar äng eller land efter ty, som han i sjön rådande varit; samt om by låge vid ändan eller å sido vid stora sjöar, egde den i sjö eller holme del efter rågång och bolstad sin.

Dessa stadganden jemte flera andra af enahanda syftning, hvilka för att undvika vidlyftighet torde här böra förbigås, synas komiterade tydligen ådagalägga giltigheten inom svensk rätt af den ofvan uppställda grundsatsen. Komiterade hafva derföre icke tvekat att gifva samma grundsats ett bestämdt uttryck i lagförslaget och att derpå bygga den följande utvecklingen. Det torde i sammanhang härmed endast böra tilläggas, att, såvidt komiterade inhemtat, med undantag af hvad här nedan vidare förmåles angående rätt till farled och om kungsådran, någon kronans eller det allmännas rätt till vattendragen inom Riket ej varit i lag bestämd under annan form än den, som gäller för enskildes eganderätt, och att följaktligen för kronans rätt i detta hänseende måste gälla enahanda bestämmelser, som för enskilde samhällsmedlemmars.

Närmast bestämmelsen om eganderätt till det vatten, som finnes inom hvar och en jord-egares egogräns, hafva komiterade ansett böra ställas föreskrifter om de förändringar eller inskränknings angående samma rätt, som kunna uppkomma på grund af aftal eller urminnes häfd. Genom aftal kan egaren till vatten afstå denna sin rätt till förmån för annan antingen för alltid under full äganderätt eller på viss tid, och i bägga händelserne synes upplåtelsen böra af lagen godkännas, enär vattnets begagnande till nyttiga ändamål derigenom underlättas. I nu gällande lag Kongl. förordningen om hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864, hvilken förnämligast afser likartad upplåtelse från hemman eller lägenhet af dertill hörande jord, omförmåles icke annan upplåtelse af vatten, än den som nämnes i 15 § och angår vattenfall; och hafva komiterade derföre ansett nödigt att i förslaget § 2 införa ytterligare stadganden i denna del. Men enär vid upplåtelse af rätt till vatten för alltid under full egande rätt synes kunna uppkomma missförstånd och deraf möjligen tvister angående rättigheten till bottnen, hafva komiterade till förekommande häraf föreslagit, att dylik upplåtelse alltid skall omfatta äfven den mark, hvarå vattnet är. För att trygga aftalens bestånd torde böra iakttagas samma formaliteter, som i lika fall äro föreskrifna beträffande

afsöndring af jord. Att rätt till vatten enligt vår lag kan förvärfvas genom urminnes häfd, torde ej af någon förnekas; deremot synes mera tvifvelaktigt om sådan rätt jemväl lagligen kan försvaras genom ettårig eller tjugoårig häfd; och då denna fråga berör servituter i allmänhet, hvarom i vår lag föga finnes bestämdt, hafva komiterade ej ansett lämpligt att i ett serskildt fall nu föreslå uttryckligt stadgande i fråga om sistnämnde häfder. Att i lagen bestämma vilkor vid upplåtelse af rätt till vatten beträffande viss tid för aftalets bestånd eller skyldighet att erlägga afgäld till egaren af den fastighet, hvarifrån upplåtelsen skett, hafva komiterade ansett ej vara erforderligt.

Huru stor andel hvarje delegare i samfäldt vatten tillkommer, och på hvad vilkor sådant vatten eller gemensamt vattenfall eller annan dylik lägenhet i visst fall må kunna af någon delegare särskildt begagnas med uteslutande af de öfriga, är redan stadgad såväl i äldre som nu gällande lag Byggn. 17: 1, 2 samt 20: 1. Dessa stadganden hafva icke bort saknas i förslaget, bland annat af det skäl, att särskild procedur i detta fall ansetts nödig, hvarom mera framdeles. Erforderliga bestämmelser härom hafva derföre upptagits under § 3.

I § 4 är återgifvet det i 20 Kap. 7 § Byggn. af nu gällande lag förekommande förbud mot afledning af vatten ur ständiga vattendrag till men för annan. Om återställande af vattendragets förra skick och om skadeersättning nämnes i Kap. 3. Komiterade hafva så mycket heldre ansett ifrågavarande stadgande böra bibehållas oförändradt, som detsamma, tillämpadt *ex contrario*, innefattar tillstånd till alla åtgärder i detta hänseende, hvilka ej lända annan till skada och ej heller eljest äro i lag uttryckligen förbjudne. En sådan frihet måste anses synnerligen dyrbar både för industrien och jordbruket, emedan den i de flesta fall medgifver vattnets användande utan preventiva undersökningar, och således utan den tidsutdrägt och de ofta onödiga kostnader, som deraf förorsakas. Att likväl ej obehörigt lidande för annan må kunna uppstå i följd af egenmäktiga och rättsstridiga åtgärder, i detta fall derför är sörjdt såvidt möjligt, genom särskilde bestämmelser i nyssnämnde Kap. Då likaledes såsom allmän grundsats torde gälla, att man ej må, annan till skada, hindra vattendragens naturliga lopp, samt denna grundsats ej allenast innefattar ett förbud mot skada utan väsendtligen är att betrakta såsom ett skydd mot intrång i eganderätten till vattnet, såvidt sådant intrång åstadkommes genom hinder mot vattnets aflopp, hafva komiterade ansett att nämnde grundsats borde erhålla ett uttryck i lagen i sammanhang med det äldre i enahanda syfte stadgade, förbudet mot rättsstridiga afledningar ur vattendragen.

Farled är genom flere äldre lagar äfvensom nu gällande lag, Byggn. 20: 3, bestämd till visst utrymme i vattendrag, der den hittills nytjats, nemligen numera till tolf alnar för segelled och åtta alnar för bätled, allt i djupaste vattnet. Att kommunikationsväsendet i dess nuvarande utsträckning ej kan med så ringa utrymme åtnöjas, hafva komiterade ansett uppenbart; och då i de fall sådan större utsträckning redan hittills varit behöflig, densamma torde hafva vunnit häfd och således ej kan anses medföra någon rättsstridig inskränkning i enskildes rätt, hafva komiterade trott sig på billigaste sätt medla emellan olika intressen i detta hänseende genom att för farleden bestämma såsom legal den utsträckning, som hittills å hvarje ställe vanlig varit, hvilken bestämmelse finnes intagen under § 5 i förslaget. Förändringar i

fråga om farled, vare sig densammas upphörande eller inskränkning, lärer, i likhet med hvad nu är stadgadt, böra af konungens pröfning bero.

Att delegare i samegendom ej må begagna sin eganderätt så, att meddelegare deraf lider skada, är visserligen af rättsvetenskapen allmänt erkändt, och uttryckligt stadgande derom, att denna grundsats jemväl eger tillämpning å samfäldt vatten, äfvensom att vatten ej må till fara för allmänna helsotillståndet förgiftas, kunde tilläfventyrs ej vara erforderligt; men komiterade hafva likväl, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med föregående komiténs förslag i denna del, ansett sig så mycket heldre böra i sitt förslag upptaga dylikt stadgande, som tillämpning åtminstone af stadgandets förra del ej sällan torde ifrågakomma. Härom handlar § 6; men derjemte bestämmes i samma §, att en ort ej må beröfvas tillgång till vatten, som för befolkningens hushållsbehof är oundgängligen nödigt. Genom detta stadgande hafva komiterade sökt förekomma, att icke, — förnämligast genom vattenafledningar med eller utan tvångsrätt, — brist på vatten till antydde behof inom en ort må uppstå, och således befolkningen tillskyndas ett känbart lidande. Då stadgandet blifvit uppståldt bland allmänna bestämmelser, hafva komiterade derigenom velat antyda, att dess giltighet ej må förminska af hvad sedermera i lagen finnes föreskrifvet beträffande särskilde rättigheter i afseende på vatten.

Komiterade hafva här ofvan antydt, att frågorna om farled och kungsådra innefattade en det allmännas rätt i vattendragen. Att detta äfven är förhållandet beträffande farled, lärer vara tydligt, men i fråga om kungsådran synes saken ej vara så lätt afgjord. Innan komiterade, — hvilka, på sätt § 7 i förslaget visar, bibehållit — kungsådran sådan den af ålder varit, men frånträdt öfrige, i sednare tider tillkomna och ännu gällande stadganden i detta ämne — framlägga skälen härtill, torde komiterade böra i korthet omförmåla hvad i lag hittills varit stadgadt rörande samma ämne.

Namnet kungsådra förekommer, såvidt utrönas kunnat, först i 1643 års Riksdagsbeslut 8 punkten, som handlar om fiske och djurfångst. Sedan der talats om fiskets förminskande och om de åtgärder, som deremot borde företagas, anmärkes slutligen: »härhos och detta med skäl är att påminna att H. K. M:ts förordning måtte utgå om kongsådronne, att der de äro, måge blifva oigentäppta, och der de täppta äro, lagligen upprifvas igen, och således androm, som ofvan före bo, dess rätt och rättighet i fiskerien hållas oförkränkt». Af de i beslutet använde ordalag framgår, att stadgandet om kungsådra tjenat till skydd för deras fiskerätt, som bodde längre från flodernas utlopp, emot hinder för fiskens uppgående, hvarigenom naturligtvis fisket förnämligast, om ej uteslutande, kom dem tillgodo, som bodde vid utloppet. Men äfven de äldre lagarne innehöllo i sådant afseende flera bestämmelser. Så stadgade äldre och yngre Vestgöthlagen i mylnu 1, att ingen finge bygga qvarn på sådant sätt att annans fiskeverk derigenom »spilledes», eller »fiskegarþ» så att äldre fiskeanläggning spilledes. Hvarjemte dessa lagar innehålla det, — i annan lag komiterade veterligen ej förekommande —, stadgande att den, som anlade qvarn i allmännings vatten, finge, i händelse enskilde egor mötte på andra sidan om vattendraget, endast dämna in två tredjedelar af vattnet, men skulle lemna det öfriga öppet. Östgöthlagen föreskrifver i Bygd. 8, dels att om flera hade fiske eller qvarnlägenhet gemensamt, egde den vitsord, som ville bygga, dock

så, att han ej spillde annans rätt, dels ock att den, som byggde ofvanför i ett vattendrag, fick ej »hæfta» hvarken vatten eller fiske för den, som bodde nedanför, eller tvärtom, vid påföljd att den, som led skada, egde uppdraga flodluckan. Uti ett tillägg vid Skånelagen (Add. I G:) stadgas, att qvarn ej finge byggas till skada för annan äldre qvarn, hvilket jemväl gällde angående fiskeverk; äfvensom i samma lag (I: 201) förbjudes att bygga fiskegarp längre än till midten af vattendraget utan lof. I Uplandslagen Vi|. 22 förekommer den allmänna bestämmelse, att samma lag vore om fiskebyggnad som om qvarn, så att ingen egde bygga andra till skada och ingen »androm sitt foretaka» vid lika ansvar som för olaga qvarnbyggnad; och säges slutligen i Landslagen Byggn.-Balken 34: att »nu må man ej vatten eller fiskeri af forno förvända eller för androm spilla», vid påföljd af böter och skadesättning.

Vid sådant förhållande synes det vara uppenbart att dessa äldre lagar, ehuru de ej uttryckeligen tala om den sedermera så kallade kongsådran, icke destomindre bort lemna allt erforderligt skydd åt deras fiskerätt, som bodde ofvanför vid floderne. Likväl är ej alldeles oantagligt, att det skydd, som i följd af nämnde bestämmelser kunde beredas, ej verkade tillräckligt i vidsträcktare vattendrag, hvarest många fiskeberättigade uppfört byggnader tilläfventyrs på längre afstånd från hvarandra, hvarigenom talan emot olagliga åtgärder måste betydligt försvåras. Att häri söka en orsak till stadganderna om kongsådran, vore väl ej alltför mycket vågadt, synnerligast som den synes hafva sin rättsgrund just i samma skydd, som lagarne åsyftade att bereda, men tillika syntes verka kraftigare än dessa till ändamålets vinnande i det den likasom förenade hela vattendraget till ett helt och derigenom utmärkte, att en delegares obehöriga åtgärd i sjelfva verket lände till skada ej blott för grannen utan äfven för många andra möjligen alla öfrige vattenberättigade. Men ett annat för kungsådrans uppkomst ännu verksammare förhållande torde böra sökas deruti, att det allmänna småningom uppträdde såsom delegare uti vattenrättigheterna och på flera ställen, särdeles i de norra provinserna tillegnade sig sådane vattendrag, de der ännu icke blifvit föremål för enskild eganderätt. Härigenom torde det ofvan omnämnde skyddet för fiskerätt hafva erhållit en anstrykning af offentligt intresse. Att staten jemväl skulle finna sin fördel vid att på sådant sätt utöfva inflytande på ett helt vattendrag är tydligt. Sålunda utbildades utan tvifvel och tillämpades småningom på åtskilliga vattendrag bestämmelsen att någon del af desamma ständigt skulle hållas öppen, alla berättigade till ömsesidig fördel, hvilka icke bodde vid vattendragets utlopp. Att bestämmelsen ej tillämpats på alla vattendrag, lär berott af tillfälliga förhållanden, som nu äro obekanta. Det är deremot känt, att konungarne redan under 14 århundradet bortförlänt kronans fiskerättigheter, hvarvid utan tvifvel vilkor blifvit bestämde för deras begagnande. Ett dylikt förhållande antydes i Kongl. plakatet 1617, hvori förbjudes att med fiskeredskap stänga och förbygga elfvarne i Norrlanden undersåtarne till förhinder i deras laxfisken samt tillika inskärpes, att hvar och en egde bygga som »honom bör och af framfarne konungar efterlätet är». Ej långt derefter tillkom det ofvanantecknade Riksdagsbeslutet af år 1643 och sedermera hafva meddelats följande föreskrifter i ämnet, som kommit till komiterades kunskap, nemligen: Resol. på

Betänkande o. förslag till ny lag för vattenrätten.

adelns besvär 1660 p. 3, hvaruti hänvisas till blifvande undersökning angående »tillstoppande af kungsådran», hvaraf »landet kunde taga skada och mångens egendom ruineras; Resol. på adelns besvär 1664 p. 31, som är af lika innehåll; Resol. på adelns besvär 1680 p. 67, hvilken lyder sålunda: »Kongl. Maj:t achtar och eljest aldeles nödigt att kungsådrorne måge efter lag och förra resolutioner i *alla strömmar* öppnas»; Resol. på allmogens besvär 1680 p. 25 af innehåll, att allmogen klagat att »mestadel i hela Riket alla kungsådror af Bergsbruken uti store strömmar igenstängde äro, så att ingen fisk kan uppkomma, och fiskerierne, som allmogen skattar för, förminskas», samt att Kongl. Maj:t, enär tillförene vore resolveradt, att kungsådran efter lag borde öppen hållas, ville anbefalla undersökning i två särskilde af klaganderne anförde fall, nemligen angående Elfkarleby kongsfiske och Ljusna bruk; Resol. på allmogens besvär 1683 p. 38, enligt hvilken Kongl. Maj:t, i anledning af allmogens klagan, att den förra resol. angående kungsådrans öppnande ej blifvit efterlefvad, förklarar, *dels* att »der som intet jäf eller brist finnes uti att det af ålder hafver varit kungsådra, skulle densamma enligt resolutionerne genast genom Landshöfdingarnes försorg öppnas, *dels* ock att »Kongl. Maj:ts resol. ej kunde så uttydas, som skulle alla strömmar och ådror derigenom göras till kungsådror», utan måste det om hvars och ens beskaffenhet lagligen ransakas; samt slutligen resol. på allmogens besvär 1723 p. 47, så lydande: att »kungsådrorna ej böra dämmas, öfverbyggas eller med fiskedon uppfyllas, är med Sveriges lag och förra Kongl. resolutioner enligt, allenast efter hvar och en Orts beskaffenhet lagligen ransakas, hvilka rätteligen för kungsådror hållas böra eller ej».

I detta skick befanns frågan då nu gällande lag stiftades. Denna lag innehåller i fullkomlig öfverensstämmelse med då gällande rättsuppfattningen *dels* i 12: 4 J. B. en hänvisning till Byggn.-B. i fråga om hvad såsom lag angående kungsådra i sjöar och strömmar gällde, hvilken hänvisning torde ega förnämsta vikt deraf, att den förekommer i det lagrum, som handlar om eganderätt och gränsskillnad i vattendrag och således innefattar den bestämmande grundsatsen för vattenrätten; *dels* i 17: 4 Byggn.-B. förbud mot sådan fiskebyggnad, hvarigenom kungsådran eller farled stängdes, och annans fiskeverk ofvan eller nedan gjordes onyttiga; *dels* ock i 20: 3 sistnämnda balk bestämmelse att, der kungsådra af ålder varit, skulle $\frac{1}{3}$ af vattnet lemnas öppet i djupaste vattnet; och skulle Konungens Befallningshafvande hålla hand deröfver att kungsådror ej igenstängdes. Dessa stadganden förete icke något annat nytt, än föreskriften om kungsådrans utsträckning, hvilken bestämmelse antagligen härledde sig derifrån, att det nämnda måttet i serskilda fall tillämpats och derigenom vunnit häfd.

Sednare lagstiftning i fråga om kungsådran innefattas uti 1766 och 1852 årens Fiskeri- Stadgar. Deri föreskrifves ovilkorligen, att $\frac{1}{3}$ af vattnet skulle lemnas öppen, der af ålder kungsådra varit, men hälften mindre der sådan ådra ej varit, men fiske ofvan före ligger eller flottled varit nyttjad eller uppdämning å främmande egor eljest kunde ske; hvarförutom i 1852 års stadga tillägges att, der ström eller å i hafvet eller i insjö utfaller eller från större vattendrag vidtager, skulle lemnas sådan öppning att fiskens gång i djupaste ådran ej hindras.

En annan omständighet af vigt för frågans bedömande är förhållandet med rätt till talan angående kungsådra och forum i sådant fall. Redan genom Kongl. Instruk. för Qvarn-kommissionen den 13 April 1697 bestämdes, att tvister emellan privatpersoner angående kungsådrans tilltäppande hörer till de ordinarie domstolarnes pröfning: och enahanda föreskrifter meddelas i Fiskeri-Stadgarne äfven för den händelse att kronan hade i tvisten del. 1734 års lag synes deremot i Bygg. 20: 3 göra sådana frågor beroende af administrativt förfogande, på sätt som är föreskrifvet om farled; men detta stadgande afser dock endast verkställighetsåtgärder, der tvist ej uppkommit angående sjelfva rättigheten.

Resultatet af det ofvan anförda synes derföre vara: att kungsådran, såvidt den öfverensstämmer med vår rättsuppfattning, ursprungligen inneburit allmänt skydd för annans fiskerätt, men att den sedermera lidit inverkan af någon för vår rätt främmande föreställning om ett vattenregal eller Statens rätt att utöfva uppsigt och vidtaga säkerhets åtgärder i afseende på de vattendrag, hvori Staten vore eller möjligen kunde blifva delegare. Af den utredning, som ofvan blifvit gjord, framgår, enligt komiterades förmenande, att kungsådran, sådan den omförmäles i allmänna lagen, fortfar att gälla så lång tid att den med skäl bör anses hafva grundlagt rättigheter af lika värde med dem, som ega rum på grund af urminnes häfd. Att föreslå rubbning af sådane rättigheter hafva komiterade ansett ej tillständigt. Deremot hafva komiterade å en annan sida ej kunnat förbise det förhållande, att rättigheten till vatten numera måste, såvidt ej giltiga rättsgrunder deremot strida, förnämligast bestännas af *behofvet* och att, sedan dylikt behof nu för tiden framträder i allt större utsträckning i mån af både industriens och jordbrukets stigande utveckling, det ej kan vara lämpligt att såsom lag bibehålla föreskrifter, hvilka, om än ursprungligen föranledda af ett berättigadt anspråk på skydd, i tillämpningen erhållit en form, som är en gång för alla bestämd och således ej kan efter olika faktiska förhållanden jemkas. Denna anmärkning anse komiterade i synnerhet böra riktas mot den genom 1766 års Fiskeristadga i lagstiftningen införda så kallade *mindre kungsådran*, för hvilken ingalunda kan åberopas lika häfdvunnen rätt, som för den i allmänna lagen stadgade. I 1852 års nu gällande Fiskeristadga synes ofvanantydde förhållande i afseende å behofvet af mera föränderliga bestämmelser i detta fall vara i viss mån tillgodosedt genom stadganderne i 14 §, att vattenverk, som ej ega särskild rätt att stänga kungsådran, dock kunde, der så oundgängligen tarfvades och andra vattenverksegares rätt ej deraf förnärmades, tillåtas att kungsådran öfverbygga under särskilda vilkor i afseende på flott- och farled samt fiske, äfvensom att i smärre vattendrag kungsådran finge öfverbyggas, om ej ofvanboende derigenom lede i sin rätt och fiskens gång ej hindrades, hvarförutom under sträng torka kungsådran i mindre vattendrag finge alldes igenstängas till förmån för något angeläget verk. Men dessa stadganden synas ej tillfyllestgörande, då det besinnas, att kungsådran, i händelse nämnde förmån ej kan påräknas, måste till hela dess bredd öppnas, oaktadt tilläfventyrs blott en mindre öppning vore tillräcklig för att förekomma öfverklagad skada. Med afseende häruppå hafva komiterade, jemte det de uti 3 mom. af 7 § intagit stadgande derom, att om för vattendrag, der kungsådra ej af ålder varit, särskildt är vordet bestämdt att viss del af vattnet skall hållas öppen, sådan bestämmelse kan underkastas förnyad pröfning, derest förändrade förhållanden dertill föranleda, och

dervid undergå den jemkning eller inskränkning, som befinnes af omständigheterna påkallad och utan men för annan kan ske, tillika till förekommande deraf att sistnämnda vilkor ej må blifva förbisedt, på andra ställen i förslaget i fråga om hvarje särskild deruti omhandlad rättighet infört föreskrifter, hvilka, synts Komitéen både fullt tillräckliga och mera ändamålsenliga, än de nu gällande. Komiterade hafva äfven i formelt hänseende funnit betänklighet dervid att en lag, som rätteligen torde tillhöra allmänna civillagstiftningens område, emedan den väsendtligen ingriper i enskildes egande- och dispositionsrätt till vatten, likväl blifvit såsom ekonomisk lag behandlad; hvilken oegentlighet, om den fortfarande kommer att ega rum, kunde leda till betänkliga ingrepp i vattenverksegares rätt. Af dessa skäl hafva komiterade, — som anse sig ej tillkomma att föreslå någon bestämmelse i hvad fisket rörer —, i afseende på de till allmänna vattenrätten hörande ämnen, hvilka beröras af stadganderne angående den mindre kungsådran, funnit lämpligast, dels att ur lagförslaget utesluta nämnde stadganden, dels ock att hemställa, *huruvida icke, derest detta förslag blefve gilladt, föreskrifterna om kungsådra i 1852 års Fiskeristadga borde i öfverensstämmelse dermed serskildt rättas.*

Kap. II.

Om flottled.

Vid den föregående komiténs förslag, som i III Kap. innehåller bestämmelser om flottled och flottning, är af en reservant, Intendenten m. m. Hjalmar Elworth, fogadt ett särskildt förslag till flottningsstadga, omfattande samma ämnen. Dessa begge förslag skilja sig hufvudsakligen deruti att, under det Komiténs pluralitet ansett de allmänna flottlederna böra konstitueras endast för viss tid och flottningens ombesörjande öfverlemnas åt vissa dertill oktrojerade personer eller bolag med åliggande för dem att emot afgift efter taxa befordra det gods, som till flottning anmäles, så har reservanten, som af skäl, hvilka finnas närmare utvecklade i reservationen, ansett det sålunda af pluraliteten antagna entreprenadsystem opraktiskt och föranledande till sakens onödiga inveckling, i stället föreslagit bestämmelser angående gemensam flottning hemtade från de för Claraelfven, Ljusnan och Indalselfven gällande flottningsreglementen, enligt hvilka de för hvarje år flottande bilda en tillfällig för- ening för flottningens besörjande under vald Styrelse.

Då jemväl öfver denne del af ämnet yttranden blifvit infordrade ej mindre från vederbörande administrativa myndigheter än äfven från Landstingen i de län, der flottning i större utsträckning bedrifves, hafva inom de fleste af dessa län begge förslagen undergått en noggrann granskning af serskildt för ändamålet tillsatta Komitéer. Dervid har i allmänhet försträde gifvits åt reservantens förslag, hvilken åsigt jemväl i hufvudsaken omfattats af Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Kammarkollegium. Vid sådant förhållande och i betraktande jemväl deraf att Intendenten Elworths förslag, hvilket i fråga om de rättsgrundsatsar, som bestämma flottningsrättens förhållande till öfriga vattenrättigheter hufvudsakligen öfverensstämmer med

pluralitetens förslag, i öfrigt synes ega det företräde framför det sednare, att Elworths förslag beträffande ordnandet af de flottandes inbördes förhållanden nära ansluter sig till bestämmelser, som för närvarande enligt fastställda reglementen gälla för de mest trafikerade flottlederna och hvilkas lämplighet sålunda kan anses vara i väsentlig mån af erfarenheten bekräftad, har Elworths förslag synts böra ligga till grund för fortsättningen af lagstiftningsarbetet i denna del.

I fråga om innehållet af den nya flottningslagstiftningen hnfva Komiterade således följt sistnämnda förslag med iakttagande af de detaljanmärkningar, som blifvit mot detsamma framställda. Beträffande åter lagens formella behandling, så hafva Komiterade, på sätt redan blifvit antydt vid framställningen af den yttre anordningen utaf Komiténs förslag, ansett, att de stadganden rörande flottning, som afse rättigheten att inrätta och begagna flottleder samt villkoren derför såvidt de röra strand- eller vattenrättsegare, borde i följd af det nära samband i hvilket de stå med eganderätten och deras oberoende af tillfälliga förhållanden, närmast såsom civillag betraktas och således erhålla sin plats bland öfrige till den allmänna Vattenrätten hörande bestämmelser; hvaremot de stadganden, som afse sjelfva flottningsbestyrets anordning och de flottandes deraf beroende rättsförhållanden sins emellan, i hvilka hänseenden olika förhållanden torde för olika orter påkalla skiljaktige föreskrifter, äfvensom åtskilliga processuella bestämmelser i fall, der den vanliga rättegångsordningen ej torde vara lämplig, af Komiterade ansetts böra sammanfattas i en särskild Flottningsstadga, i ändamål att denna del af ämnet må kunna behandlas i den ordning, som § 89 Regeringsformen innehåller.

§ 9.

Denna § 9 öfverensstämmer till sitt innehåll med I punkten af 1 § i reservantens förslag. Det har synts öfverflödigt att särskildt erinra om rättigheten att i sådant enskildt vattendrag göra byggnad och strömmrensning, enär flottleden jemväl i dessa hänseenden måste vara grundad å vederbörande rättsegares samtycke. Deremot har det ansetts lända till redande af rättsbegreppen, att detta slags flottled genom sjelfva lagen tillägges benämningen af *enskild* flottled till skillnad från sådana flottleder, som efter 10 § uppkomma och kallas *allmänna* flottleder. Denna skillnad är af vikt derföre, att lagens öfriga bestämmelser angå endast de allmänna flottlederna, i följd hvaraf de enskilda måste fortfarande, i öfverensstämmelse med hvad hittills enligt Kongl. Brevvet den 8 April 1811 varit gällande, helt och hållet grundas på aftal i likhet med andra privaträttsliga förhållanden.

Denna flottledens karaktär förändras ej deraf, att i samma vattendrag till äfventyrs kan finnas allmän farled. Men af ett sådant förhållande följer dock, att den administrativa myndigheten, som i allmänhet har uppsigt öfver farlederna, eger att med tillämpning af förslagens 5 § skydda den allmänna farleden emot olägenhet af flottningen, hvarom också anvisning är lemnad i förslagens 11 § samt i 2 § 2 mom. af den föreslagna Flottningsstadgan.

§ 10.

I fråga om nödvändigheten att, i de fall, der flottning medför för en hel ort och för en större folkmängd en väsentlig fördel, erkänna flottledens natur af allmän kommunikations-

anstalt, samt att genom lagstiftningen framhålla denna karaktär gent emot det enskilda intresset att monopolisera flottlederna hafva Komiterade hufvudsakligen omfattat föregående Komiténs åsigter, hvilka finnas framställda i samma Komiténs betänkande pag. 37—40. Komiterade hafva sökt uttrycka denna grundsats genom att, såsom motsättning till den i 9 § begagnade benämningen enskild flottled, i denna § upptaga benämningen allmän flottled.

Beträffande de vilkor, hvarunder allmän flottled bör kunna i visst vattendrag konstitueras, skilja sig Komiterade endast till formen från den föregående Komiténs, hvars åsigt i denna fråga med en obetydlig modifikation återfinnes i 1 § 3 punkten af reservantens förslag. Nuvarande Komiterade hafva nämligen sökt att finna ett mera allmänt uttryck för denna principiella bestämmelse.

Af flottledens allmänna karaktär torde följa, att inrättande deraf utgör ett giltigt motiv för expropriationstvångets användande. Expropriationsförfattningarnes tystnad i detta fall har föranlett Komiterade att intaga ett uttryckligt stadgande härom. Men derjemte hafva Komiterade ansett sig böra meddela särskild bestämmelse för det fall, att intrång i annans egande rätt i följd af flottledens inträdande kunde till ömsesidig fördel godtgöras genom ersättning och således ej vore nödigt, att eganderätten afhändes. Detta fall synes inträffa vid uppdamning å annans jord eller annan dylik skada. Då emedertid den, som lider skadan, eger fordra expropriation, kan någon olägenhet ej drabba honom i följd af nämnde särskilda bestämmelse. Den pröfningsrätt, som genom denna § är tillagd Konungens Befallningshafvande, förekommer såväl i nuvarande lagstiftning som i de föregående förslagen. Närmare bestämmelser angående sättet för denna pröfnings verkställande äro, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med nuvarande praxis och de föregående förslagen, meddelade i Flottningsstadgans 2, 3, och 4 §§.

§ 11.

Denne §:s innehåll är en omedelbar följd af den Konungens Befallningshafvande enligt instruktion åliggande uppsigt öfver de allmänna farlederna. I afseende å sättet för denna uppsigts utöfvande är genom § 2 mom. 2 af Flottningsstadgan hänvisadt till den genom 2, 3 och 4 §§ af samma stadga föreslagne procedur.

§ 12.

Den genom denna § 1 mom, uttalade grundsats, att den, som nedlagt kostnader å flottled, skatt njuta ersättning deraf af de flottande, återfinnes i 7 § af Intendenten Elworths förslag och motivering deraf i föregående Komiténs Betänkande pag. 48—53. De hithörande detaljbestämmelserna, hvilka måste rätta sig efter trävarurörelsens fortsatta utveckling, hafva Komiterade gifvit plats i §:ns 2 mom. Sistnämnda bestämmelser hafva, med bibehållande af tillräckligt utrymme för pröfning af behovet i särskilda fall, blifvit valda med hänsyn der-till, att de måtte motsvara de nuvarande förhållandena vid de redan ordnade flottlederna och, så vidt möjligt är, äfven önskingarne hos flertalet af de flottningstrafikerande, hvilkas åsigter i detta ämne kommit till Komiterades kännedom. Enär ingen är förpligtad att nedlägga sådana kostnader, utan det beror på anläggaren sjelf, om han vill underkasta sig de

nödiga utgifterna på de villkor i afseende på återgåldandet, som äro genom lagen bestämda, torde någon betänklighet icke böra möta förslaget i denna del.

Lika med föregående Komitéen (Bet. pag. 59), hafva Komiterade ansett flottgods böra vara pant för flottningsafgifter, hvartill ränta och amortering för de i denna § afsedda strömnings- och byggnadskostnader jemväl böra räknas. Åt denna grundsats hafva Komiterade sökt gifva ett så allmänt uttryck, att den gäller ehvad flottningen bedrifves för gemensam räkning eller på entreprenad.

§ 13.

Uti denna § hafva Komiterade infört stadgande angående flottningsmanskaps af behofvet påkallade rätt till tillträde å stränderna vid flottled, enär desse ännu anses vara hufvudsakligen af privaträttslig natur. Motsvarande bestämmelse förekommer i Intendenten Elworths förslag § 13. Att hvarje i följd af sådant tillträde uppkommen skada bör ersättas, hafva Komiterade velat uttrycka i §:ns sednare del.

§ 14.

Såsom motivering för denna §:s 1 mom., få Komiterade dels åberopa föregående Komiténs Betänkande pag. 41—47, dels ock för egen del tillägga, att då, det af föregående Komitéen föreslagna Oktrojssystemet måste öfvergifvas, endast de flottandes solidariska ansvarighet för skadeersättningarna kan bereda strandegarne tillräcklig säkerhet för ersättningarnes utbekommande, och att den genom § 12 medgifna panträtt för flottningskostnader, hvori naturligtvis skadeersättningarna ingå, i väsentlig mån upphäfver den risk, för hvilken hvarje enskild flottande kunde synas vara genom denna påtvungna solidaritet blottställd; hvarför utan detta stadgande bör utgöra en kraftig maning för de flottande att enligt de i Flottningsstadgans 10 § angifna grunder anordna gemensam flottning på det mest ändamålsenliga sätt.

I fråga om proceduren för utbekommande af ersättning för skada genom flottning, hafva Komiterade i 2:dra mom. af denna § föreslagit en bestämmelse, som afser att bereda den lidande skyndsam godtgörelse och förebygga den ytterligare olägenhet och förlust, som ofelbart skulle uppkomma, derest den lidande vore nödsakad att utsöka sin ersättning af de flottande med de medel som den vanliga rättegångsordningen anvisar. Den föreslagna proceduren öfverensstämmer dessutom hufvudsakligen såväl med förra Komiténs förslag som med gällande lag i andra likartade fall.

§ 15.

Komiterade hafva lika med föregående Komitéen ansett att byggnad eller anuan inrättning i allmän flottled ej borde ovilkorligen förbjudas, då men för flottningen ej uppkommer, emedant ett sådant förbud skulle strida mot den hela förslaget genomgående allmänna grundsats, att man eger fritt begagna sin rätt, då annan derigenom ej lider skada. Och då flottningen kunde hindras genom afledning af vatten ur vattendrag, hvori flottled är, samt det i § 4 förekommande förbud i detta ämne torde vara tillämpligt endast i afseende på deras rätt, som i vattendrag ega del, bland hvilka de flottande ej kunna räknas, hafva Komiterade,

för att förekomma missförstånd och osäkerhet härutinnan, i denna § infört ett dylikt förbud särskildt till skydd för flottled.

§ 16.

Den föregående Komitén har, pag. 35 och 36 af dess Betänkande, karakteriserat flottningen såsom ett tillfälligt fortskaffningssätt, som under vissa förhållanden bör vika för andra intressen, och derföre föreslagit flottledernas oktrojerande för viss tid af 20—30 år med en efter hvarje oktrojperiods slut återkommande pröfning af flottningens berättigande i förhållande till öfrige med densamma täflande intressen. Då riktigheten af denna tanke måste erkännas, har det synts vara en brist i reservantens förslag, att i och med oktrojssystemets förkastande äfven hvarje utväg försvunnit att, der de förhållanden, som föranledt flottningens tillåtande, under tidernas lopp förändrats, få tillåtelsen återkallad och flottleden aflyst. Komiterade hafva derföre i denna §, hvars innehåll i öfrigt omedelbart följer af 10 och 12 §§, upptagit bestämmelser angående flottleds affysande.

Det särskilda förslaget till Flottningsstadga är, med en något förändrad redaktion, hufvudsakligen öfverensstämmande med de delar af Intendenten Elworths förslag, som ej erhållit plats i sjelfva Vattenrättsförordningen, hvarföre Komiterade anse sig behöfva redogöra endast för några punkter, som innefatta mera betydande afvikelser från berörda förslag.

I anledning af anmärkningar från Wester-Norrlands och Norrbottens läns Landsting i det syfte, att undersökningsmännens yttrande skulle vinna större förtroende om de icke utslutande vore förordnade af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, hafva Komiterade i 3 § 1 mom. väckt det nya förslag, att, under det den egentliga förrättningsmannen, hos hvilken embetsmannansvarighet torde vara önskvärd, förordnas af sistnämnda myndighet, de biträdande Gode Männen skola utses af Länets Hushållningssällskap.

Komiterade hafva ansett sig ej böra, såsom föregående Komiténs äfvensom reservantens förslag innehålla, föreslå ansvarsbestämmelse för olofligt flottande i enskild flottled eller i vattendrag, der flottled icke är, enär sådan oloflig åtgärd innefattar intrång i enskildas rätt, och således hör till allmänna strafflagens område, men ingalunda kan betraktas såsom öfverträdelse af föreskrifterna angående flottning, hvarom nu är fråga.

Samtliga bestämmelser angående den gemensamma flottningen hafva Komiterade sammanfört i Flottningsstadgans § 10, hvilken hufvudsakligen motsvaras af §§ 6 och 8 i reservantens förslag. De anmärkningar, som från orterna blifvit framställda emot dessa §§, äfvensom olikheterna emellan de nu gällande reglementernas detaljbestämmelser ådagalägga, att ett ganska vidsträckt utrymme bör lemnas för de allmänna grundsatzernas tillämpning på de särskilda flottlederna. I betraktande häraf hafva Komiterade i Flottningsstadgan upptagit endast sjelfva grundsatzerna för den gemensamma flottningen, sådana desse återfinnas i alla de efter Claraelfvens reglemente på senare tiden fastställde Flottningsreglementen, men deremot hänvisat alla detaljbestämmelser angående de flottandes inbördes förhållanden till det reglemente, som bör af de flottande upprättas och af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställas.

Kap. III.

Om dikning, strömmrensning och vattenledning.

Lagstiftningen angående dikning erbjuder flera synpunkter af intresse. Af de äldre lagarne innehåller Uplandslagen de flesta bestämmelser i ämnet. Denna lag föreskrifver i Viþ. 3. 4 och 5 fl. dels huru mark till dike skall utläggas af oskifto vid delning af by eller tillsläppas af särskilda jordegare, dels ock hvem anläggnings- och underhållsskyldigheten af diken åligger. Sedan i lagen omförmäts, att åker skulle hvar delegare tilldelas efter tomtmål, och att, om åker låge sidolångs med väg, skulle för den sednares skull beräknas visst utrymme såsom tillökning till åkern utom byamål, stadgas, att derest dike låge emellan hägnad och åker och den sednare sträckte sig längs utmed diket, skulle diket vara utom byamål och uttagas till en bredd af sju fjät samt tillökning gifvas af två fjät till åkern, men att deremot, om dike fordrades emellan grannars åkrar, skulle hvar tillsläppa halfva diket af sin åker, utan rättighet att för sådant dike vinna någon tillökning öfver byamål, hvilket sistnämnde förhållande äfven inträffade om, såsom lagen säger: »deld» en eller två mötas och båda »ut a diki rinna», då hvar skulle gräfva för sin åker. Med ordet »deld» menas åkerskifte och »rinna» betyder löpa ut, sträcka sig ut; och torde derföre stadgandet rätteligen, ehuru misskrifning i texten möjligen egt rum, innebära, att om två åkerskiften, tillhöriga olika delegare, mötas och begge sträcka sig ut till dike på tvären, skulle hvar gräfva för sitt skifte. Detta om dikning emellan grannar i samma by. Vile någon deremot lägga dike genom sitt gårde och mötte annan bys åkrar eller ängar eller hjordavall eller annat byaland; ville de ej låta vattnet bortlöpa, som den sednare bulstaden egde, voro de förfallne till böter och skadestånd; hvarjemte tillägges: »dör i folk eller fä», (omkomma de i diket eller vattensamlingen i följd deraf att den ej blifvit genom fortsatt dikning afledt). »ligge folk i vådabot och fä i laggäld», eller samma påföljd som uppkom, derest dikningsskyldighet i andra fall eftersattes, hvaraf således synes, att den angränsande byns egare varit pligtige enligt Uplandslagen ej blott att icke hindra vattnets aflopp utan att, der det erfordrades, verkligen bereda aflopp genom dikning och detta utan afseende på beskaffenheten af den jord, hvari vattenafledningen skulle ske. Dessa stadganden upprepas i Landslagen Byggn. 7 och 14 med följande tillägg och förändringar: dike emellan gärdesgård och åker skulle vara två alnar bredt; vid föreskriften om dike emellan grannars åkrar tillägges, att om den enes åker låge »at ändalångo» och annans åker låge tvärs vid dike, skulle begge hafva lika del af diket, hvilken bestämmelse dock tydligen följer af den förut gifna föreskriften om dikning emellan åkrar; samt att, om någon lade dike genom sitt gårde eller äng, och annan bys mark mötte, skulle den sistnämnde byns egare böta och gälda åter skadan, ehvad den skett å åker eller äng, derest de »ej vilja vattnet bortlöpa» (låta); allt stadganden, hvilka i sjelfva verket ej kunna anses innefatta något nytt. Tillika innehåller Landslagen 14 Kap. Byggn. Balken be-

stämmelse derom, att diken och renar tillhörde alla byamännen, hvar »efter ägo sinu i byamale sino», hvarmed afses sådana diken och tillhörande jord, som beräknades af oskifto (utom byamål). Husesyns-Ordningen af 1681, hvilken gällde såväl för Krono- och Skatte- som för Frälsehemman, bestämmer angående dikens storlek, att nytt dike skall vara 2 alnar bredt ofvan, 1 aln djupt och lika bredt i bottnen, derest icke ortens beskaffenhet, hvarefter bestämmelsen i särskilda fall skulle rättas, fordrade annan storlek; och att skårdiken, hvarmed förstods sådana, som voro vid åkrars ändar och draga vatten af åkrarne, borde vara allenast 6 kvarter breda ofvan och 3 i bottnen, efter gammal sed.

Nu gällande lags stadganden i detta ämne innefattas uti 4 och 6 Kap. Byggn. B., af hvilka lagrum det förra handlar om utläggning af mark till diken och det sednare hufvudsakligen om deras uppgrävning och underhåll. Skillnad göres emellan aflopps diken och dike emellan åkrar eller skårdike. Det förra skulle, lika med hvad förut varit stadgad, läggas af oskifto till $2\frac{1}{2}$ eller 2 alnars bredd, 1 alns djup och 1 aln i bottnen, allt som nödigt vore och lägenhet dertill funnes, och gäfvdes den, som sin åker dervid fått, 1 aln till ren utom byamål; men denna bestämmelse har sedermera genom Kongl. Förordningen den 27 Dec. 1858 blifvit på det sätt förändrad att dikets bredd bestämts till $4\frac{1}{2}$ alnar, djupet till 2 alnar och bottnen till en half aln. Tarfvades dike emellan grannars åkrar, ginge halft dike å hvar deras åker; men om dike vore behöfligt för ändan vid åker, skulle hvar dika af sitt område, en bestämmelse, som endast medför verkan i det fall, att diket angränsas af jord, som ej brukas till åker. Om dikningsskyldigheten stadgas: att aflopps- och floddiken skulle hållas af alla i by efter deras egor, d. v. s. andel i byn, elier efter samma grund som de, enligt föregående lagar, i sådant dike egt del; att, om grannars åkrar lågo vid hvarandra (på längden eller tvärs), skulle hvar hafva (= underhålla) halfva diket; samt att, om bys diken mötte annan bys diken, skulle hvar gräfvva upp för sig genom sina egor, eller böta och fylla skadan; hvilket stadgande är afvikande från den föregående lagstiftningen deruti, att den ovilkorliga dikningsskyldighet, som förut ålegat den nedanför liggande jordens egare, inskränkes till det bestämda fallet, att dike möter dike. Om deremot dike, som blifvit anlagdt genom gärde eller äng, mötte annan bys äng, hjordavall eller annan byamark; då egde den byn ej hindra vattnets aflopp, men hade icke ovilkorlig skyldighet att till vattnets ledande bidra. Härvid företer sig den skiljaktigheten från äldre lagar, att egoslaget åker uteslutits vid uppräknande af de olika egoslagen inom den nedanför liggande byn, hvilket tydligen härrört deraf att, i fall åker mötte, dikningen ansetts vara fortsatt och således ovilkorlig dikningsskyldighet ega rum. I stället för den ovilkorliga dikningsskyldighet som förut varit stadgad, har kommit bemyndigandet för domaren att, i mån af hvad för begge nyttigt och nödigt pröfvas, bestämma dikningsskyldigheten.

Den nuvarande ståndpunkten för lagstiftningen i detta ämne är således:

1. att, inom samfälligheter, jord till aflopsdike tages af oskifto till nödig storlek, dock ej under minimum, och att diket gräfvdes och underhålls i mån af andel i samfälligheten;
2. att skårdiken, likaledes inom samfälligheter, uttagas och gräfvvas af angränsande åkers egare till hälften hvar till i lag bestämd storlek, samt att skårdiken vid ändan för åker (mot annan mark än åker) gräfvvas af hvar ensam för sin åker;

3. att, utom samfälligheter, hittills varande dikning bibehålles, så att hvar dikar genom sina egor;

4. att samma förhållande måste vara i afseende på nytt dike, som möter annans åker; samt

5. att om nytt dike möter annan mark än åker, förbindelsen att ej hindra vattnets aflopp är ovilkorlig, men skyldigheten att dika vilkorlig, nemligen beroende af ömsesidig nytta.

Försök till ny lagstiftning hafva skett genom Lagkomitén och beredningen samt föregående Vattenlags-Komitén.

Lagkomitén i 7 Kap. Byggn. upprepar stadgandet om afloppsdike med den noggrannare föreskrift, att delaktigheten skulle bestämmas efter andel i den jord, för hvilken dikningen skedde, och ej efter andel i byn. Vidare stadgas angående skårdiken och dike vid ändan för åker lika med nu gällande lag, men med uteslutande af mått å dessa diken, hvilka skulle hållas till den storlek, som var nödig. Derefter göres skillnad emellan gammalt dike och nytt dike. I afseende på det förra bestämmas, lika med hvad förut gällde, att hvar skulle gräfva öfver sina egor. Beträffande nytt dike göres åter skillnad emellan åker och annan mark sålunda, att nedanför liggande åkers egare vore skyldig gräfva undan vattnet med afloppsdike till den af lagen bestämda storlek, men derutöfver endast i mån af egen fördel af dikningen, samt att egare af annan mark i allmänhet hade skyldighet att ej hindra vattnets aflopp, men förbindelse att deltaga i dikningen endast i mån af nyttan. Tillika bestämmas särskildt, att underhållsskyldighet skulle jemkas i mån af nytta genom förändradt bruk af egorna.

Såsom särskildt slag af dikning upptages afledning af vatten från kärr, mosse, beteshage eller utmark, men bestämmelserna i detta fall äro desamma som förut nämnas, nemligen dikningsskyldighet i mån af nytta, eller förbindelse att ej hindra vattnets aflopp, d. v. s. dikningsrättighet för den öfra markens egare. Lag-Beredningen afviker härifrån endast deruti, att ovilkorlig skyldighet, att gräfva afloppsdike öfver åker till afledande af vatten från ofvanför liggande egor, borttagits, och dikningsskyldigheten äfven i detta fall gjorts beroende af den ömsesidiga fördelen.

Den föregående Komiténs förslag synes i 45 § hufvudsakligen åsyfta att, i afseende på äldre eller redan befintlig dikning, bibehålla nu gällande stadganden; men genom föreskriften att sådant dike, som hittills tjenat till afledning af vatten från annans mark, skulle fortfarande öppet hållas, så att samma mark kunde afdikas till fyra fots djup, har dock inträffat, att Komiténs bestämmelse blifvit vidsträcktare och mera betungande än stadganderna i nu gällande Lag, enär afseende icke fästats på den nedra markens nytta af dikningen. Härigenom skulle för den sistnämnda egendomen under alla omständigheter uppkomma ett fortfarande onus. Ehuru det måste antagas, att berörde likasom hvarje annan bestämmelse i denna fråga kan ega inverkan på redan förhanden varande dikning och således ej är inskränkt till sådan dikning, som efter lagens tillkomst påfordras; så synes likväl Komiténs ifrågasvarande förslag äfven vara oriktigt i den händelse, att någon genom aftal eller dom blifvit

förbunden till mindre mått af dikning på den grund att han af den mindre dikningen hemtade fördel, men till äfventyrs ej kunnat tillförbindas vidsträcktare skyldighet utan ersättning. Bestämmelse om dikens storlek bör ej inverka till förändring af föreskrifterna angående dikningsskyldighet. Dylig förändring kunde likväl inträffa i följd af den ovillkorliga föreskrift, som förslaget i denna del innehåller. Bestämmelsen om dikets maximum synes äfven gagnlös, då förut är sagdt, huru djupt marken skall afdikas, och är dessutom olämplig, emedan sådant beror af ändamålet med afdikningen eller andra särskilda omständigheter.

Nästföljande § 46 uppställer såsom grundsats, att den, som vill afleda vatten, skall göra det i första rummet öfver egna egor eller uti egoskilnad och i andra rummet öfver grannens egor, samt bestämmer såsom vilkor för sista alternativet, att kostnaden af de två föregående afdelningarne skall vara större. Härvid torde med skäl först kunna anmärkas, att giltigheten af det servitut, som vanligen grundas å vattnets naturliga lopp, nu blifvit gjord beroende af ett tillfälligt förhållande eller kostnaden för afledning åt annat håll. En på sådant sätt åstadkommen fördel för den nedre markens egare kan väl hafva utseende af billighet men är i sjelfva verket oriktig, bland annat derföre att den kan leda till förökad tunga för andra. Det är nemligen tydligt, att, derest vattnet från dess naturliga lopp åt en grannes egor, ledes till annat aflopp, så måste det åter inkomma (i många fall åtminstone, eller der ej större vattendrag möta) på en annan grannes område, hvilken sednare derigenom får lida den tunga, som billigtvis endast borde drabba den förre. Men viktigare är, att en jordegare, enligt nu gällande lag, ej kan hindras att afleda vatten å egna egor hvart han finner för sig fördelaktigt, ehuru derigenom visserligen kan uppkomma en större tunga för den ene grannen än för den andre; ty vår lag känner icke till någon skyldighet att leda dagvatten och grundvatten från odlad jord åt visst håll, utan bestämmer endast att de redan bildade vattendragen skola bibehållas i sitt naturliga djup och läge. Det torde ej heller vara hvarken riktigt eller lämpligt att tvinga afledningen mera åt ett håll än åt ett annat, utan att låta densamma bestämmas af det naturliga loppet och af den enskildes omtanka i afseende på kostnaden. Den nedanför liggandes rätt kan i hvarje fall genom lämpliga bestämmelser skyddas.

Frågan om dikningsskyldighet för den nedanför liggande eller dikningsrättighet för den ofvanför varande markens egare är utan betydelse i principiell synpunkt, emedan intetdera af dessa förhållanden innefattar den grundtanke, hvarpå lag i ämnet numera måste byggas. De gamla lagarna kände, såsom förut är nämnt, endast dikningsskyldighet; 1734 års lag införde först dikningsrättighet såsom följd af en ny princip, nemligen den ömsesidiga nyttan. På denna princip har sedermera lagstiftningsarbetet grundats. Det är tydligt att, der fördelen af dikningen är ömsesidig, måste dikningsskyldighet ega rum, men der den nedra markens egare har mindre fördel, kan uppkomma antingen dikningsskyldighet mot ersättning eller dikningsrättighet efter omständigheterna. Af det nu sagda följer emellertid att hvarken det ena eller andra sättet för afledningens verkställande bör i lagen upptagas under form af regelgifvande princip, och detta så mycket mindre som, ehuru Komitén uppställt dikningsrättighet såsom regel, denna rättighet likväl till följd af föreskriften att den, som vill leda vatten från egna egor till annans, skall dika så långt att nedanføre liggande egor ej af det

tilledda vattnet kunna skadas, blifvit förvandlad till en i de flesta fall all jordförbättring genom dikning till den grad hämmande skyldighet, att just härutaf de mest allvarsamma anmärkningar emot förslaget framkallats.

De äldre lagarne, äfvensom 1734 års lag, innehålla ovilkorlig föreskrift derom, att ingen egde hindra vattnets aflopp; och denna skyldighet är likaväl för handen, då vattnet ledes med konst som då det af sig sjelft nedrinner, hvaraf följer att den nedanför liggande marken i detta fall är underkastad ett servitut, och att egaren må sjelf med afseende derå vidtaga de åtgärder, som han för godt finner, allenast vattnets lopp ej hindras.

Om rättighet till dikning i egoskillnader framför andra delar af angränsande mark gäller hvad ofvan yttrats angående diknings riktning. Möjligheten af egoskillnadens och egofridens bevarande genom dikning är dessutom tvifvelaktig.

47 § af föregående Komiténs förslag innefattar dels föreskrift om den dikningsberättigades förbindelse att förskjuta kostnaden för dikningsarbetet med mera, dels ock bestämmelser huru tillämpning skall ske af grundsatsen att nedanför liggande äro pligtige att i kostnaderne deltaga i mon af den nytta som de af dikningen hemta. Att såsom §:n innehåller ovilkorligen i lagen bestämma, huru ersättning i detta fall bör utgå, synes mindre lämpligt, enär detta med skäl bör få bero af den berättigades önskan eller den skyldiges medgifvande eller andra tillfälliga omständigheter.

Oriktigt synes äfven att antaga den större eller mindre båtnad, som till följd af olika bruknings sätt af jorden kan uppstå, till rättesnöre för bestämmande af delaktigheten i dikningsföretaget. Om jorden vid en viss tidpunkt så brukas, att vattenledning derifrån är nödig, och om detta bruk sedermera förändras, så att dikning ej mera är lika nödvändig; detta är allt tillfälligt och oberoende af jordens naturliga beskaffenhet. Skall frågan om dikningsskyldighet efter sådana tillfälliga förhållanden bedömas, så erfordras tydligen nya bestämmelser så snart någon, äfven den minsta, förändring i kulturen uppkommer. Nu gällande lag, som, på sätt ofvan nämnts, först uppställde grundsatsen om nyttan vid dikningsfrågors bedömande, talar icke om förändradt bruk eller kultur vid viss tidpunkt utan endast i allmänhet om hvad för begge pröfvas nyttigt och nödigt, hvilken pröfning ej nödvändigt måste anses vara inskränkt endast till det förhandenvarande och tillfälliga. Att denna åsigt äfven är den rätta, torde inses deraf, att nyttan af dikning i sjelfva verket är beroende af jordens naturliga beskaffenhet, och möjligheten af densammes mer eller mindre fullständiga torrläggning, således af hvad deraf kan blifva, hvilket åter följer deraf, att all jord, som ej är för kultur otillgänglig, förbättras genom vattnets afledande, utan afseende på dess närvarande bruk. Om det finnes jord, som ehuru af vatten besvärad likväl utan afdikning kunde anses förete högsta grad af bördighet, så rubbar detta förhållande dock icke regeln enär sådan jord, såsom icke dragande någon nytta af dikningen, ej kan åläggas skyldighet att i kostnaden derför deltaga. Rättsfrågan beror således ej af tillfälliga utan af stadigvarande förhållanden. Vill någon derföre afdika skogsmark, för att deraf vinna högre afkastning, bör markens beskaffenhet ej utgöra hinder för rätt till dikning genom annans egor, emedan beskaffenheten af kulturen är tillfällig. De äldre lagarnas bestämmelser i detta fall hvilat utan tvifvel på

det praktiska förhållande, att afdikning den tiden ej ifrågakom i afseende på annan jord än åker eller äng, hvadan andra stadganden ej ansetts nödige.

Om man, på sätt ofvan nämnes, ej är ovilkorligen förbunden att afleda vatten i dess naturliga lopp, utan eger rättighet bereda aflopp jemväl i annan, med konst åstadkommen riktning; så följer deraf att den nedre markens egare är skyldig emottaga vattnet å hvarje ställe och således i intet fall eger rätt hindra vattnets aflopp. Denna grundsats är äfven uttalad i såväl äldre som nu gällande lag, men strider emot det Romerska rättssystemet, som ej erkände någon rätt till afledning genom konst, med undantag endast för det fall att vattnet samlades och afrunne genom fåra i åker (i följd af plöjning). — De flesta främmande lagar undantaga ock boningsplatser och inhägnade trädgårdar från dikning till grannes fördel. Onekligt är att goda skäl till sistnämnda undantag finnas. Men att utsträcka undantaget längre, eller, hvilket är detsamma, göra dikningsskyldigheten beroende af större eller mindre olägenhet för den nedanför liggande, eger ej stöd af föregående lagstiftning. Att nu införa sådan inskränkning, är väl så mycket mindre behöfligt, som ersättning för liden skada kan genom tillämnad noggrannare undersökning blifva tillförlitligt bestämd och olägenheten således derigenom utjemnas.

Att nu gällande lag innehåller bestämmelse angående dikens storlek, torde härleda sig deraf, att man på den tid, då lagen stiftades, ansåg sig behöfva bestämd norm för bedömande af landboars, — såväl kronans som enskildes, — skyldigheter i afseende på dikning såsom en del af hemmanens häfd. Jemväl inom då bestående bysamfälligheter skulle lagens föreskrift i detta fall tydligen lända till förekommande af tvister emellan grannarna. Dessa skäl ega numera föga giltighet eller äro af ringa vikt. Jordbrukets framsteg i allmänhet medför ökade anspråk äfven i afseende på skötseln af kronans jord, och samfälligheterna hafva till största delen försvunnit. En annan norm finnes nu för handen i behovet att fullständigt afleda vattnet; och der detta behof gör sig gällande, framtvingsas ock den för hvarje fall lämpliga bestämmelsen om dikens storlek. Att derföre fastställa något visst mått, såsom laggildt, eller med lag öfverensstämmande, är i sjelfva verket hvarken nyttigt eller ledande till ändamålet, emedan lagens afsigt är att åstadkomma vattnets fullständiga afledning, hvilket åter är beroende af vexlande förhållanden, som ej kunna på förhand beräknas.

Frågan om dikes beskaffenhet af öppet eller täckt, är för lagstiftningen likgiltig ur annan synpunkt än den, huruvida den nedre markens egare kan anses genom ena eller andra sättet lida större intrång. Denne är nemligen endast skyldig att ej hindra vattnets aflopp och att, för sådant ändamål, i mån af nyttan, delta i dikningen. Skulle följaktligen diknings sättet för honom medföra ökad olägenhet, så vore detta ej med rätten öfverensstämmande.

Efter dessa anmärkningar i anledning af förra Komiténs förslag öfvergå komiterade till uttalande af sin åsigt om grunderne för en blifvande lagstiftning i ämnet.

Det torde vara gifvet, att den nu gällande grundsatsen om den ömsesidiga nyttan såsom bestämmelse för dikningsskyldighet fortfarande bör bibehållas. Derjemte torde, äfven der ömsesidig nytta ej eger rum, diknings-rätt kunna förekomma såsom tvångsrätt mot ersättning. Dessa grundsatser äro redan af allmänna rättsmedvetandet godkände. Frågan är der-

före närmast, huruvida dessa grundsatser äro i lagen så fullständigt utvecklade som behofvet fordrar, eller om lagen i detta hänseende tilläfventyrs är ofullständig. Granskar man nu gällande bestämmelser ur denna synpunkt, så finner man:

1:o att, derest dike möter dike, dikningsskyldigheten är ovilkorlig, utan afseende å större eller mindre nytta af dikningen, hvilket öfverskrider grundsatsen och således äfven är deremot stridande;

2:o att dikningsrättighet är beroende af markens tillfälliga cultur tillstånd, nemligen såsom åkergårde eller äng, hvilket ej heller öfverensstämmer med grundsatsen, såvidt det kan antagas, att dikning medför nytta äfven under andra förhållanden;

3:o att alla närmare bestämmelser saknas derom, huru skyldigheten till dikning bör i mon af nyttan ordnas, således hvilka böra i dikningsföretag ingå, och huru långt en hvar bör i dikningen taga del; hvartill kommer att

4:o i processuelt hänseende likaledes saknas föreskrift, huru undersökning till dessa frågars bedömande må lämpligast verkställas.

Med ledning häraf är komiterades förslag uppställt, och torde i afseende på de särskilda §§ följande böra tilläggas:

§ 17.

§:ns förra del afser att skydda redan i behörig ordning förvärfvade rättigheter i afseende å dikning, och innebär i sjelfva verket endast ett förklarande, att rättsförhållanden, som före nya lagen tillkommit och ega laglig giltighet, fortfarande lemnas orubbade. Här af följer å en annan sida, att dikningsförhållanden, i afseende på hvilka en dylik giltighet ej kan åberopas, kunna komma att efter nya lagen pröfvas, änskönt derigenom skulle uppstå förändring i det faktiska tillståndet. Men om förändring erfordrades i följd deraf att sådan äldre, behörigen ordnad dikning befundes ej uppfylla det ändamål, som dermed afses, eller af annat skäl, skall fråga härom jemväl kunna efter nya lagen bedömas, hvarom föreskrift meddelas i §:ns sednare del.

§ 18.

§:n är hemtad från Lagberedningens förslag till Byggningsbalk 7 Kap. 1 och 2 §§. Afloppsdikey är i nu gällande lag detsamma som floddike, och endast den ena benämningen är således nödvändig; dess motsats är skårdike emellan åkrar. Andel i dikningen betingas af andel i jorden, som utgör samegendom, i följd hvaraf alla delegare hemta nytta af densamma förbättring. Huruvida åter brukningsättet är så inrättadt, att dikningen medför lika nytta för alla, är tillfälligt och här oväsentligt. Det torde med visshet kunna antagas, att skårdiken verka lika fördelaktigt å ömse sidor, hvadan en härmed enligt bestämmelse angående sådane diken blifvit föreslagen. Deremot hafva komiterade ansett sig böra såsom öfverflödigt och oriktigt utesluta det af Lagberedningen från 4 Kap. 2 § Byggnings-Balken af 1734 års lag bibehållna stadgandet, att vid ändan af åker hvar skall dika af sitt. Af skäl, som ofvan blifvit anförda, hafva komiterade jemväl uteslutit föreskrifterna om vissa dimensioner för afloppsdikey.

§ 19.

Denna § omfattar de ämnen, som behandlas i 7 Kap. 3 § andra punkten och 4 § af Lagberedningens Byggnings-Balk samt 46 och 47 §§ af föregående Komiténs förslag. För de principiella afvikelserna från nämnda förslag har redogörelse ofvan blifvit lemnad. Till formen hafva komiterade närmast följt Lagberedningen. Fördelningen i mon af nyttan förklaras vidare i § 20.

Komiterade hafva i denna § intagit en bestämmelse, som icke förekommer i nu gällande lag eller de äldre förslagen, nemligen att, der flere hafva fördel af nytt dike, dikningsskyldigheten skall på en gång emellan alla delas. Å ena sidan torde denna föreskrift kunna synas obillig i fall några af delegarne ej för det närvarande skulle vilja i diket afleda vatten och således ej hade omedelbar nytta af dikningen. Men å den andra torde lätt inses, att denna föreskrift innefattar en af de väsendtligaste fördelarne af en ny lagstiftning i ämnet, emedan större afdikningsföretag genom en rättvis fördelning af kostnaden på alla, som af företaget henta fördel, nödvändigt måste befrämjas. Gemensamheten är också, såsom nyss antyddes, alltid gifven i följd af sakens beskaffenhet; i många fall torde till och med fördel af dikningen verkligen inträda utan vidare åtgärd i afseende på odling eller dylikt, och då vore utan tvifvel orätt, om fördelen ej motsvarades af någon skyldighet.

Föreskriften om ersättning i fall af mindre gagn af dikningen fullständigar slutligen bestämmelserne angående fördelning af dikningsskyldigheten. Då denna föreskrift sammanställles med § 24, blir tydligt, att denna ersättning egentligen afser att fylla det mått af fördel, som å ena sidan saknas, på det fördelen å alla sidor må kunna anses lika stor.

§ 20.

Såsom ofvan är nämndt, utgör denna § en nödvändig komplettering af den föregående. Den bestämmer sålunda först beskaffenheten af den afdikning, hvarpå grannar emellan anspråk kan göras, på det sätt, att afdikning till fyra fots djup förklaras tillfyllestgörande, — en åsigt, som äfven finnes uttryckt i föregående Komiténs § 45. Vidare förklaras här uttryckligen, att ingen är skyldig att å annans mark taga del i dikning längre, än som är nödigt för torrläggning af egen mark till nämnde djup. Denna grundsats har blifvit utvecklade af Stockholms Läns Hushållningssällskap i dess öfver föregående Komiténs förslag afgifna underdåniga utlåtande, tryckt i Sällskapets Tidning för Januari och Februari månader 1867. En vågrät linia utdragen från dikets botten vid egogränsen till dikets öfre kant å den lägre marken skulle, enligt nämnda utlåtande utvisa, huru stor del af diket är af gemensam nytta för grannarne, och komiterade hafva sökt att åt denna praktiska regel gifva ett legalt uttryck

§ 21.

Skillnaden emellan de förhållanden, som afses i denna och föregående två §§, består endast deruti, att i det här åsyftade fall diket i fråga redan är helt och hållet eller till en del uppgräfdt, hvilken faktiska omständighet ej förändrar rättsgrunden. Dikningsskyldigheten kan naturligtvis i detta fall ej komma att afse annat än det dikningsarbete, som icke redan

är verkställt; och lagens tystnad i fråga om ersättning för det redan verkställda arbetet innebär, att sådan ersättning ej bör ega rum. Den är ej heller billig, emedan dikningen är för annat ändamål verkställd och måste anses vara annorledes ersatt; men i fråga om framtida underhåll gälla föregående bestämmelser om dikningsskyldighet.

§ 22.

I anseende till de olägenheter, som kunna uppkomma, derest täckta afloppsdi-ken ej med tillräcklig omsorg och skicklighet anläggas, hafva komiterade ansett sig böra uppställa såsom regel, att dike, som tjenar till afledning af vatten från annans egor, skall läggas öppet. Dock har det ej ansetts lämpligt förbjuda täckdikning i sådant fall, derest markens egare det fordrar; men komiterade hafva dock gjort detta undantag beroende deraf, att markens egare ej mindre består all deraf uppkommande serskild kostnad än äfven sjelf besörjer om arbetets verkställande, hvarigenom han naturligtvis blir ansvarig derför och har tillfälle att förekomma skada å egna egor genom brist i dikningen.

§ 23.

Komiterade, som ansett första punkten af föregående Komiténs 49 § dels olämplig och föranledande till öfverflödigt breda diken, dels ock, hvad senare delen deraf angår, utan all praktisk betydelse, och derföre uteslutit hela denna punkt, hafva deremot i denna § bibehållit de båda senare punkternas bestämmelser, hvilka inverka på rättsförhållandet mellan den dikningskyldige och jordegarna, då desse äro olika personer.

§ 24.

Denna § grundar sig på de skäl, som af föregående Komité (Bet. pag. 80) blifvit anförda till stöd för dess § 51.

Med § 24 afslutas de bestämmelser, som specielt afse dikning. De fyra sista §§ af Kapitlet äro väl gemensamma för dikning och vattenledning samt till en del äfven för strömrrensning; men då för motiveringen af de närmast följande §§ erfordras en utredning af de sistnämnda båda begreppens betydelse inom lagstiftningen, torde det tillåtas komiterade att tillsvidare lemna dikningslagstiftningen åsido samt att först egna några ord åt strömrrensningen.

Det äldsta stadgande i detta ämne, som kommit till komiterades kännedom, innefattas uti Kongl. Förordningen den 20 Februari 1764. Deri stadgas, att alla Rikets undersåtare skulle vara förbundne att årligen under sommartid, såväl å kronans som enskilda egor, under vederbörande betjentes vård och tillsyn, upprensa och vid sitt naturliga aflopp bibehålla alla större och mindre strömfäll, bäckar och åar; hvarjemte Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förständigades, att kostnaden af dessa arbeten efter särskilda omständigheter på hvarje ort länens innevånare emellan fördela. Kongl. Krigs-Kollegi kungörelse den 6 April 1786, som

bestämmer att soldater böra deltaga i strömrrensningar, föreskrifver tillika, att strömrrensningsskyldigheten skulle fördelas emellan länens innevånare som hafva matlag, så att soldaternas dagsverksskyldighet endast vissa år ifrågakomme. Vidare stadgas i 1766 års fiskeristadga i 3 Kap. 9 §, att enär uppgrundningar i större och mindre sund, strömmar och åar hindrade båtfart äfvensom fiskens uppgång, så borde alla, som vore delegare i fisken vid utloppet och ofvanföre i samma elf eller ström, förena sig att besörja om upprrensningen, och skulle Kongl. Maj:ts Befallningshafvande föranstalta om verkställigheten. Denna föreskrift synes således inskränka rensningsskyldigheten till dem, hvilka ega del i fisken, ehuru arbetet äfven borde hafva till ändamål att bibehålla farleden, hvaremot förstnämnda Förordning hufvudsakligen såsom olägenhet af vattnets uppgrundning nämner öfversvämning å närbelägna egor och deraf vållad skada och hinder för odling. Kongl. kungörelsen den 28 December 1822 talar ånyo om strömrrensning till jordbrukets fördel, upplifvar bestämmelserna i ofvannämnda 1764 års Förordning och anbefaller Landshöfdingarne att åvägbringa öfverenskommelser emellan vederbörande jordegare, eller i brist deraf, ålägga dem att rensningar företaga. Sedan derefter Strömrrensnings-komitén blifvit bildad, synes af Kongl. Br. den 16 Mars 1826, att strömrrensning åtminstone i de större vattendragen afsett förnämligast kommunikationsleders bildande, samt blifvit verkställd genom bolag af enskilda med skyldighet att verkställa arbetena efter godkänd plan och under offentlig tillsyn samt mot åtnjutande af anslag af allmänna medel. Derefter upphörde nämnde Komité och dess befattning öfverflyttades på Stor-Amirals-Embetets 3:dje afdelning, hvilken erhöill instruction den 14 November 1827, utvisande, att till afdelningens befattning hörde uppsigten öfver hamn- och strömrrensningar jemte andra företag af hydroteknisk beskaffenhet, hvilka antingen utfördes helt och hållet på statens bekostnad, eller blifvit åt enskilda upplåtna med vilkor af allmänt understöd eller med rätt att uppbära afgifter, samt i begge fallen med skyldighet att för det allmännas nytta och begagnande vidmakthålla anläggningarne. Sedermera meddelades den 6 Augusti 1841 instruction för styrelsen öfver allmänna väg- och vattenbyggnader, hvilken styrelse tillkommer enligt 3 § i instructionen, att hafva ett kontrollerande inseende öfver alla af enskilda utförde strömrrensningar, för hvilka anslag af allmänna medel åtnjutas eller serskilde förmåner blifvit beviljade mot vilkor att till det allmännas nytta och begagnande vidmakthållas; allt i likhet med hvad förut angående Stor-Amirals-Embetets 3:dje afdelning här ofvan omförmäles.

I detta skick befinner sig för närvarande lagstiftningen angående strömrrensning. Häraf synes:

1:o att rensning af alla vattendrag, äfven de mindre såsom bäckar och åar, är beroende af administrativt förfogande;

2:o att dylika rensningar skola verkställas af menigheterna, antingen efter matlag, utan afseende på serskilda rättigheter till vattendraget och deraf beroende fördel af rensningen, eller ock af dem, som hafva dylik fördel, vare sig för fiske eller odling af angränsande jord; och

3:o att strömrrensningföretag af den beskaffenhet, att allmän nytta kan anses deraf uppstå, besörjas antingen af staten för allmänna medel eller af enskilde personer eller bolag

med understöd af dylika medel eller mot andra förmåner, och i begge fallen under ledning af styrelsen för väg- och vattenbyggnader.

Nu gällande lag innefattar icke någon bestämmelse i detta ämne, ej heller Lagkomiténs eller Lagberedningens förslag, hvilket sistnämnda blott lemnar hänvisning i fråga om allmänna strörensningar till hvad derom serskildt funnes stadgadt.

Förra Komiténs förslag utgår från den, såsom det synes, riktiga bestämmelsen angående skillnad emellan åtgärder till förändring och till bibehållande af vattendragens naturliga beskaffenhet. I förra fallet åstadkommes en sänkning eller aftappning, hvarom gälla serskilda föreskrifter; men i det sednare åsyftas rensning i egentlig mening. Ett serskildt sätt att bibehålla vattendragens förutvarande beskaffenhet är, såsom föregående Komitén jemväl anmärkt, återförande i gammalt läge, hvadan dylik åtgärd har nära sammanhang med rensning och bör i likhet dermed ordnas.

Då endast är fråga om bibehållande af vattendragens förra djup och läge, måste tydligen rättighet att vidtaga åtgärd i sådant hänseende härledas ur den allmänna grundsatsen att vattendragens rättsliga beskaffenhet sammanfaller med den af ålder befintliga och ej med den tillfälliga, faktiska beskaffenheten. Uppkommer tvist härom, så måste dock det faktiska tillståndet gälla, der ej af naturförhållanden tydligen synes eller genom serskild bevisning ådagaläggas, att förr varit annorlunda. Denna fråga kan blifva af vikt beträffande återförande af vattendrag till gammalt läge. Förra Komitén föreslog i detta fall (2 §) en serskild häfd af fem år. Detta strider mot vårt rättssystem, som i detta fall ej känner annan häfd än urminnes, genom hvilken det faktiska och rättsliga sammanfalla.

Om nu dessa begge förhållanden bevisligen ej sammanfalla, och om någon i följd af det bestående förhållandet lider men, så är han tydligen befogad att vinna rättelse genom återställande af det forna förhållandet. Ingen torde enligt regeln ega rätt att hindra sådant, och ingen lär i rättsligt hänseende deraf lida skada. Men väl är tänkbart att skada deraf kan uppkomma faktiskt, och att således någon har fördel af det bestående, men ej rättsenliga tillståndet. Skada, som uppstår genom återställande af det rättsenliga tillståndet, bör väl i allmänhet ej ersättas. Dock tillkommer i detta fall ett serskildt förhållande, som ej kan lemnas ur sigte vid bestämmande af en dylik skadas rättsliga beskaffenhet. Den är nemligen icke ensamt grundad å rättsstridig verksamhet utan härledes förnämligast af ett naturförhållande. Det torde därför vara, om ej fullt rättsenligt i sträng mening, dock billigt, att ur sistantydde synpunkt tillerkänna en på faktiska förhållanden i detta fall grundad fördel lika värde, som en under laglig form bekräftad. Att fördelen förlorar all rättsgiltighet, derest den grundas ensamt på rättsstridig handling — såsom uppgrundning, uppämning eller afledning af vattendrag — är tydligt.

Förra Komitén synes icke hafva tänkt sig, att någon kunde beröfvas en fördel genom uppreisning utan endast genom vattendrags återförande till förra läget; och Komitén sökte därför endast att uppställa ett skydd i senare händelsen genom den förstnämnda häfden, hvilken åter innebar en, såsom det synes, alltför stor inskränkning i rättigheten att återföra vattendrag, hvilken rättighet i detta fall är den ursprungliga och således i rättsligt hänseende af högre värde.

En hvar är skyldig att ej skada en annan, men ingen är skyldig att gagna honom (tillskynda honom positiv fördel); detta är en allmän rättsnorm, hvars giltighet är obestriddig. Motsatsen, fastställd såsom lag, är följaktligen en tvångsrätt. Men hvarje tvångsrätt förutsätter nödvändigt full ersättning för liden skada. Om således någon är berättigad upprensa eller återföra ett vattendrag, oansedt den skada annan deraf kan lida genom uppoffring af bestående rättigheter, och om den förra rättigheten i förhållande till de sednare är att betrakta såsom en tvångsrätt, så måste sistnämnda rättigheter till fullo ersättas.

Härigenom synes den legala beskaffenheten af förevarande fråga vara utredd. Någon förändring uppstår ej derigenom att upprensningen eller återförandet sker för olika ändamål. En serskild granskning af saken ur denna synpunkt visar närmare förhållandet.

Men dessförinnan bör en annan fråga af vikt tagas i öfvervägande. Förra Komitén föreslog, att en hvar, som lede men af ett vattendrags uppgrundning, äfven egde rätt att fordra upprensning och således tvinga andra att deltaga i arbetet eller lida skada af det-samma. Om en vattenberättigad endast eger den obetydligaste rätt t. ex. till vattenhemtning, så kan han lida men af uppgrundning. Men att han jemväl bör ega tvångsrätt emot andra, torde icke vara lika klart. Dylig rätt måste alltid, om den skall kunna af billighet försvaras, förutsätta återvinnande af en rättighet, som är minst af lika värde med den rättighet, hvarå tvångsrätten inverkar. Då nu tvångsrätten i detta fall kommer att utöfvas mot såväl jordbruk som vattenverk och fisken, — emedan alla under vissa omständigheter kunna hafva fördel af en uppgrundning, — så torde deraf vara klart, att endast lika rättigheter böra billigtvis åtnjuta skydd genom tvångsrätten. I jemlikhet härmed böra dessutom ställas de två viktiga intressen, som innefattas uti flottled och farled. Alla öfriga vattenrättigheter, hvilka endast äro härledda från strandeganderätten, synas ej böra utsträckas öfver den gräns, som genom härledningen i hvarje serskildt fall är bestämd.

Uppremsning eller återförande kan således fordras:

- a) för jordbruk af en hvar som lider men af vattendragets befintliga skick, antingen strandegare eller annan;
- b) för vattenverk;
- c) för fisken, med eller utan serskild byggnad;
- d) för flottled och
- e) för farled.

Sammanträffa nu endast rättigheter af samma slag, synas rättsförhållandena vara temligen enkla. Beröres ett vattendrag endast af jordbruksintressen, så eger en hvar af dem tvångsrätt mot de öfriga; en hvar deltagar efter sin fördel och får ersättning för sin skada. Äro i vattendraget både jordbruks- och vattenverks-intressen, så kunna båda hafva fördel, — åtminstone då återförande eger rum, — eller endera fördel och den andre skada, i hvilket fall saken i teorien är lika enkel som i förra exemplet. De olika ändamålen för vattenrensning eller återförande verka således icke till förändring i rättsgrunderna. Förra Komitén antog likväl, att rensning, som skedde för farled eller flottning, ej borde drabba andra vattenberättigade, ehuru dessa möjligen hade fördel af arbetet sålunda, att deras egen rensnings-skyldighet minskades. Såsom skäl härför anföres, att de sednare endast hafva intresse af

vattendragets bibehållande i oförändradt skick; ett skäl, som naturligtvis ej vore tillämpligt, derest rensningen någon gång verkligen för dem medförde fördel, men i motsatt händelse innefattar en på alla förhållanden tillämplig rättsgrund och således ej ett undantagsfall.

Om således är afgjort, att tvångsrätt eger rum och hvem den tillkommer, så blir nästa fråga, huru långt den kan utsträckas. Anser man rensning af ett vattendrag vara — såväl i legalt som praktiskt hänseende — jemförligt med upprensning af gammalt dike, så är tydligt, att tvångsrättens utsträckning i ena som i andra fallet bestämmes af behovet att bereda vattnet aflopp. Är fråga om återförande i gammalt läge, så innebär tvångsrätten, att man eger vidtaga för återförandet erforderlig åtgärd, beräknad efter vattendragets beskaffenhet ofvan och nedanför det ställe, der återförandet sker.

Tvångsrätten gäller emot dem, hvilka hafva skada eller åtminstone ej fördel af företaget ifråga. Alla öfrige vattenrättsegare hafva följaktligen fördel deraf mer eller mindre. Dessa böra i arbetet deltaga i mån af fördelen. Härvid gäller detsamma som om dikning i allmänhet.

Ett särskildt slag af upprensningar äro de, som ske för flottled eller farled eller för allmänt intresse af annat slag. Dessa arbeten skiljas derigenom från andra dylika, att de vanligen ske i större skala, och följaktligen endast i mindre mån sammanfalla med andra vattenberättigades intressen. Såvidt de bekostas af allmänna medel eller eljest af det allmänna understödjas, lyda de under det allmännas uppsigt, och med afseende derå gälla särskilda bestämmelser. Verkställas de af enskilda för flottning, så ingå de såsom en del af flottningsanläggningarne och grundas på den allmänna tvångsrätt, som betingar flottledens rättsgiltighet. Då fråga om andra flottningsanstalter kunna vara beroende af rensningen, torde vara skäl att denna underkastas samma legala former som flottningsväsendet i öfrigt.

Det är förut anmärkt, att förra Komitén synes hafva — mindre riktigt — tillagt alla vattenberättigade vitsord i fråga om upprensning, derest vattendraget i närvarande skick medförde skada; men deremot bör erkännas, att sjelfva begreppet af upprensning är riktigt bestämdt genom sammanställning af föreskrifterna i 2 § 1 mom. om förbud mot fördjupning och utvidgning af vattendrag med bestämmelsen i sednare mom. af samma § om tillstånd till vattendrags upprensning och återförande till förra läget, hvaraf följer att sistnämnda åtgärder ej få verkställas på sådant sätt och i sådan utsträckning, att fördjupning eller utvidgning uppkommer. Funnes nu en giltig bestämning i fråga om vattendrags normala storlek och utrymme, så vore derigenom vid hvarje tidpunkt bestämdt, huru stor uppgrundning egt rum, och huru vidt den åtgärd finge utsträckas, som afsåge att undanrödja uppgrundningen, utan att på samma gång åstadkomma en utvidgning eller fördjupning; men då dylik bestämmelse saknas och säkerligen ej kan i enskilda fall genom direkt bevisning åstadkommas, så kan en noggrann skillnad emellan rensning och utvidgning eller fördjupning ej i verkligheten uppställas. Att förändring af vattendrag till annans skada ej får ske utan ersättning, skall visas vid frågan om vattenledning; och då nu ej kan med bestämdhet sägas, huruvida i hvarje särskildt fall en rensning ej tillika innefattat en förändring, torde äfven deraf följa, att ersättning för skada genom rensning bör ega rum, såsom förut är erinradt. 1824 års förordning angående utrifning af vattenverk och vattenafledningar till förmån för jordbruket

stadgar jemväl i 12 och 15 §§ ovilkorlig ersättningsskyldighet för skada i följd af vattendrags förändring; och detta är i sjelfva verket endast en följd af bestämmelsen, att ingen eger gräfva bort vatten annan till men.

De stadganden, som Komiterade ansett böra sättas i stället för den föregående Komiténs förslag i detta ämne, innefattas i

§ 25,

i afseende å hvilken §:s I mom. Komiterade, utöfver hvad ofvan blifvit yttradt, få tillägga följande.

De ordalag, som blifvit valde för att uttrycka skyldigheten att deltaga i gemensam rensning, öfverensstämma med det i § 19 mom. I om gemensam dikning begagnade uttryck. De särskilde anstalter, hvarom här talas, äro af mångfaldig beskaffenhet och behöfva ej specificeras; ordet »annorledes» antyder motsatsen till särskilda anstalter, således omedelbara påföljder af vattendragets egen beskaffenhet, såsom uppdämning å sidländ äng vid flöden, tilländning (alluvio), vassar o. d. Förut är anmärkt, att desse anstalter eller dylik fördel ej kan anses hafva tillkommit rättsstridigt, eller mala fide, och att därför billigheten påkallar ersättning. Detta synes ännu tydligare, om det besinnas, att upprensning eller återförande af vattendrag beror af de berättigades fria vilja, att det derföre kan dröja lång tid innan dylikt arbete kommer till stånd, men att det ej kan vara lagens mening, att vattnet under en sådan tid skall lemnas obegagnadt, hvilket måste blifva händelsen med vatten, som afvikit ur förra läget, derest icke någon trygghet för en anläggning i nya läget kan vinnas. Å ena sidan är ej billigt, att hvarje sådan anläggning eller fördel godtgöres, emedan dels kostnad kunde nedläggas för att hindra upprensning eller återförande, dels fördelen, om den endast kort tid existerat, blefve svår att bestämma och värdera, dels ock hufvudsakligast fördelen i sjelfva verket, såvidt den betingas af uppgründningar eller afvikandet, är prekär. Om derföre en viss tid bestämmes för fördelens fortvaro, synas alla dessa olägenheter undvikas, och vederbörande strandegare samt öfrige intressenter lemnas tillfälle att genom i tid företagen åtgärd befria sig från de rättigheter, som under tidens lopp kunnat blifva fästade vid vattendraget. Föregående Komité utgick utan tvifvel från en sådan uppfattning, då den föreslog att återförande ej fick ega rum efter en viss tids förlopp, men det sätt, hvarpå denna bestämmelse anknöts till rättssystemet, synes mindre lämpligt.

Mom. 2 är hemtadt från sista punkten af föregående Komiténs § 55, som finnes motiverad i samma Komiténs Betänkande pag. 84.

Mom. 3. Om rensning för allmänt gagn gälla dels föreskrifterne för Väg- och Vattenbyggnads-styrelsen samt de särskilda föreskrifter, som kunna komma att för hvarje särskildt företag meddelas, och angående strömmrensning för flottnings skull i allmän flottled är genom deu föreslagna Flottnings-stadgans § 2, den särskilda föreskrift meddelad, att tillstånd der-till bör på förhand sökas hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande.

§ 26.

Denna § är i sjelfva verket endast ett positivt uttryck af bestämmelsen i förslaget § 4 eller nuvarande § 7 i Kap. 20 Byggnings-Balken. Motsvarande bestämmelse återfinnes i

§ 12 af Kongl. Förordningen den 20 Januari 1824, som medgifver, att vid vattenafledningar eller vattenverks utrefning utvidga eller förändra vattendragen, då det utan bestämd olägenhet för egaren af jorden kan ske. Ett sådant medgifvande torde destomindre böra saknas i lagen, som benägenhet ofta nog försports att i det förstnämnda lagbudet finna ett ovilkorligt förbud äfven emot nyttiga förändringar af vattendragen. Utvidgning och fördjupning af vattendragen torde, endast i den händelse sådan åtgärd komme i kollision med bevislig uppdämningsrätt, kunna lända till rättskränkning, och för sådan händelse ega vattenverken ett snabbt verkande skyddsmedel i den af Komiterade föreslagna § 34. Af största användning är nu ifrågavarande stadgande i afseende på rätning af åar och bäckar, hvilken åtgärd ofta måste företagas i sammanhang med dikning och är ett viktigt hjälpmedel till förekommande af upprepad strömnrensning. Äfvenledes torde den strömnrensning, som sker för flottnings skull, och oftast består i bortsprängning af stenar eller dylika arbeten, merändels kunna hänföras under denna §. Om äfven denna § icke kan anses annat än såsom en anvisning, torde den ur praktisk synpunkt försvara sin plats. Derest åter de i denna § omförmälda åtgärder leda till den påföljd, som afses i nästa §, komma naturligtvis der meddelade föreskrifter att tillämpas.

§ 27.

Med hänvisande till de skäl, som föregående Komitén i dess Betänkande (pag. 15 och 16) anført till stöd för den af samma Komité i § 2 punkt 1 af förslaget uttalade, ur nu gällande lag hemtade grundsats om de naturliga vattendragens rättsliga orubblighet, få Komiterade, som i hufvudsaken omfattat samma åsigt, härmed redogöra för det skäl, som förmått Komiterade att i formelt hänseende föredraga de nuvarande lagbestämmelserna i 20 Kap. 7 § Byggningsabalken och 14 § af Kongl. Förordningen den 20 Januari 1824, upptagne i §§ 4 och 27 af detta förslag.

Att ovilkorligt förbjuda alla afledningar från vattendragen kan svårigen ifrågasättas, men föregående Komitén har i detta hänseende gått så långt som möjligt, då Komiterade i § 2 förbjudit alla afledningar ur vattendragen, äfven de minsta, såsom åar och bäckar, såvida icke tillstånd dertill på förhand vunnits efter ansökning hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och undersökning af sakkunnig person. Detta förslag afser att trygga såväl de enskilda som de allmänna intressena emot den rättskränkning, som kan genom vattendragens afledande uppkomma, under det att den nuvarande lagstiftningen väl genom citerade §:n af 1824 års Förordning ställt de allmänna intressena i de större vattendragen under Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes speciella uppsigt, men deremot undvikit alla föreskrifter om preventiva åtgärder till bevarande af enskilda intressen i alla slags vattendrag, och jemväl af de allmänna i sådana mindre vattendrag, som bäckar. Härvid torde till en början det missstag hafva blifvit begånget, att den administrativa myndigheten obehörigen erhållit befattning med enskildas privaträttsliga förhållanden, och för utöfningen af denna befattning har föreskrifvits en procedur, som till följd af en i viss mån præcluserisk karaktär innebär icke ringa våda för beståndet af lagliga rättigheter till vattens begagnande. Riktigare torde det ur alla synpunkter vara att, såsom för närvarande eger rum, i lagbud söka garantien för de

enskilda rättigheternas bestånd och öfverlemna åt de enskildes egen omtanke att, vid uppkommande kollision, göra sin sålunda lagbestämda rätt gällande genom de medel, som i Rättegångsordningen anvisas. Den 4:de § af detta förslag innehåller det urgamla stadgande, som hittills visat sig innebära tillräckligt skydd för de enskilde vattenrättigheterna, såvidt de kunna skadas genom afledning, och den föregående Komiténs försök att härutinnan bereda ytterligare trygghet har icke, vid förslaget granskning af de myndigheter, till hvilka det varit remitteradt, vunnit erkännande utan fast heldre från ganska många håll framkallat anmärkning, att genom förslaget antagande i denna del allenast onödigt hinder skulle läggas för oskadliga förändringar af vattendragen. För ett sorgfälligt bevakande af det allmännas intressen i de större vattendragen synes åter nuvarande föreskrift i § 14 af 1824 års Förordning vara tillfyllestgörande; och då med visshet kan antagas, att sedan flottled genom ett specielt stadgande i nu föreliggande förslags § 15 erhållit lagens skydd emot skada af afledning, de flottande skola vara uppmärksamma på sistnämnde lagrums iakttagande, torde Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes befattning i fråga om vattenafledningar kunna inskränkas hufvudsakligen till bevakande af den allmänna farledens intresse. Af dessa skäl hafva Komiterade i § 27 af förslaget, som afser afledningar af alla slag och för alla ändamål, lemnat ur sigte föregående utredning af enskildes deraf beroende rättsförhållanden och fäst sig endast vid de allmänna farledernas eller andra allmänt nyttige ändamåls skyddande.

§ 28.

Denne §, som bestämmer rättigheten att leda vatten öfver annans mark, är hemtad från Lag-Beredningens 7 Kap. 7 § Byggningsbalken. Grundsatsen är redan erkänd genom 15 § af Kongl. Förordningen den 20 Januari 1824 och förekommer i föregående Komiténs förslag 72 § 1 mom. 1:mo.

§ 29

är hemtad från Lag-Beredningens förslag, 7 Kap. 8 § Byggnings-Balken, och innefattar två ämnen, nemligen om vitsord för enskild delegare att åvägabringa gemensamma afledningsföretag, och om rätt för de öfrige att undandraga sig delaktighet i sådant företag, om de det önska.

Den nu gällande lagstiftningen i ämnet innefattas uti Kongl. Förordningen den 20 Januari 1824 § 1, § 4, mom. 2, jemte Kongl. Kungörelsen den 14 Juli 1835 och Kongl. Förordningen den 30 November 1841. Dessa författningar innehålla ovilkorlig bestämmelse om rätt för den jordegare, som fordrar afledning, att låta verkställa densamma, utan afseende å andre delegares protest. Denna bestämmelse är ock enligt såväl med teorien som med äldre lagstiftning i dermed jemförliga fall. Här är nemligen egentligen fråga om begagnande af en sameganderätt; och derom gäller, enligt teorien, att ingen meddelegare må hindra den andra att begagna sin rättighet sig till fördel, emedan den förre eljest skulle ega att utöfva sin rättighet till skada för den sednare, hvilket skulle strida mot eganderättens begrepp. Kan derföre ej öfverensstämmelse emellan de olika intressena vinnas, så måste sameganderätten upphöra genom delning eller lösen. På denna grund medgifver ock den positiva lagstiftning

gen vitsord åt den, som vill skifta, i alla händelser der ej på förhand bestämda villkor sådant hindra. Vattnet utgör här det gemensamma bandet emellan delegarne och har i de flesta fall, i fråga om användande af hvarderas af vattnet betäckta jord, samma verkan, som om verklig egendoms-gemensamhet egde rum. Då lagen således bestämmer, att dylik gemensamhet skall på en delegares begäran upphöra genom vattnets afledning, så är en sådan föreskrift icke något för detta fall nytt. Förra Komitén föreslog i detta hänseende den modifikation af gällande lagstiftning, att pluralitets beslut skulle blifva afgörande, och Komitén afsåg härmed att skydda minoritetens rätt. Men betraktas saken närmare, så torde det visa sig, att sådant skydd är antingen oriktigt eller onödigt. Det är oriktigt, emedan det förtrycker den ena på samma gång som det skyddar den andre. Finnes således en annan utväg att åvägabringa ett afgörande, så bör den väljas, derest icke ännu viktigare olägenheter deraf följa. I detta fall är tydligt, att, om lagen lägger afgörandet i en delegares hand, härmed ej afses, att tillerkänna denne delegare någon afgörande rätt öfver de öfrige, hvilket vore orimligt; utan härmed afses, att afgörandet är på förhand och för hvarje fall af lagen bestämdt, och att den enskildes vilja endast medför den yttre impuls, som möjliggör lagens verksamhet. Här är således endast att öfverväga, huruvida lagstiftaren kan anses ega giltig anledning att på förhand bestämma utan afseende på de olika förhållanden, som kunna ega rum i särskilda fall och hvilka ej kunna till fullo på förhand inses och beräknas. Det härvid afgörande skälet ur praktisk synpunkt — om den theoretiska sidan af saken är förut nämnt, — torde vara, att befrämja odlingen; och detta skäl läser lagstiftningen hittills hafva tillerkänt den största vikt. Förhållanden, som verka ändring häri, synas ej heller framdeles komma att inträffa. Det är äfven ur denna synpunkt oriktigt, att, såsom förra Komitén, tillerkänna ett antal egare rättighet att, till skada för de öfrige, hindra ett allmänt nyttigt företag.

Lagstiftaren har dock icke lemnat ur sigte möjligheten deraf, att ett afgörande på förhand kan blifva obilligt och således lända till skada för några delegare. För sådan händelse har lagen medgifvit de missnöjda rätt att undandraga sig delaktighet utan förlust åtminstone i jord. I detta afseende bestämde 1824 års Förordning, att lösen för jorden skulle erläggas till den, som afsade sig delaktighet i företaget; och sednare lagstadganden innefatta endast den förändring häruti, att lösen skulle utgå i jord antingen utom samfälligheten genom egoutbyte eller inom den efter värdering. Här af följer, att — alltid med undantag för det vatten, som afledes, och hvilket i de flesta fall ej torde ega något ekonomiskt värde, som ej kan till fullo bestämmas och godtgöras, — den, som ej deltagar, får sin egendom alldeles oförändrad. Vid sådant förhållande skulle man tilläfvventyras ej utan skäl kunna anse förra Komiténs förslag om skydd för minoriteten onödigt. — Om således hvilka delegare som helst kunna utan förlust afsäga sig delaktighet i företaget, så blir deraf en följd, att den eller de, som drifva företaget igenom, måste ega tillräckligt kapital både dertill och till åstadkommande af lösen åt de icke deltagande. Om detta kapital finnes samladt på en hand eller fördeladt på flera, läser väl vara temligen likgiltigt ur det allmännas synpunkt. — Förra Komitén har lagt hinder för afledningsföretag ej blott genom det ofvannämnda omröstnings-

sättet utan äfven genom särskildt förslag angående beräkning af ersättning till de icke deltagande, hvarmed Komitéen afsett att tillägga dessa ej blott full ersättning för deras jord i dess före afledningen befintliga skick utan tillika någon del af vinsten på företaget. Mot detta förslag torde med skäl kunna invändas, att det bereder de icke deltagande en oförtjent fördel, som alltså torde verka som en premie för likgiltigheten, misstänksamheten eller tanklösheten. Att äfven andra bättre motiver för underlåtenhet att deltaga kunna finnas, lärer väl ingen förneka; och dessa torde då vara: brist på kapital, farhåga för ett oriktigt utförande af företaget eller eljest befarad ringa vinst deraf. Af dessa hinder kunna det andra och i viss mån äfven det tredje afhjelpas genom en noggrann undersökning, hvilken måste vara af vigt för alla intressen, — och det första hindret lärer väl ej, — der det inträffar och ensamt verkar till afsägelse af delaktighet, hvilket ej torde ske ofta — medföra rätt till en vinst, som uppkommit genom andras kapital och omtanka; och detta så mycket mindre som, på sätt förut är antydt, det torde vara för det allmänna likgiltigt, på hvilken hand — en eller flera — vinsten af företaget till en början stannar, blott det kommer till stånd.

De allmänna grunder, Komiterade sålunda sökt framställa, äro tillämpliga ej allenast på företag, som afse afledning af ständiga vattensamlingar, utan äfven å afdikningar af kärr, mosse eller annan vattendränkta mark, enär sistnämnde företag jemväl måste samfäldt och efter en gemensam plan utföras; och då dylika afdikningar ofta medföra lika kostnad och äfventyr, som vattenafledningar, hafva Komiterade ansett, att rätt till afsägelse af delaktighet i företaget jemväl i detta fall bör ega rum. Härå grundas bestämmelserna i denna §:s 2 mom.

I 3 mom. hafva Komiterade infört en hittills inom Vattenrätten saknad föreskrift angående tid för tillträde af jord, som enligt stadganderna i föregående mom. kommer att å ena eller andra sidan afstås. Då den, som afsäger sig delaktighet i förslaget, måste betraktas såsom stående utom detsamma, så torde deraf följä, att han ej kan vara skyldig aflemna sin jord, innan han erhåller vederlag. Men detta kan ej ske annat än genom egoutbyten enligt derför särskildt stadgade former; i följd hvaraf i afseende på tiden för tillträde af de utbytta jordlotterna ock bör gälla hvad i fråga om egoutbyte i allmänhet är stadgadt.

§ 30.

Denna § afser att, såsom i fråga om dikning är i § 19 mom. I förslaget, delaktighetsförhållandet skall vid gemensamma afledningsföretag på förhand genom öfverenskommelse eller rättstvist bestämmas.

Sedan i §§ 25—30 speciella bestämmelser angående strömrrensning och vattenledning föreslagits, upptages den återstående delen af Kapitlet af stadganden, som äro gemensamma för dikning och vattenledning samt till en del (§ 34) äfven för strömrrensning.

§ 31

är hemtad från föregående Komiténs § 48, hvilken af de granskande myndigheterna lemnats utan anmärkning. Tillägg äro gjorda, hvarigenom dels §:n blifvit utsträckt till vattenled-

ningar, dels upptagits en i de flesta främmande lagar förekommande föreskrift om skydd för tomter och trädgårdar mot intrång af grannars diken och vattenledningar.

§ 32.

Den grundsats, som här uttryckes, förekommer i § 54 af föregående Komiténs förslag. Då det möter betänkligheter att, efter nämnde Komiténs föredöme, stadga en ny förmånsrätt för årliga dikningsavgälder, har i stället stadgandet blifvit så affattadt, att, der dylika årliga avgälder förekomma, den, som dertill är berättigad, må vid försummad betalning ega rätt fordra att ledningen upphör till dess betalning följt.

§ 33.

Denna §, som jemväl återfinnes i § 53 af föregående Komiténs förslag, är hemtad från 5 Kap. 14 § samt 7 Kap. 10 § i Lagberedningens förslag till Byggnings-Balk.

§ 34.

Denna §:s 1 mom. är med någon obetydlig redaktionsförändring hemtadt från 7 Kap. 11 § i Lagberedningens förslag till Byggnings-Balk. Bestämmelsen i §:s 2 mom. motsvarar stadgandena angående samma ämne i 20 Kap. §§ 6 och 7 Byggnings-Balken af nu gällande lag.

Kap. IV.

I följd af Eders Kongl. Maj:ts förutnämnda nådiga beslut har det ålegat Komiterade att — jemte dem anförtrödda granskningsarbete — upprätta förslag till lag angående ängsvattning, hvilket ämne ej särskildt behandlats uti föregående Komiténs förslag. De bestämmelser härom, hvilka Komiterade alltså nu framlägga, äro ordnade under den nya benämningen: jords bevattning. Ehuru den förut använda benämningen: ängsvattning är inom landet allmänt antagen och för alla begriplig, hafva Komiterade likväl ansett densamma ej böra i lag bibehållas, emedan den icke är fullt adæqvad. På jordbrukets nuvarande ståndpunkt kan nemligen bevattning af jord i ändamål af gödning ifrågakomma lika väl för åker som för äng i egentlig mening, och dessutom är sistnämnda begrepp efter vaxelbrukets allmännare användande ej mera, såsom fordom, konstant i afseende på vissa delar af ett egoområde. Deremot synes den nu föreslagna benämningen, hvilken väl är hemtad från ett fremmande språk men snart torde vinna burskap i vårt eget, fullständigare och riktigare beteckna den åtgärd inom landtbruket, hvarom här är fråga.

Men änskönt förra Komitén icke utarbetat fullständiga stadganden i detta ämne, saknas likväl icke i dess förslag de allmänna grunddragen till en dylik lagstiftning. Dessa grunddrag innefattas uti 6 §, hvarest bestämmes, att strandegare finge ur vattendrag bortleda det vatten, han egde rätt nyttja, mot förbindelse att leda det åter innan annans egor mötte,

derest denne ej i företaget hade del eller dertill samtyckt, samt utan rätt att genom afledningen skada farled eller lagligen byggdt vattenverk, äfvensom att enahanda rätt till afledning tillkomme annan än strandegare dock endast i afseende på det vatten, som vore obegagnadt och kunde utan skada för strandegare eller andra vattenberättigade bortledas, i följd hvaraf ock sådan ledning borde upphöra, derest den, som vore vid vattendraget, — hvarmed förmodligen menas strandegare, — ville och kunde af sådant öfverflödsvatten göra bruk. — Dessa stadganden, hvilka Komiterade endast till en mindre del ansett sig kunna godkänna, på sätt här nedan skall närmare visas, antyda dock den allmänna grund, hvarå lagstiftningen i detta ämne torde böra byggas, nemligen behovet att i så vidsträckt omfattning, som möjligen kan ega rum, begagna vattnet. För att bevattning af jord skall blifva fördelaktig och således ej blott till fullo betäcka dermed förenade kostnader utan äfven lemna vinst, — utan hvilka vilkor den ej kan blifva ett allmänt användt kulturmedel, — fordras nemligen att vattnet skall kunna begagnas i stor mängd; och då erfarenheten visat, att vattnet endast i ringa mån genom öfversilning minskas, hvadan skada för andra vattenberättigade i detta fall ej är att befara, hafva Komiterade icke tvekat, att efter nämnda grundsats inrätta sitt förslag. Dock hafva Komiterade ansett sig lika litet i detta som i andra fall böra förbise den företrädesrätt till vattnets begagnande, som rätteligen tillkommer egaren deraf. Komiterade hafva endast betagit denne rättigheten att utan gagn för sig utestänga andra från möjligheten att af vattnet jemväl hemta nytta. Af en sådan uppfattning torde följa ej allenast att en delegare i vattendrag under vissa vilkor må ega begagna hela vattendraget, således äfven öfriga delegarnes lotter, utan ock att de, som ej äro delegare, likväl kunna få sig tillagd förmänen af vattnets nyttjande, derest det kan ske utan skada för egarne.

Komiterades förslag börjar (§ 35) med framställning af rättigheten för en eller flere af dem, som i vattendrag ega del, att det afleda eller vatten derur taga, derest sådant utan mehn för annan kan ske, dock under förbehåll af anmälan hos Konungens Befallningshafvande, på sätt i 27 § sägs, för den händelse, att fråga vore om afledning af elf eller å; hvaremot vatten ur andra vattendrag torde kunna för ifrågakomna ändamål användas utan men för allmänt intresse. Till följd af nämnda rättighet kunna utefter vattendragets lopp uppstå flera, af hvarandra oberoende bevattningsanstalter, hvilka hvar för sig använda hela vattenmassan, och således fått sig tillerkänd af lagen en rättighet, den der endast grundas å behovet att använda så stor mängd af vatten, som kan erhållas. Dylik föreskrift saknas i föregående Komiténs förslag.

Men då lätteligen inträffa kan, att flera bevattningsanstalter ej kunna jemte hvarandra bestå utan att någondera måste inskränkas eller upphöra, och billigheten tydligen fordrar, att alla intressen ses lika mycket till godo, då de alla äro förenade med delaktighet i vattendraget, hafva Komiterade ansett lämpligast, att, der så ske kan, de särskilda bevattningsområdena förenas genom en gemensam bevattningsanstalt, hvilken kan så ordnas, att hvarje delegares område blifver så fullständigt bevattadt, som belägenheten och tillgången på vatten medgifver. Kan aftal härom ej träffas, sker teknisk undersökning enligt bestämmelserna i Kap. VIII. Härom handlar § 36, hvilken dessutom föreskrifver, att, om delegare ej vill genast ingå i bevattningsanstalten, de öfrige emellertid ega nyttja den lott af vattnet, som

eljest skolat för den förres jord användas. Den gemensamma anstalten uppgöres följaktligen med beräkning, att alla delegarne skola deri ingå; men, om så ej sker, uppkomma endast provisoriska anordningar. Då ifrågavarande kulturmethod ännu på flera orter inom Riket är endast i mindre utsträckning använd, hafva komiterade ansett otjenligt att delegare tvingas att genast besluta sig för eller emot delaktighet i dylik anstalt, helst de öfrige ej lida någon olägenhet, men väl kunna hemta fördel af ett i sådant afseende medgifvet anstånd.

I nästföljande § 37 afhandlas huru de, hvilka ej äro delegare i vattendrag, likväl kunna blifva delaktige af förmånen att derifrån erhålla vatten för jords bevattning. Lika med föregående Komitén har blifvit såsom grund för stadganderna serskildt i denna del antaget, att sådana icke-delegare endast kunna göra anspråk på begagnande af öfverflödsvatten. Men med berörde benämning afses det vatten, som egaren sjelf antingen ej vill eller ej kan använda; det sednare på grund af naturförhållanden. Innan man således kan veta, huruvida öfverflödsvatten är för handen, måste utredning derom ega rum; och för att, såvidt det kan ske utan rättskränkning, bereda icke-strandegare förmånen att, med tillräcklig trygghet, få begagna vatten för bevattningsanstalt, hafva komiterade alltså föreslagit, att genom serskild utredning må varda bestämdt, huru bevattningsanstalt för strandegarnes räkning lämpligast bör göras, och i sammanhang dermed beräknas, huruvida och på hvad sätt vattnet jemväl må kunna icke-strandegare tilldelas med rätt att det fortfarande använda. Resultatet af en dylik utredning kan visserligen blifva, att vattnet ensamt för strandegaren är behöfligt, och i sådant fall har icke-strandegaren endast rätt att begagna det vatten, som strandegaren tillfälligtvis ej använder, hvilken rättighets fortvaro naturligtvis är beroende af den sednares godtycke; men resultatet kan äfven blifva ett annat, eller att vattnet är för begge fullt tillräckligt, i hvilken händelse icke-strandegarens rätt blir lika okränkbar som strandegarens. Vid ledningar från större vattendrag eller vid tillfällen af häftigare flöden torde sistnämnda händelse ofta inträffa och således lagen i denna del ej sakna gagnelig inverkan på jordbruket. Genom stadgandet i 3 mom. af § 37 är förutsedd den händelse, att flere icke-strandegare samtidigt anmäla sig att erhålla rätt till vattenledning för bevattnings skull; och då i de flesta fall sådan ledning komme att medföra olägenhet för den sökande, hvars område vore närmare vattendraget, synes billigheten fordra, att denne i första rummet komme i åtnjutande af förmån genom ledningen. Sker deremot ej samtidigt anmälan, torde intet skäl förefinnas att rubba bevattningsanstalter, som i laglig ordning tillkommit.

De föreskrifter, som finnas föreslagne i § 38, äro från främmande lagar hemtade, och grunda sig jemväl å behofvet att, såvidt möjligt är, tillgodogöra vattentillgången.

I § 39 stadgas skyldighet att leda vattnet åter från bevattningsanstalt till vattendraget der skada eljest skulle annan tillskyndas. Vilket för nödvändigheten af sådan återledning är tydligen endast annan vattenberättigads fördel, hvadan berörde återledning ej såsom förra Komitén föreslagit är ovilkorligen beroende af egoområden.

För åvägabringande af bevattningsanstalter torde i flera fall vara nödigt att leda vattnet öfver annans egor; och då förhållandet i detta fall är fullt jemförligt med afledning af vatten för odling, hafva komiterade ej tvekat, att föreslå lika tvångsrätt till förmån för bevattningsanstalt och under enahanda vilkor; hvarom handlas i § 40.

§ 41 bestämmer såsom allmän grundsats, att den, öfver hvars egor vatten från bevattningsanstalt afledes, må begagna sig af detsamma, endast med vilkor om återledningsskyldighet på sätt i § 39 är stadgadt. Då emot detta förbehåll ej brytes, kan följaktligen vattnet från granne till granne afledas och begagnas. Hvad denna § i öfrigt innehåller torde rättfärdigas af den fördel, som ledningen i den förutsatta händelsen medför, hvilken fördel mången gång torde öfverstiga i värde den skada, som ledningen förorsakar, ehuru äfven motsatsen kan inträffa, hvadan stadgandets ordalydelse blifvit derefter rättad.

Att, såsom i § 42 föreslås, delaktighet i kostnaden för gemensam bevattningsanstalt bör beräknas efter den ömsesidiga nyttan, är väl oemotsägligt: men nyttan kan vara praktiskt uttryckt antingen genom omfånget af den bevattnade jorden eller genom den sistnämndas förmåga att draga nytta af bevattningen, hvilken förmåga är väsendtligen olika hos olika jordarter. Den förra beräkningsgrunden är dock antagen såsom regel, emedan betydliga skilljaktigheter i afseende å jordarten inom samma bevattningsområde mera sällan torde förekomma. — Att det står delegare fritt att tillsvicare ej ingå i gemensam bevattningsanstalt, utan att hans rätt derigenom minskas, är förut nämndt; och om sådan delaktighet uppkommer, sedan bevattningsanstalterne blifvit försämrade och möjligen erfordra snar ombyggnad, lär det ej vara billigt, att den inträdandes ersättningsskyldighet beräknas efter anstalternas ursprungliga värde.

För bevattning fordras jemväl ofta dambyggnad för att höja vattnets nivå något öfver den jord som skall bevattnas; hvarom alltså är stadgadt i Kap. VI, som omfattar dambyggnad i allmänhet. Det torde ock någon gång kunna ifrågakomma att för bevattnings skull låta emot ersättning ändra, flytta eller utrifva vattenverk, eller att använda tvångsrätt emot annan egendom eller rättighet, hvadan föreskrift derom på sitt ställe, Kap. VII, är meddelad.

Kap. V.

Invallning, — eller skydd för odlad jord mot vatten genom vallar, — har flerstädes inom riket blifvit försökt, men, såvidt komiterade inhemtat, icke öfverallt med framgång. Måhända hafva orsakerne härtill varit tillfälliga; åtminstone synes erfarenheten inom främmande länder ådagalägga att detta skyddsmedel kan äfven i större omfång med fördel användas. Huru än härmed må förhålla sig, så synes dock klart, att detta ämne, såvidt det påkallar någon lagstiftarens serskilda åtgärd, ej bör förbigås i en lag, som har till föremål att fullständigt omfatta vattenrätten. Hvad i lagen torde böra bestämmas för att underlätta invallningsföretag, lär förnämligast vara: dels tvångsrätt i afseende på upplåtelse af jord, som är för företaget nödig, dels skyldighet för egare af all den jord, som genom invallningen skyddas, att i företaget taga del eller ock afstå jord; dels ock bildande af föreningar, hvarigenom företaget kan erhålla en mera planmessig och verksam ledning samt dess framtida bestånd tryggas.

I detta syfte hafva äfven komiterade uppfattat och sökt fullgöra sitt uppdrag i denna del. Sålunda är föreslaget, — efter inlednings-§:n 44, hvilken endast innefattar ett uppreparande af grundsatsen om rättigheten att fritt förfara, der ej skada sker och är tillämplig jemväl å byggnad eller anstalt, som afser skydd mot vatten för annat ändamål än jordsodling, — i § 45, att tvångsrätt i ofvan antydda hänseende eger rum men är beroende af den större kostnaden för invallningen å eget eller främmande område, hvilken bestämmelse ansetts nödig i följd deraf att invallningen i alla händelser väl kan göras å eget område, men i många fall torde blifva alltför kostbar och derigenom ändamålslös. För åtnjutande af tvångsrätten äro enahanda vilkor bestämda som för lika rätt till förmån för diknings- eller vattenledningsföretag. Har den, som skall upplåta jord till invallningsföretag, jemväl fördel af invallningen för sina egor, antager (§ 46) tvångsrätten en annan form i skyldigheten att, lika med hvad om vattenaftappningar för jords odling eller förbättring är föreskrifvet, i företaget deltaga eller afstå viss andel af jorden. Ehuru komiterade icke förbisett å ena sidan, att större säkerhet synes vara för handen i afseende på ett aftappnings- än på ett invallningsföretags allmän-nyttighet och framtida bestånd, samt att derföre tvångsrätt i större mån rättfärdigas såsom hjälpmedel för det förra än för det sednare; så hafva komiterade likväl å den andra sidan tagit i öfvervägande, att invallningsföretag af större omfattning och följaktligen äfven af större vikt ej torde utan ifrågavarande tvångsrätt kunna komma till stånd och derigenom lagstiftningens hufvudsakliga ändamål förfelas; på hvilken grund, komiterade ock ansett sig böra tillstyrka tvångsrätt till förmån för invallningsföretag.

Öfriga §§ 47—50 i detta Kap. afse endast detaljbestämmelser, af hvilka de, som finnas meddelade i § 48, angående förbud mot begagnande af vallar och grafvar till andra ändamål utan behörigt tillstånd, och i § 49, om rättighet att genast afhjelpa brist i följd af försummadt underhåll af dylika anstalter, betingas af den större fara, som i de förutsatta händelserna kan uppkomma.

Föregående Komiténs förslag innefattar angående detta ämne dels i 2 § ovilkorligt förbud att vid stränder af rinnande vatten uppföra vallar, som kunna hindra vattnets fria aflopp, och i §§ 61 och följande huru förfaras borde, derest någon ville bereda sig säkerhet mot klander å invallningsföretag, hvarvid bland annat föreskrefs, att för åvägabringande af dylikt företag kunde genom serskildt beslut medgifvas tvångsrätt jemväl i afseende på vattenverk eller annan egendom, som vore till hinder. Denna uppfattning hafva nuvarande komiterade af ofvanantydde skäl ansett sig ej kunna godkänna.

Kap. VI.

Detta Kap. omfattar de bestämmelser, hvilka erfordras med afseende på vattnets nyttjande såsom drifkraft eller till annat ändamål, för hvilket byggnad i vattnet göres, utom för

flottnings, hvarom är serskildt stadgadt. Då dylik byggnad vanligen verkar till hinder för vattnets fria lopp, uppkomma derigenom serskilda rättsförhållanden emellan egarne af byggnaden och andra vatten- eller strandegare samt emellan egare af olika sådana byggnader i samma vattendrag inbördes, hvilka rättsförhållanden vanligen vända sig omkring frågor om uppdämning och vattenmassans fördelning.

Vattenverk hafva varit från äldsta tider mycket använda, och lagstiftningens historia innehåller derföre flera bestämmelser angående rättighet att anlägga och nyttja sådana verk. Den äldre Westgötalagen i mylno: I stadgar, såsom förut är nämndt, att den egde qvarnställe, (mylno stuf) som först gjorde byggnad derå, ehvad marken vore lands- eller by-allmanning. Han egde äfven behålla den så länge timret i qvarnhuset var friskt och ej genom vanvård angripet af röta; men inträffade sådan vanvård och hade qvarnlägenheten legat öde tre vintrar eller längre, egde, i öfverensstämmelse med ofvannämnda grundsats för besittningstagande, en annan tillegna sig lägenheten. Af dessa stadganden får dock ej dragas den slutsats, att någon egde bygga å annans enskilda område, eller att vattnet vore föremål för occupation af den förstkommande; ty nämnde stadganden visa endast, att på allmänningsområde dylik occupationsrätt egde rum, och detta endast till förmån för delegare. Detta inses tydligen af efterföljande bestämmelser angående rätt till landfäste. Westgötalagen säger nemligen i mylno § 4—6 att, om man gjorde qvarnbyggnad i allmännings-vatten och på motsatta sidan om vattnet låge annans enskilda egor, vore ej lofligt att instänga mera än $\frac{2}{3}$ af vattnet eller att fästa dam vid andra stranden med mindre man dertill förvärfvat rätt med samma formaliteter som iakttagas vid öfverlåtelse af egande rätt till fastighet i allmänhet; att, om qvarn byggdes på egna egor och byallmanning utgjorde motsatta stranden, borde rätt till landfäste köpas af bymännen; samt att, om allmänningsjord, hvarå qvarnen blifvit anlagd, underginge skifte, qvarnegaren visserligen hade rätt till serskild väg, men, om han försummade bevaka sin rätt derutinnan, vore hans qvarn onyttig d. v. s. han kunde ej vidare fordra rätt att fritt färdas på annans egor för åtkomst till qvarnen. Det i yngre Westgötalagen mylno 2 § förekommande tillägg vid ofvannämnde stadganden om rätt till byggnad å lands- eller by-allmanning, nemligen att, derest grannarne förbjödo byggnaden, borde aftal ske eller byggnaden i brist deraf bortföras, synes ock antyda att byggnaden betraktades såsom en angelägenhet inom grannlaget och följaktligen ej angick någon utom det-samma. — I fråga om serskilda vattenverks rättigheter inbördes och mot andra stadgar vidare äldre Westgötalagen p. a. st. att qvarn ej finge så göras, att »topt annars mans spillis eig akri eig äng eig väghum manna eig forta granna ok eig mylno þærræ ær för var gör eig fiski værkum»; och att »fiski garþ ma ok eig sva gæra at dem ældri fiski garþi spillirr; hvilka bestämmelser afsett dels att skydda mot skada af uppdämning, dels ock att försäkra äldre verk om företräde framför yngre i fråga om vattnets nyttjande. Det i sammanhang härmed gifna förbud mot fiskande i annan mans »stämmu eller diki», hvilka begge ord torde vara synonyma och betyda uppdämdt eller inneslutet vatten, synes visa, att qvarnegaren ansågs uteslutande råda öfver det till qvarnlägenheten uppdämda vatten. — I Östgötalagen förekomma fullständigare bestämmelser i ämnet, hvilka härleda sig från ett mera utveckladt kultur-tillstånd. Bygd.-Bn 8 stadgar nemligen: 1:o i fråga om rättighet till qvarnbyggnad,

att, om flera hade qvarnlägenhet gemensamt, egde den vitsord, som ville bygga, och att, derest flera sådana lägenheter funnos, den hade företrädesrätt, som kunde så byggas, att annans verk ej lede skada; 2:o i fråga om skydd mot uppdämning eller annan skada, att ingen egde så qvarn bygga eller vatten stämma, att derigenom »spillis antvigga akra eller änga annarra manna»; att derjemte den, som bodde ofvanför, egde ej så bygga att han »häfte hvatske vatn eller fiskia firi þem sum nidermer bor och æig hin sum nidermer bor sva at han far skapa af sum yvärmir bor»; till hvilket ändamål hvardera egde råda öfver den andres flodlucka, och den nedre, om han menade att den öfre fränhöll honom vattnet, kunde öppna flodluckan och låta vattnet rinna till sig, likasom i motsatt fall den öfre, om han lede af bakvatten, kunde låta det rinna genom den nedres flodlucka, samt att i allmänhet beträffande qvarnverks inbördes rättighet gäller den grundsats, att, om nya verk skadade gamla verk, egde de sednare vitsord att utrifva de förra, hvilket dock skulle ske efter vissa formaliteter, vid lagligt ansvar om någon egenmäktigt sjelf tog sig rätt; samt 3:o i fråga om rätt till landfäste att, om man ej hade rätt till mera än halfva strömmen, egde man ej bygga längre utan lof, hvaraf således torde följa att härutinnan, som vanligen, någon tvångsrätt till fördel för annan ej erkändes. Uplandslagen Viþ. 22 bestämmer i första rummet hvem qvarnlägenhet tillhörde sålunda att, om den funnes inom by skulle den fördelas emellan byamännen, men låge den emellan två byar, egde desse hälften hvar så långt hvarderas byaland räckte; — och stadgas derefter, att ingen egde bygga qvarn så, att skada skedde för den ofvan boende genom uppdämning på åker eller äng eller för ofvanför varande verk så att bakvatten uppkomme, emedan i sådana fall verket skulle utrifvas efter syn. Lagen nämmer ej andra sätt att åstadkomma skada, men säger slutligen i allmänhet, att »ængin ma andrum til skapa byggia ok ængin andrum sitt foretaka» vid laga ansvar, hvilket stadgande gällde såväl om qvarndam som om annat verk (vattenbyggnad) och hvaraf torde kunna dragas de slutsatser: att, i likhet med hvad Göotalagarne föreskrefvo, äldre verk hade företräde framför yngre, att ingen egde undanhålla vattnet för andra, om det för eget verk kunde undvaras, samt att landfäste å annans strand ej varit tillåtet utan serskildt aftal. Af de öfrige Svealagarna innehåller Hels. lagen Viþ. 17 endast den allmänna föreskrift, att qvarnbyggnad, eller hvilken annan byggnad i vatten det måtte vara, finge ej så inrättas, att annan deraf led skada, i hvilket fall byggnaden efter syn skulle utrifvas; äldre Westm. lagen stadgar i förevarande ämne endast (Byggn. 25) följande: »Havi ængin vitsord täppa vatn sva at hin havir skapa af sum bo firi havi ok ængin vald at täppa vatn sva at skapa ængium ella akrum»; hvaremot yngre Westm.-lagen Byggn. 22 nästan ordagrant öfverensstämmer med Upl.-lagen, hvilket äfven är förhållandet med Söderm.-lagen Byggn. 21. — Magnus Erikssons Landslag innehåller i 26 Byggn. lika bestämmelser som Upl.-lagen angående qvarnbyggnad, som kunde lända annan till skada, samt upprepar derefter Ö.G.-lagens stadganden om äldre qvarnverks vitsord emot yngre, derest de sednare för de förra medförde skada, samt om förbud för qvarnverks begagnande på sådant sätt att andra lagligen tillkomne verk i samma vattendrag ofvan eller nedan lede intrång i sin rätt till vattnets nytjande eller tillskyndades bakflod, till hvilket ändamål en hvar qvarnegare skulle sjelf draga upp sitt stigbord eller böta. Kristoffers Landslag innehåller väsentligen lika stadganden som sist nämndes.

Såsom resultat af lagstiftningen vid denna tidpunkt kan derföre uppställas: att en hvar egde fritt på sina egor inrätta qvarnar, endast ej skada tillfogades äldre qvarn i samma vattendrag eller annans åker eller äng; samt att korrektiv mot obehörigen åstadkommen skada genom qvarnbyggnad var: dels utrifning efter syn och häradsdom dels böter för underlåtenhet att öppna flodlucka eller stigbord.

Men redan under Landskapslagarnas period synes hafva inträdt en ny lagstiftning i afseende på qvarnar, beroende deraf att tull påbjöds till bidrag i statens utgifter. I afseende härå yttrar Lagkomitén i motiver till Byggningsbalken (Stockholm 1826) pag. 152—153 följande, som komiterade torde få här åberopa:

»Vid granskning af föregående stadganden (i Landskaps- och Landslagarne), kan intet tvifvelsmål uppstå derom, att ju meningen endast varit, det ingen skulle stämna upp vatten på annans egor, eller genom fördämning tillfoga redan anlagda vattenverk skada eller men. Desse stadganden sträckte sig således icke längre, än till de egentliga eganderättsförhållandena grannar emellan. Ännu hade icke det lagstiftningssystem utbildat sig, genom hvilket qvarnarne förvandlades, från en fri inrättning för hvarje jordegare, som dertill hade lägenhet, till ett mjölnaremonopolium för dem, som en gång hade kommit i besittning af sådana verk.

Men sedan rättigheten att förmåla säd blef ansedd för en serskild näringsgren och under denna egenskap beskattad, var det, efter tidens begrepp, nödvändigt att den såsom alla andre näringar skulle skyddas från intrång. Då började man tyda de gamla lagarnas ord derhän att förbudet mot »mylnustads byggande androm till skada», skulle syfta icke allenast på men af vattenuppdämning, utan äfven på den minskning i afkomst, som ett nytt verk kunde tillskynda ett äldre, derigenom att mäldelaget delades. Häraf röja sig spår redan i den så kallade Wexiöstadga (den andra) af år 1414, hvars 9:de punkt lyder så: »Item finnes ock någre foteqvarnar, som ej gamle qvarnestadher är, och ej oprefne eller skattade äro efter Vår Nådigste Herre och Riksens Dom och samtyckie; ta skole the strax uppkastas och ej härefter byggias, vedh hvars och ens 40 mark, som henne bygt hafver, och böte till 3 mark för olaglig bygning, förty lagen utvisar, att ingen ma byggia ny bygning, gamla odallverk till skada eller förfång. Och gifves Häradshöfding och Fogdenom fullmakt och 12 män härom göra, som föreskrifvet står». Med näringstvånget följde också en viss taxa för mjölnare, ty det var klart, att när deras vinningslystnad ej tyglades genom täflan, en annan utväg dertill skulle vidtagas. Således förekommer i Erik 13:s stadga af 1416 följande: »Om mjölnare är sa skipat, att såsom the hade förr ett tullkaar af 24, så skola the här efter hvart adertonde hafva, uppå dhet the skola thess bättre vakta sina sjel och rättfärdoga vara, och mäldina thess bättre akta». Huru systemet med tiden allt mer och mer utvecklade sig och befastades, kan man döma af Calmarerecesserna åren 1474 och 1483, der orden lyda sålunda: »Som thet uttryckis i laghen, at ny avarkan ma icke schada the gamla, serdeles upa thet, at the gamla odhelqvarna, som landen oc Riket äre till stor hjelp oc bestand, ner stor törka upa komer, som idkelige skeer, schola icke forderfvas oc afläggias; tha förbjuds, at the som foot qvarna eller andra sma qvarna hafva, magha eller schola noghanlund mala for andra, utan sin egen meld. Finds naghan then, som annorledis gör, tha hafve han forbrutit sina averkan, eller oc 40 mark svenska, om han vill icke afbryta». — I stadgan

af den 10 Aug. 1485 förnyades åter förbudet mot »the olaglige footeqvarnar, som allestäds i landet byggde voro, the gamble odal-qvarnarne till hindre ok meen». Nyköpings recess år 1537 innehåller: »om nybygde squalte qvarner, hoo på them maal efter thenne dag, tå böte 40 mark för konungens dombrut». — Uti förordningen om köphandeln af den 11 Aug. 1580 framlyser tvångsprincipen ännu starkare, då det, efter åtskilliga i de föregående punkterna gjorda inskränkningar i allmänna näringsfriheten, uti 7:de punkten heter: »Såsom vi ock i lika måtto utöfver hele Riket vele förbudit hafve alle våre och Cronones undersåter, Präster, Borgere och andre våre och Cronones skattskyllige bönder, så väl förlänte, som oförlänte, att the ock härefter inge annerstäds skole före theris mäld till att male, uthan till våre och Cronones egne tullqvarner, utan så är, att städerne sjelfve hafve någre tullqvarner, ther the hafve våre privilegier upå bekommit, ther måge förenemnde Borgere fritt och obehindret late male theris mäld och icke annorstäds». — Slutligen blef det genom 1590 års husesynsordning påbudet, att »om nagon ville bygga nya qvarnar, borde han det å Tinget angifva: gillade Häradshöfdingen och Nämnden sådant, sedan de lägenheten besigtigat, samt andre deromkring belägne qvarnegande och grannar hört, så egde han bygga; men hvar Häradshöfdingen och Nämnden sådant icke gillade, eller någon interessent funne sig besvärad, finge detsamma hos Landshöfdingen angifvas och derpå dess utslag sökas, hvarvid det ock stånda skulle». — Detta bekräftades genom Riksdagsbeslutet 1638, hvars 9:de punkt innefattar följande: »är förthenskuuld beslutit och godtfunnit, att härefter inge nye qvarnar skole byggias, med mindre sådant kungjöres å sette Tinge, och Häredshöfdingen samt med Nämnden hafve varit tillstädes, besett lägenheten och then hållit värd och fullgill att byggia qvarn å: så ock therjemte skådat andre qvarnegandes skäl och intresse och befunnit qvarnen med skäl och utan andres skadha att kunna hänbyggias. Men hvar Häredshöfdingen och Nämnden icke sadan byggning gilla, eller någon interessent finner sig besvärat; tå gifve therom Landshöfdingen tillkänna, hvilken tage till sig tvenne uthäreds nämnder, och stånde vid thet han säger af eller till. Hvad härtill byggdt är, så ock alle squalter, thet stånde som thet står, intill thess Hans Kongl. Maj:st kan hafva tillfälle att förordna Commissarier i landsänderne, som alle qvarner och squalter besij och tå dömma ut eller till at stå, efter som the göre landet gagn eller skada till, och lag sampt adelige privilegierne förmå».

Nu gällande lag stadgar i 20: 2 Byggnings-Balken, att ingen egde så bygga qvarn eller annat vattenverk att annan ofvan eller nedan deraf hade men, samt att, om skada skedde, byggnaden skulle upprifvas. Denna föreskrift öfverensstämmer helt och hållet med den i landskaps- och landslagarna uttalade grundsats, och måste följaktligen anses innefatta: dels att ingen egde innehålla vatten till men för ofvanför belägna egor eller nedanför byggde qvarnverk, emedan begge dessa förhållanden omnämnas i den äldre lagstiftningen (se Ö. G. L.), dels ock att korrektiv emot skada låge uti verkets undanröjande, således ej uti föregången undersökning och dom. Hvad vidare stadgas synes vara häremot stridande och härflyter säkerligen ur annan grund. 20: 4 samma Balk innehåller nemligen om anläggning af ny qvarn, att undersökning först skulle ske, huruvida byggnaden kunde medföra skada för grannar och egare af närmast belägna gamla qvarnar, hvarefter Konungens Befallningshafvande egde derom förordna. Sedan qvarn sålunda blifvit lagligen byggd d. v. s. byggnaden efter undersök-

ning förklarats ej medföra skada och blifvit tillåten, ålåg det enligt 20: 6 qvarnegaren att, såsom redan är nämndt, ej innehålla vatten för den nedra eller stämman bakflod å den öfra qvarnen »utan drage sjelf upp stigbord sitt, eller böte»; äfvensom qvarnegare åläggas hålla damlucka öppen under de tider, då uppdämning kunde skada åker eller äng. Uti allmänna lagens stadganden hafva under sednare tid skett de väsentliga ändringar att dels, enligt Förordningen den 17 April 1828 om upphörande af styrelseverkens domsrätt, frågor om skada genom uppdämning vid vattenverk hänvisats till allmänna domstolarnas pröfning, och dels genom Kongl. Kungörelsen den 30 Dec. 1863 särskildt tillstånd — i beskattningsafseende — för anläggning af qvarnar ej erfordras; dock är undersökning angående uppdämning eller vattnets begagnande i öfrigt för inrättningen fortfarande stadgad såsom preventiv och obligatorisk.

Då således, i följd af sistnämnda stadganden, vid ny lagstiftning angående vattenverk afseende ej vidare behöfver fästas vid beskattnings- eller näringsförhållanden, hvilka angå vattnets nyttjande, torde den viktigaste frågan nu just vara den, huruvida en preventiv undersökning i förstnämnde hänseende fortfarande bör föreskrivas eller om det må bero af den, som förmenar sig lida skada af vattenverket, att derom förebringa bevisning i mån af befogenhet. Nu gällande lag likasom förra Komiterade hafva valt det förra, Lag-Komitén och Beredn. det sednare alternativet. Visserligen synas nuvarande Komiterade redan hafva slutit sig till sistnämnda alternativ genom antagande af den allmänna grundsats, att en hvar egde fritt begagna sin rätt till vatten, derest skada ej annan tillskyndas; men en närmare undersökning af frågan torde likväl ej vara alldeles ur vägen. Här torde nemligen mindre vara fråga om inskränkning i rättighet än om bestämmande af en provokatorisk processform. Ur sådan synpunkt lär det ej bestridas att, ju färre hinder på förhand af lagstiftningen uppställas emot tillgodogörande af egendom och rättigheter, desto större utrymme lemnas åt företagsamheten och desto mera måste det allmänna välståndet tilltaga. Men om äfven å ena sidan nämnda grundsats i allmänhet är riktig, så är dock å den andra lika visst, att det allmänna välståndet är beroende af den allmänna säkerheten genom lagarne mot obehöriga intrång i lagliga rättigheter. En sådan säkerhet är följaktligen ett statsintresse. Om det derföre skulle vara af erfarenheten ådagalagdt, att en af lagen tillåten handling i utöfningen ledde till intrång i annans rätt och derigenom till skada, som kunde anses i värde öfverväga fördelen af friheten, så borde utan tvifvel sådan frihet ej ega rum; men i motsatt fall vore följaktligen gifvet, att friheten kunde tillstädjas. I allmänhet torde dylika frågor endast på erfarenhetens väg kunna lösas. I det särskilda fall, hvarom nu är fråga, kan man väl knappast säga, att någon säker erfarenhet finnes, emedan någon frihet ej funnits och således några följder deraf ej heller kunnat spörjas. Men i stället hafva vi att beakta följderna af motsatsen, af den preventiva undersökningsmetoden, som grundas å förbud mot fri handling. Sålunda hafva troligen i de flesta vattendrag, der vattenverk blifvit anlagde, till följd af dylik undersökning och deraf föranledda domar bekräftats uppdämningsrättigheter, hvilka måhända ej kommit till stånd, derest rätt till klagan efter vattenverkets byggande varit öppen. Det är nemligen ej osannolikt att, i följd af den i vårt land ofta förekommande trögheten och likgiltigheten för allt utom stundens kraf, uppdämningsanspråk icke sällan lemnats obestridda.

emedan någon skada deraf ej för tillfället varit märkbar. Men dessa olägenheter af en preventiv undersökning äro ingalunda de enda. Lag-Komitén anmärker i motiv. pag. 154—155 att det borde anses såsom en betänklig olägenhet ej mindre för den, som vill göra en byggnad, att nödgas på förhand underkasta sig kostnad för en undersökning, innan sig visat, om någon skada genom byggnaden uppkommer, eller om någon öfver sådan skada klagar, än äfven för den, som möjligen kunde lida skada af byggnaden, att uppträda såsom part och bevaka sin rätt innan det vore med säkerhet ådagalagdt, att intrång deri komme att ske. Denna omständighet antyder en ytterligare olägenhet, — och måhända den viktigaste, — hvilken torde vara att söka uti undersökningarnes ofullständighet eller osäkerhet, förhållanden, hvilka nångång tilläfventyrs bero af undersökningsmännens men lika ofta af parternas okunnighet eller likgiltighet. Hvarje rättshandling, som ej framtvings af sakegarens personliga och direkta intresse, blir — enligt erfarenhetens vittnesbörd — ofta mindre tillförlitligt utförd. Ju mindre vikt lagen dertill tillerkänner rättshandlingar under sådana förhållanden, desto bättre. Men om ock åtskilliga olägenheter äro förenade med den preventiva undersökningen, så har den äfven vissa fördelar. Dertill torde böra räknas i första rummet säkerhet för byggnadens eller inrättningens bestånd. Detta torde vara det förnämsta, ehuru ej det historiska, skälet för den nu gällande lagstiftningen i detta ämne. Att denna fördel ej är af ringa vikt, inses lätt, men att den kan i det väsentligaste vinnas genom ett annat medel, som ej medför de med preventiva undersökningar förenade olägenheter, vilja Komiterade söka visa här nedan vid närmare redogörelse för sitt förslags detaljbestämmelser. En annan ej oväsentlig fördel af undersökning före anläggningen torde bestå deri, att i sådant fall med större säkerhet blifva på förhand kände de hinder för anläggningen, hvilka härröra från intrång i andras rättigheter, — en kännedom, hvilken utan tvifvel skulle lända parterna å ömse sidor till nytta.

Om nu fördelar och olägenheter mot hvarandra vägas; om dervid besinnas, att begge drabba någorlunda lika både industrien och jordbruket; om med säkerhet kan antagas, att fördelarne för industrien kunna vinnas på annat sätt, som medför lika säkerhet och ej innebär någon fara för industriens bestånd och fortgång; och om slutligen måste medgifvas, att frihet i förevarande fall öfverensstämmer med lagstiftningens anda och bokstaf från äldsta tider, och att inskränkning deri egt rum endast i följd af förhållanden, hvilka — såsom beroende af beskattning, den der numera upphört, — ej i sig innebära någon ny grundsats eller ens vidare kunna på saken inverka: så synes för Komiterade otvifvelaktigt, att lagstiftningen i denna del bör återföras till sitt ursprungliga skick och således preventiva undersökningar ej vidare föreskrivas.

Förre Komiténs förslag i detta ämne innefattas uti 1 Kap. §§ 7—9, hvarjemte hela 4 Kap. bestämmer den procedur, som i uppdämnings- och vattenafledningsfrågor bör iakttagas. Emot de konstitutiva bestämmelserna vilja Komiterade till en början nu endast göra en anmärkning rörande uppdämningsrätten. I 7 § bestämmes att, i allmänhet, uppdämning ej får ske till skada för annans egor, men sedermera medgifves rätt dertill i afseende på ouppodlad mark, hvarå ringa skada anses ske i jemförelse med den nytta, som af uppdämningen vinnas. Det är förut visadt, att uppdämning annan till skada af äldre lagar ej varit tillåten, och att

detta förbud med skäl kan betraktas såsom allmän grundsats, och det torde derföre kunna antagas, att den inskränkning i förbudet, som synes hafva blifvit medgifven i afseende på annan jord än åker och äng, i sjelfva verket innefattat — ej ett upphäfvande af grundsatsen — utan tvertom en tillämpning deraf i detta särskilda fall, samt att tillämpningen så utfallit endast af det skäl, att skada å annan jord än åker och äng ansetts ej ega rum, hvadan uppdämningen ej bort förbjudas. Och det torde vara otvifvelaktigt, att, — innan den preventiva och preklusoriska undersökningen blifvit föreskrifven och i följd af denna åtgärd uppdämningsrätten blifvit med kraft af dom befästad, — förändring i jordens beskaffenhet eller rättare kultur, från ouppodlad till odlad, äfven medfört förändring i förut tillgodonjuten uppdämningsrätt. Då, enligt nu gällande åsigt i fråga om jords användande, skada anses ske jemväl genom uppdämning å ouppodlad jord, så kan enligt den ofvannämnda grundsatsen någon uppdämningsrätt ej ega rum, och ingen förändring af grundsatsen — utan allenast af densammes tillämpning — har sålunda skett. Att göra uppdämningsrätten beroende af den större eller mindre skadan, torde i hvarje fall såsom godtyckligt böra förkastas. Det synes äfven ligga en obillighet deruti, att jordegaren skall till vattenverks fördel afstå sin rätt mot enkel ersättning, då i omvänt förhållande förhöjd godtgörelse skall lemnas.

På de allmänna grunder, hvilka Komiterade sålunda sökt angifva, är förslaget byggdt. Sålunda innefattar § 51 i allmänhet rättigheten att fritt bygga och begagna vattenverk utan annat vilkor än att annans rätt ej förnärmas. Denna § öfverensstämmer i sjelfva saken med nu gällande lag i Byggnings-Balken 20: 2. Att Komiterade i likhet med Lag-Beredningen tillagt ordet »begagna» härrör deraf, att förbudet emot skada först derigenom synes vara fullständigt. Då numera endast är fråga om men i följd af vattnets begagnande, hafva de i § använda ordalag ansetts ej kunna föranleda misstydniug. Huru sådant men kan uppstå, förklaras dessutom i § 52. Derjemte, och då den i § 51 angifna allmänna regel flerstädes lider undantag på grund af särskilde, genom domar, privilegier eller häfd bekräftade rättigheter till uppdämning, hafva Komiterade ansett lämpligt att i samma § äfven omförmäla dylika rättigheter, synnerligast som desamma i det särskilda fallet ega ovilkorlig kraft af lag.

§ 52. Frågan om rätt till damfäste å annans strand är till en del redan i det föregående berörd. Det är sålunda visadt, att Westgötha-Lagen och Östgötha-Lagen uttryckligen underkänna dylik rätt; att deremot Svealagarne ej innehålla något sådant uttryckligt stadgande, men ej heller torde hafva medgifvit rättigheten, hvilket kan slutas, bland annat, af Upplands-Lagens ord i 22 Viþ., — sedan rätt till qvarnlägenhet inom och utom by samfällighet blifvit bestämd: — »þa haver hvar veld sin mylnustaþ at byggia eller nider fella», hvilka ord, tillämpade på det förut i samma lagrum nämnda förhållande, att qvarnlägenhet vore delad lika emellan två byar, möjligen afsåg, att ingen egde tvinga annan vare sig till delaktighet i byggnad eller att lida intrång till förmån för meddelegare. Betecknande är, att Upplands-Lagen, hvilkens bestämmelser härröra från en sednare period af landskapslagarnas tid och i allmänhet äro mera noggranna och utvecklade än de öfriga lagarnas, ej innehåller någon föreskrift om en delegares rätt att ensam begagna samegendom, derest de andre ej ville deri taga del. Det enda stadgande, som synes beröra detta ämne är 17 Viþ., der det

säges, att, om sund eller ström låge inom en bys område, egde de bygga fiskeverk, som voro jordegande byamän, »om de ville», och i sådant fall egde hvar bygga efter den lott, han hade i tomt och byamål; men lagen förutsätter icke den händelse, att en delegare ville bygga, men annan ej. I fråga om qvarnar nämnes intet härom i Upplands.Lagen. Östgötha-Lagen deremot innehåller (Bygd. 8) för sådan händelse en fullständig procedur, hvilken öfvergått till sednare lagar. Se Landslagen 34 Bygg., 1734 års lag. 17: 2 och 20: 1 Bygg.-B. Rättighet, som genom sådan procedur förvärfvas, att begagna meddelegares lott i samfällid lägenhet, innefattar väl äfven — i de flesta fall — rätt till landfäste, om nemligen begge stränderna ingingo i samfälligheten. Skulle detta ej vara händelsen, så eger, enligt äldre likasom nu gällande lag, ingen tvångsrätt rum i detta fall. I Lag-Komiténs och Beredningens förslag är förhållandet detsamma, ehuru de begagnade ordalagen synas vara något allmännare. Man kan således enligt hittills gällande lagstiftning icke skilja rättigheten till landfäste från rättigheten att begagna annans lott i vattensamfälligheten. Af den ena rättigheten följer den andra. Men att de kunna vara skiljde, visar 20: 1 Byggnings-Balken af nu gällande lag. Der förutsättes, att, ehuru ström rinner emellan två byar, endast endera eger den qvarnlägenhet, som finnes i strömmen. I sådant fall eger ej någon samfällighet i vattenfallet rum emellan dessa byar, och det kan följaktligen ej heller ifrågakomma tvångsrätt för någondera, derest han ej vill deltaga i tillämnad qvarnbyggnad, likasom landfäste å den ej byggandes sida icke lagligen kan vinnas utan aftal. Sådana förhållanden torde dock sällan inträffa i fråga om qvarnfäll och fisken, men oftare rörande byggnad för vattenafledning. Behöfver någon vid sin sida af ett vattendrag en dambyggnad för sistnämnda ändamål, så har egaren af andra sidan (eller andra hälften) af vattendraget intet att skaffa dermed, och det kan ej komma i fråga att han skulle deltaga i den förres vattenafledning. Men äfven om delaktighet i företaget ej eger rum, så följer dock icke deraf, att detsamma icke berör den andra sidans egares rätt. Då vattnet skall för anläggningen användas och det ej är möjligt att bestämma, hvilkendera det använda vattnet tillhör, eller att undvika, det vattnet, i följd af någon inrättning vid ena sidan af vattenreservoiren, tager annan riktning och således äfven förändrar rättsförhållanderna emellan de olika egarne, måste man theoretiskt antaga, att vattnet är samfälligt, ehuru bestämd gräns i verkligheten finnes. Deraf följer att, likasom i afseende på hvarje annan samfällighet, en delegare ej må hindra en annan att göra sig samegendomen tillgodo, derest ej begge kunna i begagnandet taga del. Om således för dylikt ändamål fordras, att det hela användes, och om åter för användandet af det hela särskilda åtgärder äro nödvändige, så måste sådana åtgärder betraktas såsom rättsgiltiga. Härigenom försvaras tvångsrätt i afseende på landfäste å annan strand äfven för en vatteninrättning, hvori denne ej har del. Men såsom förut är anmärkt, öfverskrider denna tvångsrätt äldre och nu gällande stadganden, hvilka endast afse vattens begagnande till inrättningar, som kunna vara för begge sidornas egare samfällida. För sådant fall hafva Komiterade föreslagit särskildt stadgande under § 3.

I afseende på innehållet i öfrigt af § 52, torde endast böra erinras, att Komiterade i fråga om skyldighet att bidraga till anläggnings- och underhållskostnad för gemensam dambyggnad ansett sig ej kunna godkänna hvarken föregående Komiténs beslut eller en af dess

ledamöters särskilda mening. Det förra afsåg delaktighet i mån af den använda vattenmängden, men den sednare åter bestämde hvarderas lott i hvarje fall lika eller till hälften. Begge åsigterne torde grundas på ytterligheteter, som sällan inträffa och äro svåra att bestämma. Delning efter vattenmängden synes vara orimlig i det fall att t. ex. för en bevattningsanstalt fordras en låg och mindre kostbar dam, men en stor vattenmängd, hvaremot förhållandet kan vara alldeles motsatt i afseende på en anläggning för drifkraft. Derest således nämnda delningsgrund skall vara billig, måste förutsättas, att kostnaden för dambyggnaden blefve lika, om den byggdes särskildt för den ena eller den andra inrättningen, hvilket endast torde inträffa i afseende på inrättningar af samma slag och i lika omfattning. Att deremot i alla händelser fördela kostnaderna lika — hvilket torde vara lika litet billigt i allmänhet som delning efter vattenmängden, synes närmast antyda, att man afstått från möjligheten att finna en delningsgrund, som vore lämpad efter olika förhållanden och i hvarje fall vore rättvis. Nuvarande Komiterade hafva ansett sig böra utgå från den grundsats, att ett större och dyrbarare verk, som eger högre värde, måste i alla händelser anses hemta större nytta af de naturkrafter, som för verket tagas i anspråk, än ett mindre och af ringare värde, såvidt nemligen angår sådana anläggningar, hvilka för begge verken äro erforderliga och sålunda gemensamma. Riktigheten här af i allmänhet torde ej kunna bestridas. Nyttan såsom uttryck för en anläggnings eller ett företags relativa värde är ock den inom andra delar af vattenrätten använda måttstock för delegares inbördes skyldigheter och rättigheter; och den torde äfven i detta fall angifva en allmän giltig grundsats.

§ 53 är uppställd hufvudsakligen i öfverensstämmelse med Lag-Beredningens förslag, Byggn. 8: 3. Att Komiterade, i stället för nu gällande stadganden angående de tider, då damlucka borde hållas öppen, endast föreslagit den bestämmelse att sådant öppenstående skulle ske, när det nödigt funnes, härrör dels af det i 51 § upptagna ovilkorliga förbud mot all skadlig uppdämning, utan afseende på årstid, hvilket länder till gagn för jordbruket, dels ock deraf, att vattenverksegaren å sin sida bort beredas motsvarande fördel genom en större frihet i uppdämningsrättens begagnande efter omständigheterna.

Vattenmärke afser enligt § 54 bestämmande af den lofliga vattenhöjden, hvarutöfver vattnet ej uppdämmas må. Denna bestämmelse grundas å undersökning och laga kraftegande beslut, och har således ovilkorlig giltighet. Fördelen deraf för de intresserade är ömsesidig säkerhet genom den bestämda gränsen och lätthet att åstadkomma bevisning och rättelse, om den öfverskrides. Härutinnan synes denna process-form, — hvilken i sjelfva verket är provokatorisk, — hafva mycken likhet med de preventiva undersökningarna före anläggning af vattenverk. Men den förra formen har det företräde framför den sednare, att den ej är obligatorisk, att den kan när som helst efter anläggningen användas, och att den kan inskränkas endast till vissa intressen, hvarförutom den ej torde medföra lika stor kostnad som hittills varit förenad med de preventiva undersökningarna. Komiterade hafva af dessa skäl ansett sig kunna här ofvan antyda, att fördelarna af de preventiva undersökningarna ej ginge förlorade om samma undersökningar hädaneftre komme att upphöra.

§ 55 är hemtad från Lag-Beredningens förslag Byggn. 8: 4. Genom den skyndsamma procedur, som sålunda kan ega rum i fall, der olaglighet är klar, torde vinnas en motvigt

mot missbruk af den frihet i fråga om anläggning af vattenverk, som enligt förslaget skulle ega rum. Någon olägenhet genom förhastade verkställighetsåtgärder synes ej vara att befara, då skadan i de flesta fall måste vara ögonskenlig och således dervid ej kan blifva fråga om olika uppfattning.

Såsom skydd för fiske föreskrifves i Fiskeri-Stadgan af 1852 Kap. 2, bland annat, att om någon egde särskild rättighet för vattenverk eller fiske att stänga vattnet annorlunda, än om kungsådra vore stadgadt, skulle dock alla dammar vara försedda med nödiga bottenluckor för den upp- och nedgående fisken. Denna föreskrift, som fortfarande skulle förblifva gällande, hafva Komiterade ej i sitt förslag upptagit, emedan den ensamt rörer fiskerättighet, hvilket ämne enligt anvisning i förslagets § 8 är från allmänna vattenrätten uteslutet.

Kap. VII.

Till ledning vid behandlingen af det ämne, som detta Kap. omfattar, hafva Komiterade hufvudsakligen använt nu gällande lag, som innefattas uti Kongl. Förordningen den 20 Januari 1824 jemte Kungörelsen den 14 Juli 1835, samt Lag-Komiténs och Beredningens förslag till Byggnings-Balk. Då Komiterade ej afsett att från hufvudgrunderna för nu gällande lagstiftning härutinnan afvika, men några mindre förändringar dock synts vara nödige, torde Komiterade nu kunna inskränka sin framställning till att söka i korthet angifva skälen för nämnde förändringar.

Dessförinnan torde dock Komiterade få framställa några anmärkninga i anledning af föregående Komiténs förslag, att sådan tvångsrätt, hvarom detta Kapitel handlar, ej skulle ega rum utan Eders Kongl. Maj:ts särskilda beslut, hvarigenom tillämnadt företag förklarats vara allmänt nyttigt. Nuvarande Komiterade hafva ej kunnat undgå finna att, på sätt jemväl från åtskilliga håll mot nämnda förslag erinrats, de mindre aftappnings- och odlingsföretagen derigenom nästan alldeles skulle undertryckas, enär det måste antagas, att ett företags allmännyttighet i de flesta fall torde — möjligen med rätta — blifva bedömdt efter företags omfattning. Men härigenom skulle så mycket säkrare en betydlig del af nuvarande lagstiftnings välgörande verkan på jordbruket gå förlorad, som de mindre företagen oftare förekomma och lättare genomföras än de mera omfattande. Dessutom möter en principiell betänklighet deruti, att all relativitet emellan de olika intressena — jordbrukets och vattenverkens — ur lagstiftningen försvunnit och blifvit ersatt af en pröfning, som i många fall torde blifva antingen intetsägande eller godtycklig. Så länge lagen sjelf uppställer en jemförelsegrund emellan de olika intressena uti värdet af deras ömsesidiga föremål, är allt godtycke i tillämpningen uteslutet och de oegentligheter, som kunna uppstå, måste tillskrifvas beskaffenheten af den antagna jemförelsegrunden; men derest någon myndighet, till och med

den högsta inom samhället, skall afgöra frågan om ett särskildt företags nytta för det allmänna, så synes icke lätt att finna den rättsgiltiga grund, hvarpå ett sådant afgörande bör stödjas. Åtminstone torde den skada, som genom företaget åstadkommes, böra uppenbarligen öfverstiga fördelen, om tvångsrätten skall vägras; men för sådana företag lär tvångsrätt sällan tagas i anspråk. Att söka en analogie emellan förevarande ämne och expropriation för allmänt ändamål, torde så mycket mindre vara lämpligt, som i sednare fallet just detta ändamål, hvilket måste vara klart och fullständigt ådagalagdt, innefattar en säker grund för pröfningen. I följd häraf hafva nuvarande Komiterade ej kunnat dela sina föregångares uppfattning i denna del.

Af § 58 i Komiterades förslag synes, att Komiterade ej heller ansett sig böra upptaga de i nu gällande lag förekommande bestämmelser, att tvångsrätt uti ifrågavarande ändamål ej må ega rum mot vattenverk, anlagde till bedrifvande af större bruk och bergverk eller större fabriks-inrättningar samt, beträffande andra vattenverk, ej i det fall, att jordegare förbundit sig att tåla uppdamningen. Komiterade hafva nemligen, lika med Lagberedningen, ansett dels att eganderätten egde lika värde så väl i fråga om mindre som större verk, och således ej borde olika af lagen skyddas eller uppoffras, dels ock att aftal om uppdamningsrätt antingen torde utan lagens uttryckliga stadgande i detta fall blifva gällande och sålunda omintetgöra tvångsrättens användning, hvilket lär inträffa, då den, som tvångsrätten påkallar, sjelf ingått aftalet eller eljest lagligen är deraf bunden, eller ock i andra händelser icke synes förtjena större afseende än sjelfva eganderätten. Men utom dessa theoretiska skäl synes äfven praktiska förhållanden, sådana de numera förefinnas, påkalla och äfven medgifva ett vidsträcktare användande af tvångsrätten än hittills egt rum. Jordbrukets utveckling under sednare tiden har allt mera åt denna näring beredt en vikt, som jemväl af lagstiftningen måste erkännas, och det synes därför svårigen vara riktigt, att i fall, der full godtgörelse för intrång kan lemnas, beröfva jordbruket möjligheten af en utvidgning, blott därför att den inrättning, som lider intrång, kan hänföras till klassen af större sådane. Verkets storlek är ock i hvarje fall en godtycklig bestämmelse, hvilkens innehåll vexlar ej blott under samma tid men äfven under olika, ej synnerligen från hvarannan aflägsna, tidpunkter. Sålunda kunna, enligt erfarenhetens vittnesbörd, verk, som vid den tid, då nu gällande lag i detta ämne stiftades, allmänt ansågos särdeles betydande, numera ej längre så betraktas. Att bestämma en sådan inrättnings värde på temligen tillförlitligt sätt, så att ej i detta hänseende skada uppkommer, torde med de insigter, öfver hvilka nutidens teknici förfoga, ej möta någon svårighet. Dessutom hafva Komiterade genom bestämmelser i §§ 60 och 61 af deras förslag sökt förekomma, att förlust genom lösningsrätten lika litet må drabba de större som de mindre vattenverkens egare.

I § 59 hafva Komiterade föreslagit, i strid emot hittills gällande lag likasom emot Lagkomiténs och Beredningens förslag, att, i händelse till afhjelpande af uppdamning är nödigt att vattenverk ändras eller ny ledning för vattnet öppnas, men verkets värde för framtiden likväl ej derigenom försämras, egaren af vattenverket ej må vara berättigad fordra att hela verket inlöses. Komiterade hafva dervid utgått från två olika synpunkter. Dels torde i följd af den tekniska kunskapens nuvarande utveckling kunna antagas, att i hvarje särskildt

fall med säkerhet kan utrönas, huruvida dylik ändring eller vattenledning verkligen medför försämring eller icke, dels lärer i sednare händelsen ej vara billigt, att jordegare belastas med skyldighet att inlösa ett verk, som -- beträffande dess produktionsförmåga och deraf beroende värde -- förblifver oförändradt. En iiknande händelse kan visserligen någon gång inträffa vid flyttning af vattenverk, men Komiterade hafva likväl i denna del bibehållit nu gällande lags bestämmelse om lösnings skyldigheten, enär en sådan åtgärd innebär bildandet af ett nytt verk, hvilket vattenverksegaren ej kan förbindas att emot sin vilja öfvertaga.

En annan afvikelse från nu gällande stadganden i detta ämne förekommer i 60 §, hvaräst finnes föreslaget, att, om i följd af ändring eller flyttning af vattenverk eller ny vattenledning, för verkets framtida underhåll komme att erfordras större kostnad, jordegaren vore skyldig därför gifva ersättning, beräknad till kapital efter fem för hundra. Då ändring i afseende på verkets produktionsförmåga och värde ej eger rum genom förökad underhållskostnad, hafva Komiterade betraktat denna förändring såsom rättsgrund endast för skadeersättning, hvilken, enligt hvad jemväl i gällande lag är antaget, ej bör med förhöjning utgå.

I fråga om nämnda förhöjning såsom grundsats hafva Komiterade ansett sig ej kunna godkänna Lag-Komiténs och Beredningens åsigt och beträffande beloppet af förhöjningen hafva Komiterade jemväl afvikit från nu gällande lag och från föregående Komiténs förslag. Då Lag-Komitén och Beredningen föreslagit lösningssumman endast till det belopp, som egendom af samma slag och godhet i orten högst gäller, synes tillbörligt afseende ej vara fästadt å den omständighet, att här är fråga — ej om frivilligt afträdande — utan om tvångsrätt, och att således jemväl bör tagas hänsyn till individuella förhållanden i särskilda fall, der ej lagen skall anses medgifva ett emot rätten stridande våld. Endast genom beaktande af sådana förhållanden kunna rättvisans fordringar i detta fall fullt tillfredsställas. Väl lärer ej sällan direkt bevisning angående sådana förhållandens tillvaro och värde ej kunna åstadkommas; men att de äro förhanden, torde af erfarenheten noggsamt bestyrkas; och då de mången gång äro beroende af egarens individualitet, kan någon allmän bestämning i sådant afseende ej ifrågakomma. Den synpunkt, hvarur lagstiftningen i de flesta fall betraktat sådana förhållanden, torde vara den af utsigt till framtida vinst eller förhöjning i värde. En analogie i detta fall har man — till stöd för en motsatt åsigt — sökt hemta derifrån, att skadeersättningar i följd af rättsstridiga eller brottsliga handlingar af lagen bestämmas till endast enkla värdet; och då den lidande i sådana fall måste låta sig nöja, ehuru han i sjelfva verket äfven då är underkastad en tvångsrätt, anses hans ställning nu ej böra vara bättre. Men denna analogie är mera skenbar än verklig. En rättsstridig handling tillåtes ej af lagen, tvertom förbjudes; men då den ändock ej kunnat förekommas, blir deraf i allmänhet ej annan rättsföljd — i afseende på den förnärmade — än skyldigheten att genom ersättning eller annorledes återställa det förhållande, som genom handlingen blifvit rubbadt. En sådan skyldighet kan ej — utan att öfverskrida rättsgrunden — utsträckas till något annat förhållande än det, som bevisligen förut funnits till, emedan i annat fall kunde inträda en obehörig tillökning i den skyldiges lidande. Då deremot lagen tillstod en tvångsrätt af nu ifrågavarande beskaffenhet stöddes densamma ej på någon allmängiltig rättsgrund, utan på billighet eller på tillfällig nytta för det allmänna af det ena företaget mera än af det andra;

och lagstiftaren kan derföre, om det anses lämpligt, utan att tillskynda någon ett oförskyldt lidande, bestämma tvångsrättens följd af ersättning äfven med afseende på förhållanden, hvilkas tillvaro ej i hvarje särskildt fall är genom direkt bevisning ådagalagd. En annan ifrågasatt analogie emellan denna tvångsrätt och expropriation för allmänt ändamål är ej heller fullt riktig. Den sistnämnda tvångsrätten måste nemligen i hvarje händelse — enligt teorien — anses medföra omedelbar allmän-nytta, och den har derföre klar rättsgrund uti den enskildes samhällsmedlemmens skyldighet att underordna sin fördel under det allmännas, i följd hvaraf han ej kan beklaga sig öfver att ersättning tillägges honom endast inom vissa gränser; hvaremot den tvångsrätt, som eger rum mot ett enskildt intresse till förmån för ett annat endast medelbarligen kan gagna det allmänna, och det torde någon gång till och med inträffa att sådant gagn alldeles uteblifver; i följd hvaraf någon rättsgiltig fordran på uppoffring å dens sida, som lider tvångsrätten, ej med skäl kan uppställas. — Om nu således denna tvångsrätts giltighet ur allmän rättslig synpunkt ej är obestridlig; om till och med den af tvångsrätten lidande någon gång med skäl kunde anse sin lagliga rätt vara utan giltig orsak på grund af lagens bud förnärnad; och om det är af vikt att i hvarje afseende rättigheter och skyldigheter af lagen afvägas så att de noga motsvara hvarandra, på det att skadliga rubbningar i samhällslifvet må undvikas: så lærer det i förevarande fall böra betraktas såsom billigt och klokt, att lagstiftaren tillerkänner den af tvångsrätten lidande så stor ersättning, att den kan anses svara ej blott mot den afhända egendomens allmänna värde utan äfven mot dess särskilda, af egaren billigtvis beräknade och förväntade; och hafva Komiterade ur sådan synpunkt föreslagit en viss förhöjning af det uppskattade värdet å vattenverk, som genom tvångsrätten egaren afhändes. (§ 60).

Hvad åter beträffar förhöjningens belopp, så hafva Komiterade af den erfarenhet, som vunnits under tillämpningen af nu gällande lag, ansett sig böra sluta, att det hittills lagbestämda beloppet af 50 procent är för högt och således medför en obillig tunga för jordbruket. Deremot torde det af Komiterade föreslagna, eller 20 procent, vara med billighet mera öfverensstämmande ehuru Komiterade erkänna, — hvad ock sakens beskaffenhet tydligen angifver, — att hvarje bestämmelse härutinnan måste blifva konventionell och endast genom längre tids erfarenhet kan i någon mån vinna allmän giltighet.

§ 61 handlar om jord eller annan egendom, som är med vattenverk förenad eller — hvad beträffar afkastningen — deraf beroende. Dylik egendom utgör således ej någon del af sjelfva vattenverket och — med undantag möjligen för den lösa egendom, som till verket hör och är behöflig för dess gång, — måste den anses endast tillfälligtvis men ej nödvändigt vara med verket förenad eller deraf beroende. Komiterade hafva i följd häraf ansett skyldighet till inlösen af sådan egendom böra stadgas, dock endast till fulla värdet, emedan — såsom nyss antyddes — tvångsrätten ej nödvändigt afser denna egendom och, om förhöjd godtgörelse äfven härför lemnades, missbruk lätt kunde uppstå. Komiterade hafva i förslaget omförmålt tre olika slag af dylik egendom nemligen: jord, som ej utan synnerligt men kan såsom sjelfständig egendom nyttjas, lösegendom, som till verket hör och för dess drift är anskaffad; samt bergsbruk, grufvedrift, skogshushållning eller annan rörelse, i afseende hvarå ådagalägges, att afkomsten genom förlust af vattenverket minskas. Beträffande

de två första slagen af egendom fordras för rättigheten till lösen ej serskild utredning angående minskad afkomst eller nytta: dessa förhållanden anses ådagalagde genom egendomens beskaffenhet, så att t. ex. utmål af jord vid en qvarn i de flesta fall ej torde kunna såsom själfständig egendom nyttjas; men dylik utredning blifver deremot nödig i afseende på det tredje slaget af egendom. Komiterade hafva härvid utgatt från den åsigt, att vattenverket i många fall endast äro vilkor för användning eller förädling af naturalster, som frambringas genom egendom af annan beskaffenhet, och att om en sådan användning eller förädling för egaren medför fördel, denna tydligen bör i väsendtlig mon tillskrifvas vattenverket. Förloras detta medel, så går äfven ofta möjligheten förlorad, — ej att frambringa råvaror, — men att på fördelaktigt sätt använda desamma; en förlust, som billigtvis ej bör drabba den af tvångsrätten lidande. Härvid skulle måhända kunna invändas, att nämnde förhållanden endast betinga ersättning för den lidna förlusten och att derigenom allt vidare samband emellan de begge olika slagen af egendom i rättsligt hänseende upphörde. Men i de flesta fall torde vara omöjligt att med säkerhet beräkna beloppet af en dylik förlust, helst hvad angår större bruk och bergverk med hvilka ofta är förenad större skogsegendom, emedan en fullkomlig förändring af brukningssätt och deraf beroende rubbningar såväl i egarens som arbetspersonalens förhållanden måste ega rum, hvilket allt icke kan aflöpa utan betydliga olägenheter. Det torde därför vara gifvet, att i alla dylika fall en förlust uppstode, hvilken ej kunde direkt bevisas och således ej heller medföra ersättningsskyldighet; hvadan komiterade, med stöd af den allmänna grundsats att skada i detta fall heldre bör drabba den, som tvångsrätt utöfvar, än den som deraf lider, ansett sig böra föreslå, att all den på antyddas sätt med vattenverket förenade egendom bör lösas.

Af bestämmelserna i § 63 (jmförd med § 32) synes, att all ersättning i följd af tvångsrätt måste erläggas innan utöfning af rättigheten kan ifrågakomma. Skulle ersättningen ej hafva blifvit gulden innan den bestämda tiden för egendomsafträdet eller föreskrifna ändringars verkställande, torde egaren ej vara förbunden att fortfarande avvakta en till obestämd tid uppskjuten verkställighet, hvarigenom osäkerhet i hans eganderätt nödvändigt måste uppstå. Komiterade hafva därför föreslagit, att i sådant fall saken må ankomma på ny pröfning och följaktligen den föregående talan anses förfallen.

Genom förslagens § 64 hafva komiterade sökt förebygga, att tvångsrätten må användas för andra ändamål än lagen bestämt och således innefatta en uppenbar rättskränkning. Men då det väl kan antagas, att i många fall hinder möta för verkställighet af ett aftappnings- och odlingsföretag inom den på förhand beräknade tid, hafva komiterade ansett sig böra föreslå dels en anståndstid af tre år derest verket alldeles skall utrifvas, dels ock, i öfverensstämmelse med expropriations-lagen, rättighet för domaren att derutöfver medgifva ytterligare anstånd i mån af förebragta skäl. Skulle sedermera återlösningssätt inträda i följd af underlåtenhet i fullbordande af aftappnings-företaget, torde värdet böra bestämmas högst till det belopp, som förut i lösen utgifvits, emedan den, som begagnat sig af tvångsrätt, ej kan vara berättigad att genom förbättringar, som möjligen antyda bedräglig afsigt att bibehålla verket, försvåra återlösningssättighetens utöfning.

Såväl Lag Beredningen som föregående vattenrätts-komitén hafva föreslagit, hvad ock med nu gällande lag öfverensstämmer, att vattenverk, som efter dom blifvit utrifvet, ej må ånyo upptagas. Denna föreskrift hafva nuvarande komiterade utelemnat. Det har nemligen ansetts möta ej ringa svårighet att bestämma, huruvida ett af nyo upptaget verk vore till vattenkraft och produktionsförmåga lika med det utrifna verket, och huruvida således ett bedrägligt förfarande verkligen egt rum. Har åter det nya verket genom ändamålsenliga förändringar blifvit satt i sådant skick, att det tilläfventyrs ej utgör hinder för åsyftad vattenaftappning, så finnes tydligen ej skäl att vägra dess bibehållande.

Då aftappning af vatten för jords odling eller förbättring afser samma ändamål som tillledning af vatten för bevattning, hafva komiterade ansett tvångsrätt under enahanda vilkor i begge fallen böra ega rum, hvarom föreskrift meddelats i § 65; och då tvångsrätten kan komma att afse annan egendom eller rättighet än vattenverk i egentlig mening, har stadgande härom bort föreslås (§ 66).

Kap. VIII.

Sedan komiterade sålunda i föregående Kap. I—7 sökt uppställa förslag till constitutiva bestämmelser angående vattenrätten, hafva komiterade ansett sig böra taga i öfvervägande, huruvida i följd af det föreliggande ämnets beskaffenhet må vara nödigt, att jemväl föreslå serskilda stadganden i afseende på sättet för behandling vid eller utom domstol af tvister angående de rättigheter, som å förevarande lag grundas. Komiterade hafva dervid ej kunnat undgå att, lika med föregående Komitén, fästa uppmärksamhet dervid, att de faktiska förhållanden, hvaraf ifrågavarande rättigheter betingas, i de flesta fall icke kunna med erforderlig säkerhet uppfattas och bedömas utan att tillgång finnes till användande af vissa serskilda kunskapsmått, hvilka vanligen sammanfattas under benämningen: teknisk bildning. Sålunda kan en tvist om lämpligaste sättet att verkställa en afdikning svårigen bedömas utan kännedom om de allmänna lagarne för vattnets rörelse och utan förmåga att noggrannt bestämma markens lutning; och i fråga om jemförelse emellan olika jordområden, hvilka ingå uti ett sjösänkingsförslag, samt uppskattning af de olika värden, som före och efter utförande af dylikt företag böra åsättas nämnde områden, erfordras god kunskap i agronomen. Dertill kommer, att härvid mera än i många andra fall, i anseende till de antydda företagens stora omfattning och vikt för jordbruket, är nödigt, att den theoretiska kunskapen vunnit klarhet och säkerhet genom en längre tid fortsatt tillämpning och derigenom uppkommen erfarenhet. — I händelse de i nu gällande allmänna lag föreskrifna processuella former å ifrågavarande ärenden skulle tillämpas, så borde desamma i första rummet upptagas till behandling och prövas vid Härads- eller Rådstufvu-Rätt. Härifrån är undantag gjordt endast genom den i Kongl. Förordn. den 20 Jan. 1824 bestämda undersökningsprocedur i mål an-

gående utrifning, ändring eller flyttning af vattenverk, som hindra jords odling. Men då hos medlemmarne i nämnda domstolar ej kan förutsättas eller ens af dem fordras någon omfattande teknisk bildning, och dessa personer merendels ganska sällan äro i tillfälle att genom oftare förekommande behandling af ifrågavarande ärenden förvärfva synnerlig erfarenhet i desamma bedömande, hafva komiterade ej bort tveka att, i likhet med föregående Komitéen, söka uppställa några processuella föreskrifter, hvarigenom de antydda olägenheterna syntes kunna undvikas och utsigt vinnas till en skyndsam, men tillika billig och noggrann samt sålunda fullt ändamålsenlig behandling af tvistefrågor i vattenrättsmål.

Att lika med föregående Komitéen uppställa serskilde, sins emellan ganska afvikande processuella bestämmelser för vissa grupper af vattenrättsmål, hafva komiterade så mycket mindre ansett lämpligt, som derigenom synas hafva uppstått en för öfversigten af lagen i sin helhet ingalunda gynnsam sammanblandning af constitutiva och processuella bestämmelser, utan att, — såsom redan i början af detta betänkande är antydt, — större enkelhet eller ändamålsenlighet vunnits i de sednare. Komiterade hafva derföre i detta Kap. på ett ställe sökt sammanföra alla de föreskrifter, som ensamt afse processen i tvistiga vattenrättsmål.

Innan komiterade gå att närmare redogöra för detaljerna af sitt förslag i denna del, torde böra nämnas, hvad ock af innehållet klart synes, att komiterade genom upptagande i många fall af redan gällande, serskilde processuella bestämmelser i vattenrättsmål, nemligen i ofvan åberopade Kongl. Förordning, eller dermed likartade stadganden för skiftesärenden sökt, såvidt ske kunnat, anknyta sitt förslag till redan antagna och praktiserade former, hvarigenom komiterade kunnat undvika att i hufvudsak föreslå något nytt och oförsökt.

Då det ej tillkommit komiterade att föreslå någon ändring i den allmänna rättegångsordningen, har deraf måst blifva en följd, att den serskilda procedur, som komiterade uppställt, erhållit sin plats utom och före nämnda ordning samt är att betrakta mindre såsom en ny domstolsinstans än såsom en förberedande undersökning, hvilkens förnämsta värde ligger uti ämnets tekniska utredning, men hvilken derjemte har till föremål att verka bemedlande emellan de tvistande. I sistnämnde afseende skiljer sig dock den föreslagna undersökningsproceduren väsentligen både från förlikningsanstalter och compromissrätter deruti, att giltigheten inför lagen af undersökningens resultat ej är beroende af parternes före eller efter förrättningen gifna samtycke. Detta resultat kan nemligen enligt komiterades förslag vinna laga kraft genom tilländalupen, obegagnad klandertid. Huru denna allmänna bestämmelse blifvit i vissa fall tillämpad, skall här nedan närmare omförmälas.

Den föreslagna undersökningsproceduren kan naturligtvis under närvarande förhållanden ej ega rum utan kostnad för parterna; och komiterade hafva derföre i första runnet varit angelägne att icke föreslå undersökning och derigenom föranleda kostnad i andra fall, än der undersökningen måste anses oundgängligen nödig för tvistens behöriga pröfning vid domstol. Derest nemligen motsatt förhållande kunde anses ega rum, borde parterna bibehållas vid fördelen af den allmänna rättegångsordningen såsom billigare. Komiterade hafva af denna anledning sökt i § 67 urskilja de tvistefrågor, i afseende på hvilka förberedande undersökning borde ske, samt följaktligen för dessa ovilkorligen föreskrifvit densamma, hvarigenom allmänna domstolarna blefvo förhindrade att thyförutan med sådana tvistefrågor taga be-

fattning. Komiterade hafva härvid tillika utgått från den synpunkt, att det ej kunde vara med parternas verkliga fördel förenligt, att domstolen egde på egen hand bedöma, huruvida frågan borde anses nöjaktigt utredd eller icke, emedan ett sådant bedömande i många fall förutsätter både undersökning på stället och teknisk kunskap.

I fråga om de personer, åt hvilka förrättande af berörde undersökning lämpligast kunde anförtros, hafva komiterade ansett, att de af staten anställde Landtmätare i första rummet borde komma i åtanka. Dessa tjänstemän äro redan för närvarande sysselsatta med förrättningar, som i flera hänseenden äro likartade med de nu föreslagna undersökningar, och hafva derigenom haft tillfälle förvärfva öfning i uppsättande af nödiga förhandlingsprotokoll, föreningsskrifter o. d. Men ännu torde i allmänhet hos Landtmätarne ej kunna påräknas tillräcklig kunskap om och öfning uti verkställande af större vattenafvägningar och upprättande af dertill nödiga kartor och ritningar, äfvensom de flesta bland dem torde sakna tillräcklig kunskap i agronomien, hvilka kunskaper dock lära blifva oundgängligen nödige för en tillförlitlig uppfattning och utredning af större vattenlednings- eller afdiknings-företag. Det torde derföre, i händelse förevarande förslag vinner kraft af lag, blifva nödigt, ej allenast att, genom förändring af nu gällande vilkor för rättigheten att varda såsom Landtmätare i statens tjänst anställd, bereda allmänheten säkerhet om tillräcklig insigt hos Landtmätaren uti antydda hänseenden, än äfven att åt andra mera kvalificerade personer anförtro de vidlyftigare undersökningsförrättningarne i vattenrättsmål. Komiterade hafva härvid åsyftat dels statens Landbruks-Ingenjörer dels Officerare vid Kongl. Väg- och Vattenbyggnads-Corpsen. I afseende på de förra är redan genom det för dem gällande Reglemente den 8 Dec. 1865 bestämdt, att de i frågor, som röra vattenaf tappnings-, odlings- och ängsvattningsföretag äfvensom utrifning eller ändring af vattenverk, ega lika kompetens med Landtmätare; men för bemälda Officerare saknas ännu någon dylik bestämmelse. Då det ej kan ifrågasättas, att ju icke jemväl de sistnämnde äro i besittning af alla erforderliga egenskaper synnerligast för bedömande af större vattenafledningsföretag, torde ej vara olämpligt, att genom någon föreskrift i likhet med den nyssnämnda rörande Landbruks-Ingenjörerne bereda tillfälle att till ifrågavarande göromål äfven använda desse Officerare. Intill dess serskilde förfoganden i antydda fall kunna komma att ega rum, hafva komiterade emedlertid så uppställt sitt förslag härutinnan, att Kongl. Maj:ts Befhde skulle ega att i hvarje serskildt fall till ifrågasatt förrättning välja en Landtmätare eller annan tjänsteman, hvilken redan vore eller framdeles kunde blifva dertill behörig. Komiterade hafva deremot ej ansett sig böra föreslå enskilde personer till dessa förrättningar af det skäl, att, om än sakkunskap ej brister, det likväl ej på förhand kan antagas, att personer, utan all tjänstemanna-erfarenhet, ega nödiga vana vid upprättande af handlingar, som kunna komma att vinna laga kraft och således framdeles ega en officiel karaktär. — Bestämmelser i de delar, hvarom nu varit fråga, återfinnas i § 68 af förslaget. Hvad i öfrigt uti nämnda § förekommer, innefattar endast verkställighetsföreskrifter, hemtade hufvudsakligen ur Skiftes-Stadgan.

Beträffande föreskrifterna uti nästföljande § torde endast böra erinras, att desamma äro hemtade dels från nämnde Stadga dels ock ur Kongl. Förordningen af år 1824. — Komiterade hafva ansett, att vid företag, som ej innebära tvångsrätt enligt Kap. VII, tillräcklig säkerhet

men minsta utgift är förenad med användande af skiftesgodemän såsom förrättningsmannens biträden. — Bestämmelsen i § 75 angående förrättningsmannens och gode människens rösträtt, i händelse olika meningar yppas, är lika med motsvarande i Skiftis-Stadgan. Tillägget om anteckning af minoritetens mening i protokollet har ansetts böra ske till ledning för domaren, derest parterne framdeles draga de stridiga meningarne under hans pröfning.

Det har ansetts angeläget, att ifrågakomma förrättningar handläggas så skyndsamt som möjligt, dels emedan de utgöra en tillökning af den ordinarie, redan i och för sig nog långsamma processordningen, dels ock enär i de flesta fall är för jordbruket af stor vikt att få en tillämnad förbättring utan dröjsmål satt i verket. Komiterade hafva af dessa skäl föreslagit (§ 70) en viss tid af en månad, inom hvilken förrättningen, derest tjenlig årstid är förhänden, borde vara företagen, vid äfventyr att Kongl. Maj:ts Befhde eljest skulle ega att, på vederbörandes klagan öfver oskäligt dröjsmål, förordna annan förrättningsman utan att afvakta utgången af en procedur emot den redan utsedde.

Föreskrifterna i efterföljande §§ 71, 72, 73 angående kallelser till förrättningen, inställelse å förrättningsorten och jäf mot förrättningsmannen eller god man, öfverensstämma i hufvudsak med motsvarande bestämmelser i förut omnämnde lagar. Det har ansetts lämpligast, att i förslaget upprepa dessa föreskrifter, i stället för att, såsom möjligen kunnat ske, endast hänvisa i dessa delar till Skiftes-Stadgan, emedan på det förstnämnda sättet större enhet och fullständighet syntes vinnas åt förslaget. — Den ändring i skiftesproceduren, som blifvit föreslagen deruti, att jäfsfråga ej borde hänskjutas till serskild pröfning vid domstol, har grundadts å det förut antydda syftet att erhålla ett skyndsamt resultat af undersökningsförrättningarne, och härflyter dessutom nödvändigt af den uppfattning af jäfsförhållanderna, som i förslaget förekommer, enligt hvilken en jäfvig förrättningsman kan komma att med laga verkan densamma utöfva oansedt partens bestridande, i händelse nemligen sådant bestridande ej tillkännagifves inom bestämd tid. — I sistnämnde hänseende är jemväl en inskränkning och förenkling i proceduren vid skiften föreslagen deruti, att laga förfall och oförmåga att ställa ombud ej verka till utsträckning af ifrågakomma fatalie tid; och torde genom denna förändring någon olägenhet i praktiken ej vara att befara.

Då oftanämnda undersökningsförrättningar torde komma att, i början af lagens tillämpning, innefatta ett alldeles nytt verksamhetsområde för flere af dem, hvilka varda utsedde att förrätta undersökningarne, hafva komiterade ansett lämpligt, att, såvidt ske kunnat, lemna en kort anvisning i sjelfva lagen för undersökningarnas förrättande, hvilken anvisning finnes införd under § 74. Denna § innefattar dels i inledningen en allmän erinran angående de åtgärder, som vid förrättningarne kunna påkallas, och å hvilka förrättningsmännen följaktligen böra fästa sin uppmärksamhet, dels ock under serskilda punkter föreskrifter om hvad vid olika slag af förrättningar *företrädesvis* bör blifva föremål för förrättningsmännens utredning och bedömande, samt på hvilka förhållanden detta bedömande bör grundas. Af sakens beskaffenhet, sådan den nu blifvit antydd, följer, att här ej kan vara fråga om nya och af det föregående i lagen oberoende stadganden; tvertom måste hvad här bestämmes följdriktigt kunna härledas ur de föregående, i Kap. 1—7 meddelade constitutiva lagbud. Dock före-

kommer bland dessa anvisningar en, hvilken synes komma att utöfva ett betydligt inflytande å tillämpningen af förut gifna rätts-bestämmelser och derföre torde böra närmare omförmålas. I fråga om uppskattning af den förbättring å jord, som genom vattenledning eller invallning vinnes, hafva nemligen komiterade meddelat den bestämmelse, att uppskattningen skall ske med afseende såväl å ena sidan å markens större eller mindre bärande förmåga i dess af vatten besvärade skick, samt den afkomst, som varit att under vanliga förhållanden deraf påräkna, som ock, å den andra, på den bördighet, hvilken i följd af markens beskaffenhet och torrläggning efter företagens fullbordan anses uppkomma. Härigenom är, i olikhet mot föregående Komiténs förslag i denna del, uppskattning uteslutande efter den afkomst, som jorden före företagens början i verkligheten lemnat, förbjuden af det skäl, att nämnde afkomst kan vara beroende af brukningssättet och andra tillfälliga förhållanden, hvarå en rättvis uppskattning af jordens värde ingalunda torde kunna grundas.

Att undersökningsförrättningarne jemväl böra innefatta uppskattningar af åtskilliga, i lagen bestämda ersättningar och kostnader, följer tydligen deraf, att i de flesta fall dylika uppskattningar ej torde kunna rättvist verkställas utom på stället och af sakkunniga personer. Komiterade hafva derföre meddelat hithörande föreskrifter under § 76. Och äro der- efter ytterligare bestämmelser angående förrättningens fortgång och om uppskof deri gifna i nästföljande §§ 77 och 78, allt i det syfte, att förrättningarne ej må kunna oskäligen dragas ut på tiden.

Föreskriften angående förrättnings-protokollet (§ 79) är ur Skiftes-Stadgan hemtad.

I § 80 hafva komiterade föreslagit, att förrättningsmännen skulle åligga att inställa förrättningsens fortgång så snart sig visat, att det af sökanden tillämnade företag ej kunde mot bestämmelserne i förevarande lag tillstädjas. Vid jemförelse af detta stadgande med det, som förekommer framdeles i § 84, synes, att det likväl ej varit komiterades mening, att förrättningsmännens beslut i nu nämnda fall skulle vinna laga kraft och sålunda ligga till hinder för ny undersökning genom andra förrättningsmän. Den påföljd, som af sådant beslut uppkommer, är dock att sökandens talan ej kan underställas domstols pröfning, emot föreskriften i § 67 innan företaget blifvit vid undersökning tillstyrkt. Häruti torde icke ligga någon orättvisa. Då sökanden egt på sin bekostnad låta förrätta huru många undersökningar genom olika personer, som han funnit för godt, men det likväl ej lyckats honom att för sitt förslag vinna någon förrättningsmans bifall; så borde med skäl kunna antagas, att hans talan ej heller vid domstol bör vinna afseende. Härtill kommer, att de förhållanden, hvarå förrättningsmännens omdöme i sådan fråga böra grundas, äro uteslutande af faktisk och ej af legal art, — alla afledningar och tillledningar af vatten och alla uppdämningsföretag äro nemligen tillåtna, derest ej *skada* derigenom för annan uppstår; — och derföre torde med skäl å flera särskilde förrättningsmäns omdömen böra tillerkännas fullt vitsord, lika med kraftvunnet domstolsbeslut. Till ytterligare belysning häraf torde komiterade få hänvisa till en serskild fråga t. ex. om utrifning af vattenverk, som hindrar jords odling. Derest vid undersökning härom sig visat, att värdet af den påräknade jordförbättringen ej uppgår till dubbelt mot skadan i vattenverket, skulle det enligt nu ifrågakvarande stadgande, jemfördt med § 58, åligga förrättningsmännen, att med afslag å jordegarens ansökan inställa förrätt-

ningens fortgång; och häröfver kunde klagan vid domstol ej föras, men deremot stode vederbörande fritt, att anlita andra undersökningsmän. Om nu dessa serskilde förrättningsmäns yttranden uti denna helt och hållet praktiska fråga sammanstämde; så torde med skäl dervid böra förblifva. Skulle åter förrättningsmännen genom oriktig uppfattning afslå sökandens talan i följd af något lagstadgande, som hade sin grund i något annat sakförhållande än det sålunda här ofvan antydda, så kunde ett sådant yttrande ej medföra någon verkan till hinder för behörig pröfning af sökandens rätt.

Bestämmelserna i § 81 angående föreningar äro likaledes ur Skiftes-Statgan hemtade. — Men derest förening i alla under förrättningen omtvistade och till förrättningsmännens handläggning hörande frågor ej kunde ske, skulle det åligga dem, enligt § 82, att meddela utlåtande i sådane frågor och i öfrigt behörigen afsluta förrättningen, hufvudsakligen i enlighet med hvad i thy fall angående skiften är stadgadt. För att underlätta verkställigheten af ifrågakomna företag utan allt för stor kostnad och tidsutdrägt, hafva komiterade ansett sig böra föreslå i §§ 84—86, dels att förrättningsmännens utlåtande må kunna vinna laga kraft, derest ej klander inom viss tid mellankommer, dels ock att berörde utlåtande må kunna under stadgade vilkor sättas i verket oansedt klander egt rum, hvarifrån dock undantag gjorts för alla lösnings-frågor enligt Kap. 7. Då erfarenheten hittills visat, att för jordbruket ganska angelägna diknings- och vattenafledningsföretag kunnat under lång tid uppehållas af en tredskande granne, hvilken nekat rätt till ledning öfver sitt område, ehuru den skada, som derigenom tillskyndats honom, i många fall varit obetydlig och bort kunna på förhand nöjaktigt godtgöras; så hafva komiterade genom försök att undanröjda sådana hinder trott sig handla i jordbrukets verkliga intresse. Komiterade våga ock antaga, att de garantier, som blifvit föreslagne mot missbruk af verkställighetsrätten skola befinnas tillfredsställande.

Vid hittills genomförde vattenafledningsföretag, synnerligast de mera omfattande, hvari flere jordegare haft del, har visat sig, att den rättighet lagen tillerkänt sådane delegare, att afsäga sig delaktighet i företaget mot utbyte af sin deri ingående jord, sällan blifvit begagnad förr än efter företagets fullbordan, hvaraf uppstått den följd att motvillige delegare ej kunnat tvingas deltaga i nödige förskotter för företaget, hvilka förskotter derföre uteslutande drabbat dem, som förenat sig om företagets genomförande. Att en sådan tunga för några delegare ej kan anses vara billig och rättvis, hafva komiterade funnit uppenbart; likasom den antydda olägenheten syns lämpligast kunna förekommas derigenom, att de delegare, hvilka önskade afsäga sig delaktigheten i företaget, förklarades skyldiga att inom någon viss tid gifva sådant de öfrige tillkänna, vid förlust af rättigheten. Komiterade hafva således i § 83 lemnat en dylik tidsbestämmelse, hvilken synes vara så afpassad, att ej någon delegare kan anses hafva saknat tillfälle att skaffa sig erforderliga upplysningar och att betänka sig i saken.

Sedan tvisten blifvit genom stämning vid domstol anhängiggjord, kunna i processuelt hänseende tre olika händelser uppkomma och påkalla lagstiftarens serskilda föreskrifter utöfver hvad redan genom allmänna rättegångsordningen är bestämdt. Det kan nemligen inträffa, att de af klaganden framställda anmärkningar och bevis sätta riktigheten eller full-

ständigheten af den föregående undersökningen i tvifvel och göra det för domstolen omöjligt att utan ytterligare undersökning på stället meddela sitt yttrande i saken. För denna händelse hafva Komiterade i § 87 föreslagit, dels för lösningsfrågor enligt Kap. 7 att domstolen må sjelf företaga den ytterligare undersökningen på stället med biträde af såväl förrättningsmannen som annan tillkallad sakkunnig person; dels ock i afseende på andra frågor, att allenast återförvisning till ny handläggning genom förrättningsmännen må ega rum. Häri genom hafva komiterade trott sig bereda någon lindring i kostnaden för behandlingen af sistnämnda, i allmänhet mindre invecklade frågor, utan att derigenom äfventyra något i afseende på behandlingens noggranhet och säkerhet. Dertill kommer den förut antydda omständighet, att, såvidt bedömandet af praktiska frågor beträffar, domstolens medlemmar ingalunda kunna anses bättre kvalificerade än förrättningsmännen. Men ehuru den redan hållna undersökningen tilläfventyrs ej kan påstås vara hvarken oriktig eller ofullständig, torde likväl sådane förnållanden vid domstolen kunna förekomma, hvilka göra nödigt att föreskrifva ändringar i det resultat, hvartill förrättningsmännen kommit; och föranledes af sådana ändringar ny undersökning eller annan åtgärd, som lämpligast bör fullgöras af förrättningsmännen, så hafva komiterade för sådan händelse ansett sig böra föreskrifva återförvisning för alla slag af förevarande frågor, hvarigenom alltså domstolen är förhindrad, att sjelf förätta syn på stället. Förslaget i denna del torde rättfärdigas deraf, att i sådant fall endast kan vara fråga om antingen ny undersökning i något hänseende, som förrättningsmännen med eller utan afsigt förbigått, eller ock allenast tillämpning å redan undersökta förhållanden af någon, utaf domstolen meddelad allmän föreskrift; och i begge dessa händelser torde frågan principenligt böra i första rummet behandlas af undersökningsmän, hvilket ock i allmänhet torde medföra minsta kostnad. — Innefatta åter slutligen de af domstolen föreskrifna ändringar ej annan åtgärd än domstolen sjelf kan meddela, bör naturligtvis någon återförvisning ej ega rum, hvilket följer ex contrario af hvad i § 89 stadgas; och skulle i thy fall, likasom då förrättningsmännens beslut utan ändringar gillas, föreskriften i § 90 lända domstolen till efterrättelse.

Den händelse, som afses i § 88, står i sjelfva verket utom den hittills beskrifna procedur. Sedan nemligen komiterade sökt att i §§ 67 och 76 noggrant bestämma de tvistefrågor, uti hvilka förberedande undersökning ovilkorligen måste ega rum innan desamma må vid domstol anhängiggöras; hafva komiterade derigenom ock bestämdt, att uti alla andra tvistefrågor, som efter förevarande lag skola bedömas, någon förundersökning ej borde anses erforderlig. Om än denna uppfattning i allmänhet torde vara riktig, så måste dock medgifvas, att äfven vid handläggningen af sistnämnde frågor kunna undantagsvis förekomma förhållanden, vid hvilkas bedömande sakkunnig persons biträde är, om icke oundgängligt, dock önskvärdt. Komiterade hafva derföre genom stadgandet i denna § lemnat domstolen en utväg att förskaffa sig sådant biträde, hvarvid domstolen bör föreskrifva hvad för sakens behandling i hvarje serskildt fall anses nödigt.

Uti § 91 hafva komiterade föreslagit en serskild sednare undersökning, som kan medföra ändring i bestämmelser, hvilka tillkommit på grund af den förut i detta Kap. beskrifna, under tiden möjligen laga kraftvunna undersökningsprocedur. Då nämnde serskilde under-

sökning är att betrakta såsom en processuell form, har frågan derom bort på detta ställe i lagen behandlas. Såsom grund för ifrågavarande särskilda undersökning få Komiterade åberopa det af erfarenheten bestyrkta förhållande, att uppskattning på förhand af den förbättring å jord, som genom ett vattenaflednings-förslag skulle vinnas, stundom visat sig vara mindre tillförlitlig, hvilket torde härrört ej endast deraf, att uppskattningen haft till ändamål att bestämma ett först framdeles efter företagets fullbordan uppkommande tillstånd, hvilken omständighet ensam torde i många fall göra beräkningen något osäker, utan lika mycket deraf, att efter företagets fullbordan yppats förhållanden, hvilka förut i anseende till markens vattendränkta skick ej kunnat vara kände och således ej heller tagas i öfvervägande vid bestämmande af jordens blifvande förbättring. På sådant sätt uppkomna fel i den första uppskattningen kunna tydligen verka till högre värde å jorden och följaktligen till större delaktighet i kostnaderne för företaget, än som skulle ega rum derest ny uppskattning finge med laga verkan ske sedan företaget blifvit fullbordadt. Komiterade hafva derföre — lika med föregående Komitén — ansett billigt, att sådan ny uppskattning må tillåtas; men Komiterade hafva ansett sig ej böra utsträcka denna föreskrift längre, än billigheten oundgängligen synts fordra, emedan den första undersökningen och uppskattningen i *allmänhet* måste anses gifva så nöjaktigt resultat, som i sådant fall kan vinnas. Komiterade hafva följaktligen i § 91 antydtt, att den nya undersökningen bör grundas — åtminstone förnämligast — å förhållanden, som blifvit kände sedan första uppskattningen verkställdes och således då icke kunnat ingå i beräkning, samt tillika bestämt, att uppskattningen skulle blifva partiell och endast omfatta klagandens jord, att med uppskattningen ej finge dröjas längre än till tredje sommaren efter företagets fullbordan, på det att grunderne för delaktigheten i företaget ej allt för länge må vara underkastade osäkerhet, samt att öfver den nya undersökningen ej må klagas. §:us innehåll i öfrigt utgöres af detaljbestämmelser och af föreskrifter angående ny fördelning af kostnader och utgifter för företaget, hvilka sednare föreskrifter betingas af den nya uppskattningens resultat. Att klaganden ensam bör bekosta förrättningen, derest han ej kunnat vinna ändring, öfverensstämmer med allmän regel i dylika fall.

§§ 92 och 93 innehålla derefter verkställighetsföreskrifter i afseende på inteckningshafvares rätt och äro inskränkta till frågor om lösningsrätt enligt Kap. 7. I andra frågor torde sådane rättsinnehafvares hörande eller särskild liqvud för deras fordringar ej vara af nöden, alldenstund deras rätt i allmänhet ej kan anses blifva i någon mån äfventyrad genom den utgång, saken kan erhålla. Berörde föreskrifter öfverensstämma hufvudsakligen med motsvarande bestämmelser i gällande expropriationslag.

Återstående §§ 94 och 95 afse kostnaderne för undersökningsförrättningarne och i vissa frågor jemväl för processen i öfrigt. Genom § 94 är bestämdt, att Landtmätarens ersättning skulle utgå efter gällande taxa för olika slag af göromål. Då likväl äfven andra tjänstemän kunna komma att till ifrågavarande göromål användas, men deras arvode hittills annorledes beräknas, än för Landtmätare är stadgadt, torde i händelse af förslagets antagande såsom lag, böra särskildt så förordnas, att ersättningen för dessa förrättningar blefve någorlunda lika för alla förrättningsmän; hvarvid tillika kunde komma under öfvervägande, huruvida kostnaderne för mindre dikningar o. d. kunde vardas i någon mån nedsatte, hvilket så mycket

heldre torde vara billigt, som Landtmätarne, åt hvilka dessa förrättningar i allmänhet lära komma att anförtros, derigenom vinna en god tillökning i förtjenst utan synnerligen ansträngande eller tidsödande arbete. Då emedertid denna del af saken syns ligga utom Komiterades befogenhet, hafva Komiterade ansett sig böra inskränka sin åtgärd härutinnan till den hemställan, som sålunda skett. Det ersättningsanspråk, som nämnes i förra delen af § 95, är jemväl grundadt i nu gällande lag. Att likväl billigheten torde fordra, att godtgörelse äfven lemnas för den af tvångsrätten lidandes öfrige kostnader i saken, derest denna i följd af sökandens försummelse kommer att förfalla, hafva Komiterade velat uttrycka genom det nya stadgandet i sagde §:s sednare del. I andra fall lära ersättningar till motparter för inställelse vid undersökningsförrättningar så mycket mindre böra ega rum, som synnerlig kostnad eller olägenhet genom sådan inställelse sällan uppstår.

Kap. IX.

Lagförslagets konstitutiva bestämmelser utvisa på flera ställen, att Komiterade sökt åstadkomma samtidigt och gemensamt utförande af företag, som börjas genom en delegares initiativ men hvori flera andra ega del i följd af den nytta, de deraf kunna hemta. Så innehålla §§ 19, 25, 29, 36 och 46 stadganden, att alla de, hvilka på omförmälda sätt hafva del i företag till afdikning, strömmrensning, sjösänkning, invallning och bevattning af jord, skola företaget på gemensam bekostnad verkställa. Härigenom uppstår *faktiskt* en förening emellan intressenterne i sådant företag; och Komiterade hafva derigenom vunnit giltig anledning att undersöka frågan om de *legala* formerna för en sådan förenings verksamhet.

Då lagen bestämt, att ett företag skall af flere delegare gemensamt utföras, så har derigenom i sjelfva verket endast blifvit förbjudet någon delegare att, mot öfriges bestridande, undandraga sig sin andel i kostnad för arbetet. Men ifråga om sättet, huru den omnämnda förpligtelsen skall fullgöras, har lagen intet bestämt. I detta hänseende skulle följaktligen, enligt allmänna privaträttsliga grunder, antingen delegarnes öfverenskommelser eller domstolsbeslut gälla.

Erfarenheten har likväl ådagalagt, att utförandet af mera omfattande företag under nyssantydde vilkor är i det närmaste omöjligt eller åtminstone förenadt med betydliga kostnader och tidsutdrägt. Det torde göra tillfyllest att i detta afseende endast häntyda derpå, att en delegare genom vägran att ingå på de öfrigas förslag i fråga om någon — ofta betydlig — verkställighetsåtgärd, kan ofta för längre tid hindra företagens utförande och derigenom fördyra detsamma eller bringa öfriga delegare att tills vidare ensamma bekosta företaget, samt att, om än alla delegare vid någon tidpunkt äro ense, det i många fall torde vara underkastadt tvist, huruvida hvad sålunda blifvit bestämdt jemväl vore förbindande för samma delegares rättsinnehafvare.

Det synes därför Komiterade vara oundgängligen nödigt att genom särskilda lagbestämmelser delegares i gemensamma företag inbördes rättigheter och skyldigheter i afseende på företaget ordnas så att, å ena sidan, den enskildes rätt på allt erforderligt sätt ses tillgodo, men tillika, å den andra, tillräcklig makt att sammanhålla och använda de för företagets utförande nödiga krafter lägges i deras händer, hvilka hafva större andel i och således större intresse af företaget, hvarigenom den enskilde beröfvas tillfälle att obehörigen inverka på det gemensamma företaget.

Komiterade hafva för denna uppfattning funnit stöd uti flere fremmande länders lagar uti detta ämne, om hvilka Komiterade haft tillfälle taga kännedom; dock innehålla nämnde lagar derjemte flere bestämmelser, hvartill motsvarighet ej finnes eller lämpligen kan införas i vår lagstiftning. Så förekomma rörande bevattning af jord i provinsen Valencia af konungariket Spanien och i kretsen Siegen inom konungariket Preussen lagstadganden, enligt hvilka vattnet betraktas såsom en hela samhällets gemensamma egendom och dess fördelning och användande såsom en allmän angelägenhet, hvilken skötes under kommunala former. Enligt en inom kretsen Siegen ännu gällande »Wiesenordnung» af den 28 Okt. 1846, bedömes alla vattenrättsfrågor af särskilda folkdomstolar, så kallade »Wiesenschöffen», och i andra instans af en för kretsen gemensam domstol, likaledes af kommunal karaktär, »die Kreissachverständigen». Om flere angränsande egendomar endast genom gemensamma anläggningar kunna erhålla en ändamålsenlig bevattning, äro jordegarna skyldige att gemensamt inrätta och underhålla dessa anläggningar, så snart en fjerdedel af intressenterne påfordra det. Uppstår tvist, huruvida de, som fordra den gemensamma anläggningen, verkligen innehafva en fjerdedel af den jord, som bör i det gemensamma företaget ingå, så har den ofvannämnda specialdomstolen (die Weisenschöffen) att efter intressenternas hörande först fastställa gränserna för det gemensamma företaget och sedan afgöra sjelfva hufvudfrågan. Innehafvarne af den jord, för hvilken gemensamma bevattningsanläggningar skola göras, bilda en Förening, (Genossenschaft, Wiesenverband). Af föreningsmedlemmarne skola alla sådana anläggningar, hvilka icke särskildt tillhöra bevattningen af någon viss äng, på gemensam bekostnad utföras och underhållas. Föreningarnes organisation, bestämmandet af deras omfattning, ordnandet af de gemensamma anläggningarne och af bevattningsplanen i dess helhet, hvarunder jemväl innefattas bestämmelserne huru fördelnings- och aflops-grafvarne för de särskilda ängarne böra anläggas, tillhör die Wiesenschöffen. I alla dylika frågor höras dock intressenterne, och die Wiesenschöffen få endast af påtagliga, uppenbart öfvervägande skäl afvika från intressenternes med enkel pluralitet fattade beslut i Föreningens inre angelägenheter. Alla Föreningens gemensamma angelägenheter ordnas närmare genom ett reglemente, (Verbandsordnung). Detta reglemente upprättas efter intressenternes hörande af die Wiesenschöffen och fastställas af die Kreissachverständigen. För hvarje Förening skall i regeln finnas en Föreståndare (Wiesenvorsteher), som väljes af och bland intressenterne. Enligt en lag af den 7 Oktober 1830 för Storhertigdömet Hessen, hvilken lag likaledes afser endast bevattning af jord, erfordras regeringens fastställelse af sjelfva planen för det gemensamma företaget, men frågan, om företaget skall utföras, beror af intressenternes beslut, fattadt med enkel pluralitet. På samma sätt utses en ombudsman (Bevollmächtigter). Bäjerska lagen bestämmer, i likhet med hvad

nyss nämndes, att plan för gemensamma företag alltid skulle underställas myndigheternas pröfning, men att frågan om utförandet beror af omröstning emellan intressenterne. Äro intressenterne flere än tre, skola de utgöra en Förening; men Förening kan jemväl uppkomma derigenom, att jordegare ansluta sina nya anläggningar till en grannes redan befintliga anläggningar af enahanda slag. Angående Föreningarnes organisation och rättsliga ställning såväl till intressenterne som till tredje man, äro i sistberörde lag noggranna och systematiska föreskrifter meddelade. Med den Bäjerska lagen öfverensstämmar i allt väsentligt en två år sednare utfärdad lag rörande samma ämne för Storhertigdömet Weimar. Preussiska lagen af den 28 Februari 1843 föreskrifver, att, om något företag till vattens begagnande kan vara till fördel för ett större område (einer ganzen Gegend) och för ändamålet vinnande en allmän samverkan behöfves, så kunna intressenterne genom regeringsbeslut tvingas att organisera sig till Förening, samt att för hvarje sådan Förening i enahanda ordning skall utfärdas ett statut, hvarigenom företagens omfång, ändamål och plan bestämmas, kostnader och prestationer fördelas emellan intressenterna, samt Föreningens organisation regleras. Dessa stadganden gällde ursprungligen endast bevattningsanläggningar, men genom en lag af den 11 Maj 1853 utsträcktes de äfven till afvattningsföretag, dock med den inskränkning, att föreningar för gemensam *dränering* icke utan samtliga intressenters samtycke borde bildas. Den Sachsiska lagen af den 15 Aug. 1855, hvilken egentligen endast afser flodkorrektion, förbehåller likaledes regeringsmagten att auktorisera och organisera alla gemensamma företag af sådan beskaffenhet, men meddelar något fullständigare bestämmelser än Preussiska lagen angående föreningarnes och intressenternas rättsliga ställning inbördes och till tredje man, hvarigenom administrationens pröfningsrätt blifvit åtminstone i någon mån begränsad. Den Fransyska lagen af den 16 Sept. 1807 »sur le dessèchement des marais» stadgar, att vid alla torrlägningsföretag, hvartill regeringens koncession erhållits, skall bland jordegarna bildas ett »Syndikat» eller en Styrelse, hvars medlemmar nämnas af prefekten bland de högst beskattade intressenterne. Detta syndikat representerar samtliga jordegarna i alla deras gemensamma förhållanden till dem, som utföra företaget, ehvad koncession blifvit meddelad åt vissa bland jordegarna eller åt fremmande personer, eller ock arbetet utföres omedelbart genom Statens försorg. Sedan åter arbetena blifvit fullbordade och aflemnade samt intressenternas underhållsskyldighet vidtager, åligger det Syndikatet, som dervid kan af prefekten förstärkas med två eller fyra medlemmar bland dem, som tilläfventyrs blifvit egare af nyvunnen jord, att upprätta och till prefekten ingifva förslag till reglementariska bestämmelser angående underhållskostnadens fördelning, hvarefter prefekten uppgör förslag till organisation af en styrelse med hufvudsaklig uppgift att besörja underhållsarbetenas verkställande. Sålunda uppstår en Förening (association syndicale). Enligt dräneringslagen den 10 Juni 1854 kunna vid alla slags afvattningsföretag prefekterna, på intressenternas ansökan, konstituera syndikater; hvilket deremot icke är förhållandet vid företag, som afse bevattning.

Föregående Komitén föreslog jemväl i detta ämne åtskilliga föreskrifter, hvilka återfinnas i §§ 67, 74, 75 och 76 af förslaget. Dessa föreskrifter äro likväl inskränkta till företag angående aftappning, invallning och vattenhöjdsreglering samt synas jemväl i öfrigt sakna önskvärd fullständighet.

Huru Komiterade för sin del ansett ifrågavarande förhållanden böra ordnas, angifves af återstående §§ 96—104 i förslaget. Innan Komiterade gå att närmare redogöra för nämnde §§:s innehåll, torde Komiterade böra i allmänhet anmärka, att då offentlig myndighets inblandning i enskildes företag, utan att sådan åtgärd blifvit af de enskilda påkallad i följd af tvist, strider mot den i vårt land gällande rättsuppfattning och sed, samt enskilde delegare enligt vår lag städe ega vitsord att åvägabringa gemensamma företags utförande, derest ej hinder i lag eljest därför möter, torde nu ifrågakomna bestämmelser, såsom äfven blifvit antydt, hufvudsakligen böra afse att undanrödja hinder, som af enskilde delegare obehörigen kunna framkallas, mot gemensamma företags utförande på ett af de flesta delegare godkänt och i allmänhet ändamålsenligt sätt.

I § 96 bestämmes, att föreningar uppkomma genom aftal eller, i händelse af tvist, genom laga kraftegende beslut. Att i förra fallet, eller då föreningen grundas å aftal, skriftlig handling derom bör upprättas, till undvikande af framtida tvister, hafva Komiterade ansett ej nödigt att i lagen uttryckligen antyda. Föreningar skola bildas för alla gemensamma företag inom vattenrättens område med undantag endast af vanlig dikning, enär den sistnämnda i allmänhet torde komma att verkställas af hvarje särskild jordegare inom sitt område, hvarigenom gemensamheten i sjelfva verket upphör. Med föreskriften i § 97, att delaktighet i Förening åtföljer jorden, hafva Komiterade afsett att hindra blifvande egare af jord, för hvilken delaktighet i Föreningen vunnits, att ur densamma godtyckligt utträda, hvilket så mycket mindre torde vara billigt ur synpunkten af öfrige delegares rätt, som den nye egaren i allmänhet bör anses hafva förvärfvat jorden med lika, och ej bättre, rätt än hans fångesman den innehaft. Men emot dylik skyldighet att fortfarande qvarblifva i Föreningen bör enligt Komiterades tanka svara förmånen att endast med den i företaget ingående jord ansvara för de af delaktigheten betingade förbindelser. Denna bestämmelse, hvilken förekommer i sednare delen af § 97, står dessutom i analogi med det förhållande, som uppkommer derest någon delegare begagnar sig af rättigheten att afsäga sig delaktighet i företaget mot afstående af sin deri ingående jord eller en del deraf. I sådant fall kommer för nämnde lott i företaget endast att svara värdet af den afträdde jorden. Att företagens framgång ej kan anses genom ifrågavarande bestämmelse äfventyrad, följer väl tydligen deraf, att likartadt äfventyr skulle kunnat uppstå genom hittills gällande afsägelserätt, men dock, såvidt Komiterade erfarit, icke egt rum. — Att delegares rösträtt inom föreningen, på sätt i § 98 är föreslaget, i allmänhet måste vara *andel i företaget* torde klart följa deraf, att kostnaderna för företaget efter samma grund erläggas; men då nämnda grund i företagens början vanligen ej är och i många fall svårligen kan vara bestämd, har föreskrift om annan tillfällig röstgrund ej bort saknas; och har i detta fall endast kunnat hänvisas till öfverenskommelse eller rösträtt efter hufvudtal. Hvad i § 99 är föreslaget angående skyldighet för delegarne att upprätta ett reglemente till efterrättelse vid behandlingen af Föreningens angelägenheter, afser att förmå delegarne att *på förhand* i sådant hänseende öfverenskomma, på det att tvister sedermera i särskilde fall må kunna undvikas; och anse Komiterade att denna föreskrift jemväl i afseende på mindre företag ej torde blifva utan gagn. Då fastställelse å dy-

lika reglementen genom offentlig myndighet hittills varit sökt och beviljad, hafva Komiterade velat lemna delegare öppet att äfven hädanefter erhålla sådan bekräftelse å deras beslut härutinnan; men Komiterade hafva dock ansett sig ej böra föreslå ovilkorlig skyldighet att den söka. — § 100 innehåller en af de föreskrifter, hvaraf detta rättsinstitutets nytta väsendtligen beror, nemligen om pluralitetens rätt att öfver företaget förfoga, derest ej, på minoritetens klagan vid domstol, särskildt annorlunda förordnas. Att någon orättvisa häruti ej begås mot minoriteten, lärer väl så mycket mindre böra befaras, som grundsatsen är allmänt erkänd och i många andra fall inom samhällslifvet tillämpad. Då flera detaljfrågor angående ett gemensamt utförande, hvarom kan uppstå tvist emellan delegarne, ej lämpligen böra hänskjutas till allmänna domstolarnes bedömande, hafva Komiterade i denna § mom. 2, gifvit delegarne anvisning att genom bestämmelse i reglementet underställa dylika frågor gode mäns behandling, hvarigenom större sakkunskap i allmänhet torde vinnas. Förslaget i § 101, huru utgifter för Föreningens ändamål skola utgöras och fördelas, innefattar allenast en tillämpning af bestämmelserne angående röstgrunden. Att, såsom derjemte i samma § är föreslaget, medgifva en förmånsrätt för delegares andel af utgifterna uti den jord, som för desamma häftar, anse Komiterade väsendtligt dels såsom tillämpning af grundsatsen om ansvarigheten dels ock enär de öfrige, som kunna hafva anspråk på jorden, hemta fördel af den förbättring derå, som möjliggöres genom ifrågavarande företag. Då berörde rätt endast till förmån för Föreningen kan ega tillämpning, torde missbruk af rättigheten till skydd för andra anspråk vara förekommet. — Det i § 102 föreslagna åliggande i afseende på val af en ombudsman är inskränkt till föreningar af något större omfång och afser allenast att underlätta tredje mans talan mot föreningens medlemmar gemensamt.

Genom dessa föreskrifter skulle Föreningarnes organisation vara bestämd. Hvad i återstående två §§ är föreslaget, innefattar rättighet i vissa fall att inträda uti eller utträda ur en lagligen bildad förening af ifrågavarande beskaffenhet. Den förra rättigheten — eller att i en förening inträda, hvarom handlas i § 103, — synes vara grundad å billighet, derest den inträdande tillskyndas en fördel, som ej vore förenad med någon skada eller hinder för förutvarande delegare. Denna händelse torde inträffa i synnerhet i fråga om bevattnings- eller invallnings-företag, men jemväl i fråga om andra företag inom Vattenrättens område, derest nemligen dessa sistnämnde företag grundas antingen på aftal utan föregången undersökning, i följd hvaraf möjligen ej alla, som hafva nytta af företaget, kommit att från dess början deri ingå, eller ock på undersökning, som sedermera visat sig vara ofullständig i nämnda hänseende. Angående de vilkor, som för sådant inträde i förening skola gälla i afseende på skyldighet för den inträdande att ensam gälda vissa särskilda kostnader och att deltaga uti de gemensamma, är föreskrift meddelad i §:s sednare del, hufvudsakligen i öfverensstämmelse med hvad i likartade fall redan finnes stadgad beträffande delegares inträde i bevattningsanstalt, sedan densamma kommit i verksamhet. Rättighet till utträde ur förening hafva Komiterade, på sätt § 104 visar, ansett böra ega rum endast i det fall, att delegares jord ej vunnit förbättring genom företaget; och torde detta förhållande, i händelse af tvist, i hvarje särskildt fall böra blifva föremål för bevisning i vanlig ordning, hvadan Komiterade endast föreslagit en allmän bestämning, som kan blifva tillämplig äfven på olika faktiska för-

hållanden. Att delaktigheten likväl för sådan utträdande delegare måste gälla i afseende på allt hvad beslutet blifvit och bordt fullgöras, innan anmälan om utträde skedde, och att följaktligen någon rätt till återbekommande af förut erlagd andel af kostnader eller utgifter för företaget ej vinnes genom utträde ur föreningen, hafva Komiterade velat uttrycka genom denna §:s sednare del. Att denna föreskrift är öfverensstämmande med den allmänna grundsatsen att delegare i gemensamt företag böra med hvarandra dela såväl vinst som förlust, torde vara tydligt.

I afseende på tillämpningen af den lag, som Komiterade sålunda föreslagit, få Komiterade slutligen erinra, att, enär lagens verksamhet i händelse af tvist väsentligen är beroende af iakttagande utaf de i Kap. VIII. meddelade processuella föreskrifter, men dessa föreskrifter ej torde kunna tillämpas i mål, hvilka enligt nu gällande ordning redan blifvit vid domstol anhängiggjorda, då den nya lagen träder i kraft, det syntes Komiterade nödigt, att dylika mål, i händelse parterne ej annorlunda åsämjdes, fortfarande blefve efter nu gällande lag behandlade och afdömde; hvadan Komiterade vid förslaget fogat ett tillägg i detta syfte.

Komiterade öfverlemna härmed särskildt yttrande af en bland Komiténs ledamöter afvensom de handlingar i ämnet, hvilka blifvit Komiterade tillställda.

Med djupaste vördnad, trohet och nit framhärda

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtigste
undersåter och tjenare

CARL G. MÖRNER.

C. G. LEYONHIELM.

JOH. L. BÅÅTH.

PHILIP ÅKERMAN.

Stockholm den 5 November 1870.

Förslag

till

Förordning angående Vattenrätten.

Med ändring af Byggnings-Balken Kap. 4 § 2 och Kap. 6 § 2 jemte Brevet den 28 December 1822, om undersökning för anläggning af vattenverk, samt med upphäfvande af Kap. 6 § 3, samt Kap. 20 §§ 1, 2, 3, 6 och 7, i sagde Balk, Förordningen den 27 Februari 1858, angående afloppsdikens storlek, Förordningen den 20 Jan. 1824, jemte Kungörelsen den 14 Juli 1835 och Förordningen den 30 Mars 1841, om utrifning, ändring eller flyttning af vattenverk, som hindra jords odling, Brevet den 8 April 1811, angående flottled, Kungörelserna den 14 Juli 1835 och den 30 Dec. 1863, om undersökning för anläggning af vattenverk, Förordningarne den 3 September 1755, den 6 Aug. 1815, den 23 Aug. 1851 och den 21 Dec. 1857, om skyldighet att öppna damlucka, Förordningen den 20 Febr. 1764, Brevet den 17 Febr. 1786 och Kungörelsen den 28 Dec. 1822, om strömrrensning, så ock Brevet den 1 Juni 1849, angående ängsvattningsanstalt jemte öfrige i dessa ämnen meddelade föreskrifter, så vidt de finnas stridande mot hvad här nedan stadgas, varder förordnadt, som följer:

Kap. I.

Allmänna bestämmelser om rätt till vatten.

§ 1.

Vatten ege den, som land eger, efter rågång och byaskillnad; råde ock fritt öfver vattnet, der ej annorlunda stadgadt är.

§ 2.

Mom. 1. Vill man för alltid under full eganderätt till annan afstå sin rätt till vatten, öfverlåte då till honom den mark, hvarå vattnet är.

Mom. 2. Har den, som vatten eger, till annan upplåtit rätt i afseende på dess nyttjande, vare det giltigt; dock skall, för att dylikt aftal må blifva gällande emot annan än den, som upplåtit eller lika med honom förbunden är, dermed så förfaras, som för aftal om nyttjanderätt till fast egendom föreskrifvet är.

Mom. 3. Upplåtelse, hvarom i 1 och 2 mom. sägs, må jemväl ega rum från publika hemman och lägenheter, dock ej med annan rätt, än för besittning till sjelfva hemmanet eller lägenheten är bestämd, samt från fideikommisssegendom, så vidt med lag och fideikommissbref instämmer.

Mom. 4. I fråga om afsöndring af vattenfall gälle ock hvad serskildt är föreskrifvet.

Mom. 5. Om urminnes häfd till vatten och vattenverk skiljs i Kap. XV Jordabalken.

§ 3.

Delegare i samfäld mark hafva rätt till vattnet, efter ty de i marken del ega. Är marken skiftad men vattnet fortfarande samfäldt; vare lag samma. Kan vattnet ej utan delegares förfång skiftas, bjude då den, som någon inrättning för vattnets begagnande göra vill, de öfrige att med honom densamma göra och nyttja. Sämjas de ej, då skall, i den ordning Kap. VIII innehåller, pröfvas om inrättningen kan göras utan skada för dem, som ej vilja deltaga deri, och i thy fall bestämmas på hvad vilkor och tid den nyttjas må.

Går vattendrag emellan byar eller hemman och ega de begge del i vattenfall eller annan dylik lägenhet; vare ock om vattnets begagnande lag, som nu sagdt är.

§ 4.

Ingen gräfve ny skyrd eller rännil ur sjö, elf, å eller bäck, eller drage annorledes till sig vattnet ur dess förra djup och läge, annan till men. Ej heller må man hindra vattnets naturliga aflopp om skada derigenom annan tillskyndas.

§ 5.

Allmän farled skall öppen hållas till den bredd, som hittills vanlig varit, der ej Konungen annorledes förordnar. Ej må man, der sådan farled är, vidtaga åtgärd, som hindrar sjöfarten. Sker det; låte Kongl. Maj:ts Befallningshafvande på den felandes bekostnad ställa allt åter, som det förut varit.

§ 6.

Ej må man förderfva vatten till men för dem, som hafva rätt det nyttja, eller till fara för allmänna helsotillståndet; ej eller må någon ort beröfvas tillgång till vatten, som för befolkningens hushållsbehof är oundgängligen nödigt.

§ 7.

I hvarje elf, ström, å eller sund, der kungsådra af ålder varit, skall densamma fortfarande alla tider på året hållas öppen till en tredjedel af vattnet, der det djupast är.

Har man någon särskild rättighet för vattenverk eller fiske att stänga vattnet annorlunda, än om kungsådra nu sagdt är, njute sådan rättighet till godo.

Är för vattendrag, der kungsådra ej af ålder varit, genom aftal eller eljest bestämdt, att, för fiske eller flottled eller till förekommande af vattendämning, viss del af vattnet skall hållas öppen, gälle sådan bestämmelse intildess förändrade förhållanden kunna till ändring deri föranleda.

§ 8.

Om fiskerättighet är särskildt stadgad.

Kap. II.

Om flottled.

§ 9.

Råder den, som flottning idkar, ensam öfver vattendraget, eller har han vunnit samtliga strand-, bro-, vattenverks- och fiskegares samtycke till flottningen; ege att den flottled såsom *enskild* begagna, der ej, på sätt här nedan sägs, annorlunda förordnas.

§ 10.

Vill man anlägga ny flottled eller begagna annans enskilda flottled, och samtycka ej dertill de, som öfver vattendraget eller flottleden råda; söke då Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes lof. Finnes, att flottningen kan ske utan skada för annan, eller att flottleden skulle för orten medföra väsendtlig fördel: då må den sökta flottningen tillåtas; sätte dock Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ut, med hvilka vilkor den utöfvas må, efter thy derom särskildt stadgas. Erfordras för flottledens inrättande, att jord eller lägenhet afstås skall: vare lag, som för sådant fall om farled föreskrifvet är. Detsamma gälle, der genom flottledens inrättande skada tillfogas annans egendom och egaren ej åtnöjes att ersättning för den skada taga.

Flottled, hvarå, efter hvad i denna § sägs, flottning tillåten blifvit, skall såsom *allmän* flottled anses.

§ 11.

Är i vattendrag, hvari flottning idkas, allmän farled, åligge Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att tillse, om och med hvilka vilkor flottningen tillåtas må.

§ 12.

Mom. 1. Har man gjort nödig och nyttig kostnad å allmän flottled eller för flottningsanstalt deri; njute då ersättning af dem, som flottleden begagna; ege ock rätt behålla flottgods såsom pant för ersättningen. Lag samma vare om annan utgift i följd af flottning, som i sådan flottled på grund af giltig bestämmelse bedrifves antingen för gemensam räkning eller eljest af annan än den, som godset eger.

Mom. 2. Kostnad å flottled, hvarom i föregående moment sägs, jemte ränta derå beräknad till högst tio procent för år, skall till utgörande å fem till tio år fördelas; de flottande dock obetaget att sådan kostnad tidigare återgälda.

§ 13.

Vid allmän flottled må flottningsmanskap icke förvägras tillträde till stränderne så vidt sådant är för flottningen nödvändigt. Sker derigenom skada, vare lag, som i nästa § sägs.

§ 14.

Mom. 1. De, som flottning i allmän flottled idka, varen skyldiga vidtaga erforderliga åtgärder, så att skada genom flottningen ej annan tillskyndas. Sker ändå skada; gälden de åter, en för alla och alla för en, hvilka under året deltagit i flottningen å det ställe, der skadan timat.

Mom. 2. Vill man söka ersättning för skada, hvarom i föregående moment sägs; låte då två ojäfvige män hålla syn på stället och underrätte derom den, som flottningen besörjer, så lång tid förut, att han kan vid synen tillstädeskomma, samt njute sedan utmätning för skadeersättningen efter synemännens värdering så ock för synekostnaden. Nöjas ej de flottande deråt, anhängiggören sin talan hos Rätten inom tre månader efter utmätningen.

§ 15.

Nu vill man göra byggnad eller annan inrättning i vattendrag, hvori allmän flottled är, eller vatten derifrån afleda; kan det ske utan men för flottningen, hafve der rätt till; stånde dock sjelf den skada, som dylik byggnad eller inrättning af flottningen lida kan.

§ 16.

Allmän flottled må aflysas om flottningen hindrar vattnets begagnande till ändamål, som är för orten nyttigare än flottningen. Varder flottled aflyst, och har den, som flottning idkat, gjort nödig kostnad å flottleden eller för flottningsarbetet deri: ege han därför undfå ersättning af den, som flottledens upphörande fordrat, hvarvid värdet af byggnad skall beräknas efter det skick, hvori den afstås: men har kostnaden redan genom uppburen afgift för flottningen eller annorledes blifvit till någon del gulden, varde ersättningen derefter jemkad.

Angående flottleds aflysande och den ersättning, hvarom i denna § sägs, förordne Kongl. Maj:ts Befallningshafvande.

Kap. III.**Om dikning, strömrrensning och vattenledning.**

§ 17.

Är dikning redan behörigen bestämd, lände det till efterrättelse; dock vare häri ej hinder för omläggning, utvidgning eller fördjupning af gammalt dike efter hvad här redan sägs.

§ 18.

Delegare i samfäld mark skola afoppsdike hålla hvar efter thy, som han del eger i den mark, för hvilken diket göres. Der delegarne med åker eller odlingsbar jord intill hvarannan ligga och skårdike dem emellan tarvas, skall halfva diket å hvarderas jord tagas och af hvardera hållas till den storlek, som nödig är.

§ 19.

Mom. 1. Nu vill man för jords odling eller förbättring dike göra: möter annans jord; då må denne ej hindra vattnets afopp. Kan det ej föras af utan dike och åsämjer dem ej; då skall dikningsskyldigheten fördelas efter thy en hvar af dikningen nytta hemtar. Äro flere, som af sådant dike hafva fördel, varde dikningsskyldigheten på en gång emellan alla delad. Har den, som nedanföre är, af diket mindre gagn än mot kostnad och intrång svarar; varde dikningsskyldigheten för honom i mån deraf jemkad eller ersättning honom lemnad af öfrige, som i dikningen deltaga, allt efter hvad skäligt pröfvas.

Mom. 2. Afdikning af kärr eller mosse eller annan vattendränk't mark må ej så ske, att skada genom öfversvämning eller annorledes uppkommer.

§ 20.

Dikningsskyldighet skall så bestämmas, att den mark, för hvilken dikas skall, må kunna torrläggas till fyra fots djup, der det ske kan och ej annorlunda åsämjes; och vare ej någon skyldig att i dikning å annans egor taga del vidare, än som erfordras för torrläggning af egen mark till det djup, som nu sagdt är.

§ 21.

Vill man för jords afdikning begagna redan färdigt afloppsdikey å annans egor eller utvidga eller fördjupa annans dikey; gånge dermed som om anläggning af nytt dikey i § 19 sägs.

§ 22.

Dike, som tjenar till aflopp för vatten från annans egor, skall öppet läggas. Fordrar markens egare täckt dikey, vare det tillåtet, om vattnets aflopp ej hindras; stånde dock han den tillökning i kostnad, som deraf vållas, och besörje sjelf om arbetets utförande.

§ 23.

Jord, som kastas upp ur öppet dikey, må ej läggas så, att den kan skada dikets bestånd eller hindra vattnets afrinnande till diket.

Å hvar sida om öppet dikey, räknas ren till högst två fots bredd.

§ 24.

Skall någon, i följd af hvad i § 19 sägs, dikey å annans egor göra; då må den, som marken eger, dikningen sjelf besörja mot den ersättning, som skälig pröfvas; vare dock, der han den rätt begagna vill, skyldig att arbetet vid tillsägelse skyndsamt verkställa.

§ 25.

Mom. 1. Har vattendrag uppgrundats eller vikit af från dess fordna läge, och vill strand-, vattenverks- eller fiske-egare vattendraget upprensa eller återföra, hafve der rätt till. Äro flere, som af dylikt arbete hafva fördel, varen de skyldiga att i mån deraf i kostnaden taga del. Nu har någon genom särskild anstalt till vattnets nyttjande eller annorledes hemtat nytta af vattendraget i det skick, som före rensningen eller återförandet befunnits: har den nytta fortfarit under minst fem år; vare då berättigad att af dem, som i arbetet deltaga, njuta ersättning, efter thy skäligt pröfvas, för den skada som genom vattendragets upprensning eller återförande honom tillskyndas.

Mom. 2. Jord och annat, som vid rensning ur vattendrag upptages, må på närmaste strand uppläggas. Sker derigenom skada eller olägenhet, njute strandegaren därför ersättning.

Mom. 3. Om rensning af vattendrag till allmänt gagn eller för flottnings skull är särskildt stadgadt.

§ 26.

Vill man utvidga eller fördjupa vattendrag eller räta å eller bäck, och kan det ske utan men för annan; vare det tillåtet.

§ 27.

Vill man sjö sänka eller uttappa, elf eller å afleda eller derifrån skyrdar eller rännilar göra, och kan det ske utan men för annan, vare ändock pliktig gifva det tillkänna hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som bör låta undersöka, huruvida farled skulle göras obrukbar, eller tjenlig lägenhet till inrättande deraf i framtiden borttagas, eller annat för det allmänna nyttigt ändamål förhindras. Finnes det, hemställe Kongl. Maj:ts Befallningshafvande saken till Konungens pröfning; men i annat fall förklare Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att hinder emot företaget från det allmännas sida ej möter.

§ 28.

Har man, efter thy i nästföregående § sägs, erhållit lof till vattenledning, som sker för jords odling eller förbättring, då må man vattnet öfver annans egor leda, med vilkor, som angående afdikning i § 19 sägs.

§ 29.

Mom. 1. Ega flere del i jord, för hvars odling eller förbättring sjö sänkes eller uttappas eller annan vattenledning enligt § 27 göres, tage hvardera i kostnaden därför del, efter thy som han båtnad vinner af odlingen. Afsäger sig någon sådant deltagande, vare skyldig att sin lott i jorden till de öfriga afstå efter dess värde innan den från vattnet befriad blifvit; och gånge vederlag efter detta värde till honom ut antingen genom skifte mot annan jord, efter de för egoutbyte i allmänhet stadgade grunder, eller genom motsvarig andel i den från vattnet befriade jorden, allt efter som tjenligast finnes.

Mom. 2. Lag samma vare i fråga om afdikning enligt § 19 mom. 2 af kärr eller mosse eller annan vattendränkt mark, deri flere hafva del.

Mom. 3. Jord, som afstås enligt föregående mom., skall, der ej annorlunda öfverenskommes, tillträdas så snart utbytet vunnit laga kraft eller i händelse af klander, blifvit fastställt; dock att hvar sin på jorden vexande gröda sjelf bergar.

§ 30.

Vill man göra vattenledning eller afdikning, hvaraf flera hafva nytta, såsom i § 29 sägs, bjude då de öfriga att i företaget taga del. Åsämjas de ej; gånge som i Kap. VIII bestämmes.

§ 31.

Kan, der vatten må öfver fremmande egor ledas, sådant till lika gagn för den, som ledningen fordrar, ske på flera sätt; då skall, om ej annorlunda åsämjes, dike eller aflopsgraf så läggas, att minsta skada eller intrång å fremmande egorna sker, eller om skillnad deri ej finnes, det läge väljas, der kostnaden för anläggning och underhåll blir minst; dock vare ej någon berättigad att, utan egarens samtycke, vatten afleda genom annans tomt eller trädgård.

§ 32.

Vatten må ej öfver annans egor ledas, innan den ersättning, som i följd deraf utgå bör, blifvit gulden. Sker genom vattenledningen skada, som ej på förhand beräknad blifvit, den skall serskildt gäldas.

§ 33.

Försummar den, som dertill skyldig är, att hålla dike eller vattenledning i giltigt stånd, och bättrar han ej skyndsamt derå förefunnen brist, då han derom tillsagd varder, ersätte all den skada och förlust, som deraf tillskyndas annan. Bättrar han ej utan dröjsmål efter skedd tillsägelse, och vill annan, som af försummelsen men lider, bristen sjelf bota, eller för skada och förlust, som af sådan försummelse timat, söka ersättning, kalle då två ojäfvige män att syn hålla, och njute, sedan försummelsen af dem vitsordad är, utmätning för skadeersättningen så ock för arbets- och synekostnaden efter deras bestämelse, då han litar kronofogde eller magistrat derom till. Nöjes den, som diket eller vattenledningen hålla skall, ej deråt, anhängiggöre sin talan hos Rätten inom tre månader efter utmätningen.

§ 34.

Mom. 1. Gör man gräfning eller vattenledning eller stänger vattenlopp annan till men, då må denne lita Kronofogde eller Magistrat till; och hålle fogden med två ojäfvige män eller Magistraten syn på stället, sedan den, som gräfningen, vattenledningen eller stängningen gjort, till förrättningen blifvit kallad så lång tid förut, att han kunnat sig dervid inställa. Finnes klarligen att den öfverklagade åtgärden är olaglig, lägge förrättningsmannen allt åter som det förr varit, tage kostnaden så derfor som för förrättningen ut hos den, som rubbningen vållat, och meddele om förrättningen skriftligt besked. Är den dermed missnöjd, som gräfningen, vattenledningen eller stängningen gjort, ege sin talan till Rätten instämma.

Mom. 2. Skada, som genom olaglig gräfning, vattenledning eller stängning af vattenlopp annan tillskyndas, skall gäldas åter af den, som åtgärden vållat.

Kap. IV.

Om jords bevattning.

§ 35.

Der en eller flere af dem, som i vattendrag del ega, vilja för jords bevattning det afleda eller vatten derur taga, vare det tillåtet, der det utan men för annan kan ske; dock gälle i fråga om afledning af elf eller å, hvad i § 27 stadgadt är.

§ 36.

Nu är ej för alla, som i vattendrag ega del och lägenhet till bevattning af jord hafva, lika tillfälle att serskild bevattningsanstalt inrätta; bjude då den, som bevattning göra vill, de öfrige att deri deltaga. Åsämjas de ej; då skall i den ordning, som i Kap. VIII sägs, bestämmas, huru bevattningen till allas fördel lämpligast ordnas bör; och må, der någon ej vill genast i företaget ingå, de öfrige emellertid hans lott i vattnet nyttja.

§ 37.

Mom. 1. Vill den, som i vattendrag ej eger del, vatten derur afleda för jords bevattning, och kan det ske utan men för annan, som till vattnet berättigad är, vare ock den ledning tillåten.

Mom. 2. Har i det fall, som i föregående mom. sägs, strandegare jemväl lägenhet till bevattning af sin jord; då skall först, om strandegare det äskar, på sätt i § 36 sägs, utredas, huru bevattningsanstalt för hans jord göras bör; och må sedan det vatten afledas, som för sådan anstalt ej användes.

Mom. 3. Der flere, som i vattendrag ej ega del, samtidigt söka tillstånd till vattenafledning för bevattnings skull, hafve den företräde, som närmare till vattendraget är; äro de lika nära, varde vattnet emellan dem fördeladt, efter som tjenligt pröfvas.

Mom. 4. Kostnad för utredning, hvarom i mom. 2 sagdt är, skall gäldas af den, som afledningen fordrat. Har annan jemväl af utredningen gagn; gånge som i § 42 föreskrifves.

§ 38.

Nu är bevattningsanstalt inrättad: förmenar granne, som lägenhet till bevattning hafver, att genom anstaltens förbättring tillgång till vatten kan honom beredas; låte då, der dem ej annorledes åsämjer, förhållandet utredas såsom i § 36 sägs, och vare sedan berättigad att, så vidt sådan tillgång uppstår, i anstalten taga del; stånde dock sjelf kostnaden såväl för utredningen som för den förändring af bevattningsanstalten, som nödig varit.

§ 39.

Vatten, som för bevattning af jord ur vattendrag afledes, skall dit återföras, der skada eljest skulle annan tillskyndas.

§ 40.

Tarvas, i det ändamål, hvarom detta Kap. handlar, att vatten öfver annans egor leda från eller till vattendrag, ege man der rätt till, med vilkor, som i §§ 19 mom. 2 samt 31 och 32 bestämmas.

§ 41.

Der vatten från bevattningsanstalt afledes öfver annans egor, må det jemväl af denne till bevattning användas, dock med förbehåll i afseende på vattnets återförande till vattendraget, som i § 39 sägs; och varde i sådant fall kostnad för ledningen så ock ersättning för skada eller olägenhet deraf jemkad, efter thy i nästa § sägs.

§ 42.

Kostnad för gemensam bevattningsanstalt skall af dem, som deri hafva del, gäldas i mån af omfånget af den bevattnade jorden eller, der jordens beskaffenhet är synnerligen skiljaktig, i mån af den nytta, hvardera af företaget hemtar. Den, som ej genast i företaget ingår, gälde sin andel af anläggningskostnaden beräknad efter det skick, hvari anstalten finnes, då han i delaktigheten inträder.

§ 43.

Försummas underhåll af bevattningsanstalt, vare lag som § 33 sägs.

Kap. V.

Om invallning.

§ 44.

Vill man vid naturligt vattendrag göra vall, mur eller annan byggnad till skydd emot vattnet, bygge så, att vattnets lopp ej hindras annan till men.

§ 45.

Nu vill man för jords odling eller skydd göra invallning, hvarom i föregående § sägs, och kan den ej fullkomnas å egna egor utan större kostnad än för arbetets fortsättande å

annans område fordras: har denne ej af företaget gagn; vare ändå den, som invallningen göra vill, berättigad fordra att jord, som till företaget nödig är, upplåtes; gälde dock förut till egaren full ersättning för jorden så ock för skada eller olägenhet. som denne af företaget lider.

§ 46.

Äga flere del i jord, som af invallningen hemtar nytta, gånge som angående vattenledning för jords odling i §§ 29 och 30 sägs.

§ 47.

Jord, sten eller grus, som till invallning fordras, må tagas å det område, som af invallningen skyddas, dock emot ersättning, efter thy i § 45 stadgas.

§ 48.

Vallar och grafvar, som till jords skyddande anlagde äro, må ej till annat ändamål begagnas utan samtycke af den eller dem, som öfver invallningen råda.

§ 49.

Försummas underhåll af vall eller graf, som till invallning hör, vare lag som om underhåll af dike eller vattenledning i § 33 sägs, dock må, der fara för annans egendom genom sådan försummelse uppstå kan, denne bristen genast afhjelpa.

§ 50.

Gör man invallning annan till men, gälle hvad i § 34 föreskrifves.

Kap. VI.

Om dambyggnad och vattenverk.

§ 51.

Vattenverk skola så byggas och begagnas, att annans egor eller verk, som ofvan eller nedan ligga, ej men lida; dock att, der egare af vattenverk, efter häfd eller annorledes har särskild rättighet att vattnet uppdämma eller nyttja, ändå att annans egendom deraf skadas, han skall njuta den rättighet till godo.

§ 52.

Går vattendrag emellan byar eller hemman, och vill den, som ena sidan eger, byggnad deri göra, för hvars fullkomnande damfäste å andra sidan erfordras, bjude då andra sidans

egare att gemensamt med sig dammen bygga och nyttja. Vill denne ej; då skall i den ordning, som Kap. VIII innehåller, prövas om dammen kan utan skada för honom byggas, och i thy fall bestämmas, på hvad tid och vilkor den byggnad göras och nyttjas må.

Der den, som damfäste lemnat, framdeles vill begagna dammen, gifve ersättning efter dammens dåvarande värde och tage del i kostnaden för framtida underhållet, allt i mån af den nytta, han af dammen hemtar.

§ 53.

Nu är vattenverk lagligen byggt; då må ej genom uppdämning vattnet hållas från annans vattenverk nedanför, som deraf lida kan, eller skada tillskyndas annans egendom ofvanför; och skall förthy å verket flodlucka så inrättad vara, att vattnet derigenom beredes tjenligt aflopp; hålle ock den, som verket hafver, den lucka öppen, när det nödigt finnes.

Den sågqvarn hafver, värde, att spån ej skada gör i vattendrag eller på annans ägor.

§ 54.

Mom. 1. Åskar den, som vattenverk hafver, eller jordegare, som af uppdämning vid vattenverk lida kan, att den lofliga vattenhöjden skall med vattenmärke betecknas; ege den vitsord, som sådan åtgärd påkallar, stånde dock sjelf kostnaden derför.

Mom. 2. Der vattenmärke satt är, åligge vattenverkets ägare att genom alla tillgängliga medel hindra, att vattnet öfver märket stiga må.

§ 55.

Mom. 1. Har man byggt vattenverk annan till men, eller gör man vid vattenverk olaga uppdämning, då må den, som deraf lider, lita kronofogden eller magistraten till; och hålle fogden med två ojäfvige män eller Magistraten syn på stället, sedan den, som byggnaden eller uppdämningen gjort, till förrättningen kallad blifvit så tidigt, att han kunnat sig dervid inställa. Finnes klarligen att den klagan befogad är; då må olaglig byggnad upptagas, såvidt det nödigt är, eller olagligen uppdämdt vatten aftappas; ställe dock klaganden i förra fallet borgen, som förrättningsmannen godkänner, för skada och förlust, som af åtgärden vållas; och tage förrättningsmannen i begge fallen af den felande kostnaden för förrättningen ut, samt gifve om allt skriftligt besked. Vill den, som vattenverket hafver, öfver den åtgärd klaga, anhängiggöre sin talan hos Rätten, dock ej sednare än tre månader efter erhållen del af skriftligt besked om åtgärden, der den borgen, som ofvan nämnes, skall förblifva gällande.

Mom. 2. Skada, som genom olaglig åtgärd eller försummelse i de fall, hvarom i §§ 51, 53 och 54 sägs, annan tillskyndas, skall gäldas åter af den, som skadan vållat.

§ 56.

Hvad i detta Kap. sagdt är, gälle ock om dambyggnad för jords bevattning.

Kap. VII.

Om jordegares rätt att låta utrifva, ändra eller flytta vattenverk, eller att vatten derifrån afleda.

§ 57.

Der vattenverk, som lagligen tillkommit och af laga beskaffenhet är, vållar uppdämning, hvaraf jord fördränkes eller dess odling hindras, men den uppdämning kan afhjelpas dermed att verket ändras eller flyttas, eller att för vattnet ny ledning öppnas, utan att verket derigenom för framtiden försämras; hafve egaren af den jord, som genom uppdämningen men lider, rätt fordra, att verket ändras eller flyttas, eller att vattenledning anlägges.

§ 58.

Kan uppdämning, hvarom i föregående § sägs, ej afhjelpas utan att vattenverket antingen alldeles utrifves, eller ock genom ändring, flyttning eller ny vattenledning för framtiden försämras, och finnes, att den förbättring å jorden, som genom vattnets aftapping erhålles, stiger till dubbelt mot fulla värdet af vattenverket, om det alldeles utrifves, eller mot den del af värdet, som genom försämring bortgår, om ändring, flyttning eller vattenledning göras skall; vare ock då jordegare berättigad att sådan åtgärd fordra. Åro flere vattenverk, för hvilka uppdämningen göres, gånge värdet af dem alla eller af deras försämring i beräkning mot värdet af jordens förbättring, efter som nu sagdt är.

§ 59.

Ändring eller flyttning af vattenverk så ock vattenledning, som efter §§ 57 och 58 verkställles, skall, der jord- och vattenverksegare ej annorledes öfverenskomma, till minsta skada för vattenverket göras, och gånge ersättning, till vattenverksegaren ut, efter thy i nästa § sägs; men vill denne, i händelse verket flyttas eller genom ändring eller vattenledning för framtiden försämras, heldre hela verket afstå, eller kan uppdämningen ej afhjelpas utan att verket alldeles utrifves; vare då jordegaren skyldig att det lösa.

§ 60.

Skall vattenverk ändras eller flyttas eller vattenledning göras, gälde jordegaren till verkets egare fullt åter den förlust, som denne lider medan verket ej drifvas kan; stånde ock kostnaden, efter som den mäten varder, der verkets egare vill ändringen eller flyttningen eller vattenledningen sjelf göra, eller besörje i annat fall om verkställigheten. Fordras för verkets framtida underhåll större kostnad, gälde jordegaren äfven derföre full ersättning, beräknad till kapital efter fem för hundra. Har verket försämrats så, att någon del af dess värde för framtiden bortgått, gifve jordegaren ut för sådan del fulla värdet och en femtedel

derutöfver. Skall hela verket lösas, gälde ock jordegaren fulla värdet med den förhöjning nu sagd är; och besörje i thy fall sjelf om rifningen.

Ersättning enligt denna § för kronan tillhörig egendom gånge endast ut med fulla värdet,

§ 61.

Är med vattenverk, som lösas skall, förenad jord, och kan den ej utan synnerligt men såsom sjelfständig egendom behållas, då skall ock den jord lösas, om egaren det fordrar. Finnes vid sådant vattenverk lös egendom, som till verket hör och för dess drift anskaffad är, vare jordegaren, om det äskas, jemväl skyldig att den egendom öfvertaga. Skall endast en del af verket gäldas åter, vare lag samma om den lösa egendom, som mot sådan del svarar. Är bergsbruk, grufvedrift, skogshushållning eller annan rörelse förenad med vattenverk, hvarom nu sagdt är, och visar egaren, att han efter verkets mistning ej kan af den egendom påräkna lika stor inkomst som förut; då skall ock sådan egendom af jordegaren öfvertagas, om egaren den ej behålla vill.

Lösen för egendom, hvarom denna § handlar, skall utgå med fulla värdet.

§ 62.

Vattenverk, som lösas skall, så ock jord eller annan egendom, som jemte verket afstås, skall till jordegaren afträdas å laga fardag, räknad från den tid, laga kraftegende beslut i saken meddelats, der ej om afträdestiden annorlunda öfverenskommet är.

§ 63.

Mom. 1. Lösen så ock annan ersättning, som vattenverksegare tillkommer, efter hvad i detta Kap. sägs, skall utgifvas innan han vattenverk afträder, eller ändring, flyttning eller vattenledning göres. Varder sådan lösen eller ersättning ej erlagd inom den enligt § 62 för verkets eller egendomens afträdande eller enligt §§ 82 och 90 för arbetets verkställande bestämda tid, vare den då väckta talan förfallen.

Mom. 2. Har egaren gjort nödig kostnad å egendom, som lösas skall, sedan värde derå sattes, vare ock berättigad att ersättning därför undfå. Tvist härom skall serskildt pröfvas; och må emellertid egendomen tillträdas, der den, som ersättningen gifva skall, ställer säkerhet för det, som tvistas om.

§ 64.

Nu har vattenverksegare till följd af laga kraftegende beslut afträdt verk, som utrifvas, ändras eller flyttas skall; varder ej ändring eller flyttning verkställd inom den derfor bestämda tid eller utrifning inom tre år sedan verket afträddes; vare förre egaren eller hans rättsinnehafvare berättigad fordra att verket emot lösen återbekomma. Sådan talan må dock ej väckas sednare, än tio år efter verkets afträdande; och pröfve Rätten, sedan lagligen stämtdt blifvit, huruvida sådane omständigheter förhanden äro, att det tillämnade företaget bör såsom öfvergifvet anses, eller om med afgörandet af det väckta anspråket bör på viss,

af Rätten utsatt tid anstå. Godkännes anspråket och kunna parterne ej åsämjas om det belopp, som i lösen gifvas skall, varde detta efter uppskattning i enahanda ordning, som för vattenverks afträdande finnes i Kap. VIII föreskrifven, bestämdt till verkets fulla värde vid den tid, då återlösen sker; dock må värdet ej sättas högre än det belopp i penningar, som jordegare i lösen med stadgad förhöjning för verket utgifvit.

§ 65.

Är vattenverk till hinder för anstalt till jords bevattning, vare då den, som sådan anstalt göra vill, berättigad fordra, att vattenverket ändras eller flyttas eller vattenledning derifrån göres eller ock att verket utrifves, allt med de vilkor, som i dylika fall om företag till jords odling stadgade äro.

§ 66.

Der i följd af vattenafledning eller vattendrags förändring i de ändamål, som i §§ 57 och 65 sägs, fiskeverk eller annan byggnad för vattens nyttjande, som lagligen tillkommit, eller inkomstgifvande rättighet skulle skadas; gälle i tillämpliga delar hvad om vattenverk här ofvan stadgadt är.

I afseende å flottled eller flottningsanstalt, ege hvad nu sagdt är ej tillämpning.

Kap. VIII.

Om undersökning, uppskattning och verkställighet i vattenrättsmål.

§ 67.

Uppstår tvist om dikningsskyldighet i de fall, hvarom i §§ 18, 19 och 21 sägs, eller om uppdämning för annat ändamål än flottning, eller om delaktighet uti strörensning, som ej sker till allmänt gagn eller för flottnings skull, eller om återförande af vattendrag till dess fordna läge, eller om vattenledning, bevattning af jord eller invallning, eller angående bevattningsanstalt efter hvad i § 37 mom. 2 och § 38 stadgas, eller vill man begagna annans lott i samfäldt vatten eller lägenhet, eller äskar man rätt till damfäste å annans strand, eller vill man nyttja annans dambyggnad enligt § 52, eller fordrar man att vattenmärke sättas bör; då skall undersökning ske efter thy, som här nedan föreskrifves.

Lag samma vare, der man vill begagna rätt enligt Kap. VII att vattenverk utrifva, ändra eller flytta, eller man vill vattenledning göra eller vattendrag förändra, så att för annan men deraf uppstå kan.

§ 68.

Undersökning, hvarom i § 67 sägs, skall förrättas af Landtmätare eller annan enligt serskilda författningar dertill behörig tjänsteman, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eger på ansökan förordna; och skall vid sådan ansökan fogas serskild uppgift på de hemman eller lägenheter, hvilka saken kan angå, så ock på deras egares eller innehafvares namn och hemvist. Kongl. Maj:ts Befallningshafvande låte derefter mot bevis tillstålla förrättningsmannen förordnandet jemte uppgiften. Finner förrättningsmannen, att saken kan angå det allmänna eller någon allmän anstalts rätt, göre i god tid anmälan om allmänna ombuds tillförordnande hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som derom besörjer och sedan underrettar förrättningsmannen om hvilka dertill förordnade blifvit.

§ 69.

Förrättningsmannen skall biträdas af två gode män, hvilka för egoskiften i orten utsedde äro, men, der fråga är om företag, hvarom i Kap. VII sägs, blifvit för hvarje fall serskildt valde af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bland ledamöter af länets Hushållningssällskap eller andra för sakkunskap och pålitlighet kände personer; och stånde i sistnämnda fall sakegare jemväl fritt, att till sådant biträde nämna en god man å hvardera sidan, om de det önska. Äro sakegare å någondera sidan flere, och kunna de ej om val af god man åsämjas, skall rösträtt beräknas efter hufvudtalet, der ej annan röstgrund finnes bestämd; och vare den till god man vald, som de flesta rösterna erhållit.

Val, som nu sagdt är, skall, der det ej förut skett, verkställas inför förrättningsmannen och öfrige goda männen; och må klagan i thy fall ej föras. Uteblifver från förrättningen god man, som af sakegare utsedd blifvit, må denne annan god man i stället utse.

Då Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, på sätt här ofvan sägs, god man utsett, gifve han det ofördröjligen förrättningsmannen tillkänna.

§ 70.

Sedan förordnandet kommit förrättningsmannen tillhanda, och tjenlig årstid infallit, skall han så skyndsamt som möjligt utsätta dag till förrättningen. Företages den ej sednast inom en månad; gifve förrättningsmannen om orsaken dertill sökanden skriftligt besked, om han det äskar; och må denne, derest han med förrättningens uppskjutande ej åtnöjes, anmäla saken hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som, der så skäligen pröfvas, annan förrättningsman förordnar.

§ 71.

Tid och ställe för förrättningen skall genom förrättningsmannens försorg kungöras minst 14 dagar förut i kyrkan inom den eller de socknar, der hemman eller lägenhet, som saken förmenas angå, är belägen. Är sakegare utom socknen bosatt, låte förrättningsmannen serskild kallelse honom tillstålla inom den tid, som om stämning i Rättegångsbalken sägs. Gode män, som ej af sakegare utsedde äro, så ock allmänna ombud skola jemväl af förrättningsmannen serskildt kallas.

Är fråga om företag, hvarom i Kap. VII sägs, låte förrättningsmannen samtliga egare serskild kallelse tillställa, efter thy som ofvan sägs. Till efterrättelse för inteckningshafvare, der sådane finnas, låte förrättningsmannen kungörelse om förrättningen införa i allmänna tidningarne tre gånger, sista gången minst fjorton dagar förut.

Kostnad för kallelser och kungörande skall af sökanden genast förskjutas, om det äskas.

§ 72.

Å utsatt dag och ställe skola förrättningsmannen och gode männen jemte allmänna ombud och sakegarne infinna sig kl. 10 före middagen, der ej annan tid blifvit af förrättningsmannen bestämd. Uteblifver förrättningsmannen och kommer ej inom tre timmar efter den utsatta tiden, då må de öfriga åtskiljas; och bestämme förrättningsmannen ny dag samt kungöre derom på sätt i § 71 sägs. Uteblifver god man, som af sakegare ej utsedd är, kalle förrättningsmannen genast annan god man i stället. Är sökanden borta, vare ansökningen förfallen; men annan parts utevaro må ej hindra förrättningens fortgång, sedan kallelse lagligen skett.

Förrättningsman eller god man, som utan laga förfall från förrättningen uteblifver, ersätte all skada eller olägenhet, som deraf uppstår, och ansvare den förre derjemte såsom för tjensteförsummelse.

§ 73.

Är förrättningsman eller god man med någon sakegare i den skyldskap eller svågerlag, som i Rättegångs-Balken om jäf emot domare sägs, eller är förrättningsman eller god man någon sakegares vederdeloman eller uppenbare ovän, eller har förrättningsman eller god man sjelf i saken del, eller kan någon af dem eller deras förenämnde skyldemän eljest af förrättningen vänta någon synnerlig nytta eller skada, eller har förrättningsman eller god man såsom domare deltagit i åtgärd eller beslut, som förrättningen rör, vare han skyldig frånträda förrättningen. I thy fall åligge förrättningsmannen, der jäfvet angår honom eller god man, som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande blifvit utsedd, att derom göra anmälan hos bemälde myndighet, som har att annan förrättningsman eller god man förordna, men är skiftesgodman jäfvig, bör förrättningsmannen annan god man tillkalla.

Jäf emot förrättningsman eller god man må ej väckas sednare, än vid första sammanträde sedan det förhållande, hvarå jäfvet grundas, tillkom eller kunnigt blef. Öfver jäfsanmärkning ega förrättningsman och gode män besluta; och må, der anmärkningen ogillas, klagan deröfver föras i sammanhang med hufvudsaken.

Beslut, som gillar framställd jäfsanmärkning, skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphäfvande af de åtgärder eller beslut, hvilka före jäfvets anmälande tillkommit.

Öfver domstols beslut i jäfsfråga må ej klagas.

§ 74.

Förrättningsmannen och gode männen skola noga utreda alla de förhållanden, som på saken inverka, och i sådant ändamål, såvidt sakegarne det enhälligt fordra eller förrättnings-

mannen anser erforderligt, uppmäta, afteckna, afväga och beskrifva det vattendrag och de egor, hvarom fråga är; åliggande det förrättningsmannen och gode männen att serskildt, efter thy i hvarje fall nödigt finnes, bestämma, då saken angår:

1:o dikningsskyldighet:

huru långt och i hvad mån angränsande jord af dikningen förbättras, och hvilka jord-egare i följd deraf böra deruti taga del, samt huru långt hvarderas dikningsskyldighet sträckas må;

2:o strömnrensning eller återförande af vattendrag:

arbetets omfattning och följder med afseende på såväl farled, der sådan är, som serskilda rättigheter till vattendraget, samt till visst värde bestämma ej mindre den nytta, som genom arbetet tillskyndas strand-, vattenverks- och fiske-egare jemte öfrige, som hafva rätt till vattnets begagnande och böra i företaget deltaga, än äfven den skada, för hvilken, efter hvad i § 25 sägs, ersättning fordras och kan ega rum, samt kostnaden emellan deltagarne fördela;

3:o vattenledning eller invallning:

företagets omfattning och huru det tjenligast utföras må, samt värdera den mark, som genom företaget förbättras, såväl i dess befintliga som efter företagets fullbordan blifvande skick, och efter den nytta, som företaget sålunda finnes medföra, emellan deltagarne fördela kostnaden för arbetet äfvensom öfrige för företaget nödiga utgifter;

hvarvid iakttages: att vid uppskattning af jordens förbättring afseende fästes såväl å markens större eller mindre bärande förmåga i dess af vatten besvärade skick samt den afkomst, som varit att under vanliga förhållanden deraf påräkna, som ock å den bördighet, hvilken till följd af jordens naturliga beskaffenhet till botten och mylla samt dess mera eller mindre fullständiga torrläggning till bestämdt djup, är efter företagets utförande att påräkna, samt att efter jembörelse emellan de olika värden å jorden, hvilka sålunda erhållas, bestämma om och huru stor vinst, som genom företaget uppstår;

4:o bevattning af jord:

huruvida jord, för hvilken bevattning ifrågasättes, med afseende å dess naturliga beskaffenhet och läge är dertill tjenlig, och om så är, samma jords omfattning och hvilka jord-egare följaktligen kunna i bevattningsanstalten deltaga, samt att utröna den vattentillgång, som för anstalten är att påräkna, och der så fordras, genom vattenmärke beteckna det lägsta vattenstånd, vid hvilket afledning för bevattningsanstalt må vara tillåten; att i fråga om såväl inrättande af ny som förbättring af befintlig bevattningsanstalt bestämma, huru bevattningen ordnas skall, serskildt med afseende derå, huruvida den kan ske samtidigt å hela bevattningsområdet eller vid olika tider å vissa delar deraf; äfvensom att, der jordens beskaffenhet är synnerligen skiljaktig, uppskatta den behållna afkastning, som jorden före bevattningen lemnat och efter densamma kan anses komma att lemna, samt sålunda bestämma den nytta, som enhvar delegare af företaget hemtar och derefter emellan dem fördela kostnaden för detsamma;

5:o uppdämning eller sättande af vattenmärke:

huru långt uppdämning utan skada för annan eller eljest lagligen ske kan, och det sålunda tillåtna högsta vattenståndet beteckna medelst märke i berg, sten eller annat fast föremål, samt tillika meddela föreskrifter angående flodluckors och bräddaflopps storlek och läge, hvarvid jemväl bör iakttagas hvad till skydd för fisken är serskildt stadgadt; dock må förrättningsmannen och gode männen ej utan domstols föreskrift befatta sig med tvist om uppdämning på grund af häfd eller annan serskild rättighet, efter hvad i § 51 sägs;

6:o ändring, flyttning eller utrifning af vattenverk:

om nödigt aflopp för vattnet utan men för vattenverket göras kan, eller om ändring, flyttning eller vattenledning, hvaraf verket försämras, eller ock verkets utrifning erfordras; skolande förrättningsmannen och gode männen i sednare fallet till värde uppskatta å ena sidan jorden och dess förbättring och å den andra vattenverket eller dess försämring, samt derefter afgifva yttrande, om vattnet aftappas må, hvarjemte dem åligger att, der detta får ske, meddela föreskrift om sättet och vilkoren därför; och vare lag samma i fråga om annan egendom eller rättighet, som afstås eller lösas skall eller hvarför ersättning gifvas bör.

§ 75.

Stanna förrättningsmannen och gode männen uti stridiga meningar i de fall, då beslut eller utlåtande af dem meddelas skall, gånge efter hvad de flesta säga. Har hvar sin serskilda mening, eller äro lika många å hvardera sidan, gälle förrättningsmannens; dock skall hvarderas mening med skälen dertill korteligen i protokollet antecknas.

§ 76.

Yppas vid förrättningen tvist om beloppet af ersättning eller kostnad, hvarom i §§ 19, 22, 24, 25 mom. 2, 38, 40, 42, 45, 47, 52, 60 och 61 sägs, skola förrättningsmannen och gode männen den ersättning eller kostnad uppskatta till visst belopp i penningar att utgå antingen på en gång eller årligen, efter hvad i hvarje fall lämpligast finnes. Om ersättning för begagnande af annans lott i samfäldt vatten eller lägenhet eller af damfäste å annans strand, der sådan ersättning utgå bör, gälle ock hvad nu sagdt är.

Äro flere, som i ersättning eller kostnad deltaga, varde jemväl bestämdt, huru mycket på hvarderas andel belöper.

§ 77.

Förrättningsmannen och gode männen skola under förrättningen inhemta sakegarnes yttranden, så vidt det erfordras; och skall förrättningen, der det ske kan, utan afbrott verkställas och afslutas. Erfordras ytterligare sammanträde, skall förrättningsmannen, innan han från stället reser, utsätta ny tid och de närvarande derom underrätta. Ej må vidare kallelse i thy fall fordras.

§ 78.

Har någon, som i saken del eger och, efter hvad i § 71 stadgas, bort till förrättningen serskildt kallas, ej blifvit af sökanden uppgifven, eller har dylik kallelse å annan sakegare

ej blifvit verkställd, och är han ej eller vid förrättningen tillstädes; sätte förrättningsmannen för hans kallande ärendet ut till ny dag, och underrätte derom de öfrige såsom i § 77 sägs.

Finner förrättningsmannen, att det allmänna eller någon allmän anstalt har i saken del för hemman eller lägenhet eller af annan orsak, som af sökanden ej uppgifven blifvit; vare ock lag, som nyss sagdt är; och gifve förrättningsmannen det skyndsamt tillkänna hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som har att förfara såsom i § 68 är föreskrifvet.

§ 79.

Förrättningsmannen åligger att vid alla under förrättningen förefallande sammanträden föra protokoll, hvaruti han skall redigt och fullständigt samt under sina rätta dagar och i serskilda, hela förrättningen genomlöpande paragrafer anteckna hvad i hvarje ämne anföres, afhandlas och beslutas. Detta protokoll bör, så snart ske kan och sist inom åtta dagar efter hvarje hållet sammanträde, uppläsas och med förrättningsmannens, gode männens samt närvarande sakegares underskrifter förses. Vägrar sakegare sin underskrift, gifve till protokollet upp sina skäl dertill; vägrar han äfven det, blifve anteckning derom i protokollet gjord; men förrättningens fortgång må deraf ej uppehållas.

§ 80.

Finna förrättningsmannen och gode männen, att det af sökanden ifrågasatta företag ej kan, enligt de i denna Förordning bestämda grunder, emot annans bestridande tillstädjas, gifven då sökanden derom besked, och varde förrättningen sedan inställd; men ej må förrättningen uppehållas af tvist, som efter denna förordning ej pröfvas skall, utan att alla sakegare om dylikt uppskof äro ense. I thy fall ege sökanden, sedan tvisten slutligen afgjord blifvit, att derom underrätta förrättningsmannen, som har att med förrättningen vidare förfara, såsom i detta Kap. sägs.

§ 81.

Förrättningsmannen och gode männen skola under förrättningen söka tillvägabringa förening emellan sakegarne i de delar, hvarom tvist är, och, der sådan förening sker, derom upprätta skriftlig afhandling, som bör af sakegarne undertecknas och af vittnen bestyrkas samt förrättningsprotokollet biläggas.

Förening, som rör det allmännas eller någon allmän anstalts rätt, skall genom ombudets försorg till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande insändas; och vare föreningen ej gällande i afseende på sådan rätt, innan den i behörig ordning godkänd blifvit.

§ 82.

Sker ej öfverenskommelse, som gälla må efter thy i nästföregående § sagdt är, gifven förrättningsmannen och gode männen utlåtande i alla de frågor, hvarom tvist är, eller hvilka eljest, efter hvad i § 74 sägs, till deras åtgärd höra, samt bestämmen inom hvilken tid föreskrifne arbeten böra vara fullbordade. Sedan förrättningsmannen sålunda fullgjort det honom lemnade uppdrag, gifve han tillkänna, att förrättningen är slutad, och meddele underrättelse,

huru talan emot förrättningen fullföljas skall, på sätt i § 84 stadgas, samt å hvilken tid och ort förrättningsprokollet jemte utlåtandet och de under förrättningen ingångne föreningar, samt öfriga till ärendet hörande handlingar med undantag af kartor och ritningar, der sådana ansetts nödige, komma att hållas sökanden tillhanda mot den lösen, som serskildt stadgad är. Ej må dermed fördröjas längre än högst fjorton dagar efter förrättningens afslutande vid ansvar såsom för tjensteförsummelse.

Begära. andra sakegare del af handlingarne, vare förrättningsmannen äfven skyldig att afskrifter deraf skyndsammeligen dem emot lösen meddela.

§ 83.

Vill någon, som till delaktighet i företag, hvarom i §§ 29 och 46 sägs, sig icke förbundet, afsäga sig deltagande deri, göre, der han sin rätt till afsägelse begagna vill, skriftlig af vittnen bestyrkt anmälan hos förrättningsmannen sednast inom två månader efter förrättningens afslutande.

§ 84.

Har ifrågasatt företag blifvit af förrättningsmannen och gode männen tillstyrkt och erforderlige bestämmelser i följd deraf meddelade, ege den, som dermed ej åtnöjes, att inom två månader sedan förrättningen afslutats, efter hvad i § 82 sägs, sin talan genom stämning vid Rätten anhängiggöra, vid äfventyr att rättigheten dertill eljest anses försuten.

Sträcka sig vattendrag eller egor, hvarom fråga är, genom två eller flera Rätters domvärjo, göre Ordföranden i den Rätt, hvartill saken instämd blifvit, anmälan hos Hof-Rätten, som förordnar vid hvilken domstol saken upptagas må. Erfordras i thy fall ny instämning, vare tid dertill en månad sedan sakegaren om Hof-Rättens beslut kunskap fått.

§ 85.

Är saken instämd, underrätte Domaren härom förrättningsmannen, hvilken det åligger att konceptprotokoll, kartor och planritningar jemte öfriga handlingar, som saken röra, till Domaren insända.

§ 86.

Mom. 1. Har klagan mot förrättningen skett, men vill sakegare likväl utan afvaktan på tvistens utgång företaget verkställa såsom det af förrättningsmannen och gode männen tillstyrkt blifvit, och är ej fråga om sådant företag, hvarom i Kap. VII sägs; ställe då hos Rätten full säkerhet för den kostnad och skada, klaganden i saken lida kan; ingifve ock bevis öfver verkställd nedsättning i Ränteriet af den ersättning, klaganden tillerkänd blifvit; och vare sedan berättigad arbetet företaga, der ej Rätten annorlunda förordnar. Beslut härom skall, der så ske kan, genast meddelas; och må klagan deröfver ej föras.

Mom. 2. Har i det fall, som i mom. 1 nämnes, klaganden vid Rätten fordrat ersättning utöfver hvad förrättningsmannen och gode männen beslutit, skall säkerhet jemväl ställas

för hvad genom slutlig dom i saken kan varda klaganden tillagdt jemte laga ränta derå från den dag, då arbetet börjadt blifvit.

Mom. 3. Ersättning, som efter mom. 1 nedsatt blifvit, må af den, som dertill berättigad är, lyftas. Har den, som ersättningen gifva skall, vid Rätten yrkat afdrag derå, ställe den, som lyfter, full säkerhet för hvad genom slutlig dom kan varda honom fränkändt med laga ränta derå från lyftningsdagen. Varder sådant yrkande gilladt, då skall det, som för mycket lyftadt blifvit, genast återgäldas med ränta, som nu sagd är.

§ 87.

Påstår klaganden, att den af förrättningsmannen och gode männen verkställda undersökning är oriktig eller ofullständig, och kan förhållandet ej utredas utan syn på stället; då må, der tvisten angår företag, hvarom i Kap. VII sägs, Rätten sådan syn hålla; och låte Ordföranden dertill kalla såväl förrättningsmannen som ock, der det nödigt finnes, annan sakkunnig person att Rätten biträda. Rörer tvisten annat företag; varde i fall, som nu nämnt är, förfaret såsom i § 89 stadgas.

§ 88.

Yppas i mål, som efter denna Förordning bedömas skall, tvist i annat afseende än i §§ 67 och 76 sägs, och finner Rätten nödigt, innan saken afgöres, låta förrätta undersökning af sakkunnig person; gånge ock dermed som här ofvan stadgadt är. I thy fall gifve Rätten, såvidt det ske kan, de föreskrifter, som för undersökningens verkställande och sakens vidare behandling pröfvas nödiga.

I afseende på sådan förrättning gälle ej hvad i §§ 82, 84 och 86 är bestämdt, angående fullföljd af talan och verkställighet af beslut.

§ 89.

Varda ändringar i förrättningsmannens och gode männens åtgärder af Rätten beslutade, och erfordras i följd deraf vidare undersökning på stället eller annan åtgärd, som af förrättningsmannen och gode männen verkställas bör, då må Rätten visa saken åter till ny behandling; och åligge det i thy fall förrättningsmannen, att inom fjorton dagar efter del-fäendet af laga kraftegende beslut i saken, ny förrättningsdag utsätta.

§ 90,

Gillas förrättningsmannens och gode männens beslut, hvarigenom ifrågasatt företag tillstyrkt blifvit, sätte ock Rätten ut viss tid, sedan domen vunnit laga kraft, inom hvilken föreskrifne arbeten fullgöras skola.

§ 91.

Mom. 1. Är genom undersökning och uppskattning bestämdt, hvad nytta en hvar del-egare i gemensamt företag deraf hemta kan, och har företaget derefter fullbordats; förmenar

delegare, att sedermera sig visat, att nyttan af företaget för hans jord oriktigt uppskattad blifvit; vare han berättigad att derå erhålla ny uppskattning, dock ej sednare än å tredje sommaren sedan företaget fullbordades. Sådan uppskattning skall verkställas af den, hvilka föregående uppskattningen förrättat, men om hinder derfor möter, af andre, som dertill utsedde blifvit, på sätt förut är sagdt; och gälle jemväl i öfrigt angående sådan förrättning i tillämpliga delar hvad i detta Kap. stadgadt är, dock må klagan öfver den sednare uppskattningen ej föras.

Mom. 2. Sker genom ny uppskattning, hvarom i föregående mom. sägs, ändring i hvad före företagets fullbordan bestämdt blifvit, varde fördelningen af kostnad och utgift för företaget derefter jemkad. Sker ej ändring; gälde sökanden ensam kostnaden för den sednare undersökningen.

§ 92.

Är in-teckning fastställd i egendom, för hvilken i följd af stadganderna i Kap. VII ersättning skall till större eller mindre del utgifvas, varde ersättningsbeloppet nedsatt i Rän-teriet hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som kungör sådant vederbörande och liquid dem emellan sedermera i laga ordning uppgör. Tvist härom så ock i annat fall om bättre rätt till löseskilling eller ersättning enligt denna Förordning skall serskildt pröfvas; och ege Rätten tillstådja lyftning af det, som tvistas om, med eller utan säkerhet, efter thy som skäligt finnes.

§ 93.

Är egendom i följd af den i Kap. VII medgifna lösningsrätt afträdd, och räcker ej ersättningen till gäldande af de i egendomen in-tecknade fordringar, då må den, som egendomen öfvertagit, för in-teckningarnes dödande anmäla sig hos domaren; och varde, sedan gravations-bevis så ock intyg om ersättningsbeloppets nedsättning på behörig ort företedde blifvit, så förfaret som i Kap. VII § 24 Rättegångsbalken och Förordningen den 18 December 1823 stadgas.

§ 94.

Mom. 1. För undersökning, hvarom detta Kap. handlar, åtnjute förrättningsmannen arfvode och resekostnadsersättning i enlighet med för honom gällande bestämmelser. Till god man, som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande utsedd är, gånge ersättning ut med 5 Rdr om dagen i arfvode och 2 Rdr 50 öre för milen i resekostnadsersättning. Annan god man njute godtgörelse efter hvad för god man i skiftesärenden är bestämdt.

Mom. 2. Kostnad, som nu sagd är, skall af sökanden genast förskjutas. Kommer företaget sedan till utförande, och ega flere del deri, gälde hvar sin lott af den kostnad efter thy, som han i företaget delaktig är; och varde fördelningen genast af förrättningsmannen och gode männen upprättad. Lag samma vare om annan utgift eller arbete, som för under-sökningens verkställande nödig pröfvas.

§ 95.

Uti de mål, hvarom i Kap. VII sägs, ersätte ock sökanden all den kostnad, som motparten för närvaro vid undersökningen och för sin talans utförande vid första domstolen måst vidkännas. Förfaller sökandens talan enligt § 63 mom. 1, godtgöre han jemväl motpartens öfriga kostnader i saken.

Kap. IX.
Om Föreningar.

§ 96.

Öfverenskomma två eller flere jordegare att utföra strömrensning, eller sådan afdikning, vattenledning eller invallning, hvarom i § 19 mom. 2 samt §§ 29 och 46 sägs, eller bevattning af jord, eller varder genom laga kraftegande beslut bestämdt, att sådant företag gemensamt utföras bör; då skola de, som i företaget deltaga, utgöra en förening med de förmåner och skyldigheter, som här nedan stadgas.

§ 97.

Delaktighet i Förening åtföljer den jord, för hvilken delaktigheten vunnits; och svare egaren med den jord för de skyldigheter honom såsom delegare i Föreningen åligga.

§ 98.

Rösträtt inom Föreningen tillkomme en hvar delegare i mån af den andel, han i företaget eger. Är sådan andel ej bestämd och öfverenskommelse om röstgrunden ej eller träffad, då skall efter hufvudtalet röstas.

§ 99.

Reglemente för Förening skall af delegarne upprättas, och må, om de det önska, af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande till efterrättelse fastställas. I thy fall åligge Kongl. Maj:ts Befallningshafvande tillse, att reglementet är med allmän lag och denna Förordning öfverensstämmande.

§ 100.

Mom. 1. Å lagligen utlyst stämma ega delegare i Förening att, der ej genom reglemente är annorlunda stadgadt, med flesta rösterna besluta angående Föreningens angelägenheter. Är ej genom reglemente bestämdt, huru stämman utlysas skall, gälle hvad om kommunalstämmas utlysande stadgadt är.

Mom. 2. Är delegare missnöjd med beslut, som enligt mom. 1 tillkommit, och är ej genom reglemente bestämdt, att tvisten skall af gode män bedömas; ege den missnöjde att inom en månad sin talan vid Rätten anhängiggöra; men beslutet gånge likväl i verkställighet, der ej Rätten annorlunda förordnar.

§ 101.

Bidrag till Föreningens utgifter gånge ut efter den röstgrund, som gällande var, då beslut om sådant bidrag fattades, men varde sedan, der det erfordras, fördeladt efter den andel i företaget, som för hvarje delegare slutligen bestämd blifvit. För fordran, som i öfverensstämmelse härmed tillkommit, ege Förening förmånsrätt efter Kap. 17 § 6 Handelsbalken i den jord, för hvilken delaktighet enligt § 97 eger rum.

§ 102.

Äro delegare i Förening flera än sex, väljen de en ombudsman att för Föreningen tala och svara, och gören om valet anmälan hos Rätten. Försummas det, ege Rättens ordförande, om det fordras, sådan ombudsman nämna.

§ 103.

Önskar jordegare att varda i Förening, hvarom här ofvan sägs, upptagen, och kan det dermed afsedda ändamål ej för hans jord fullständigt eller med mindre kostnad vinnas på annat sätt; vare till inträde i Föreningen berättigad, der ej hinder eller skada derigenom för öfrige delegare uppkommer; och gälde han i thy fall ej mindre all den serskilda kostnad, som af hans upptagande i Föreningen förorsakas, än äfven sin andel af anläggningskostnaden efter thy i § 42 sägs.

§ 104.

Har efter företags fullbordan sig visat, att delegares jord genom företaget ej vunnit förbättring, och vill sådan delegare förthy ur Föreningen skiljas; hafve der rätt till, så vidt det kan ske utan fara för företagets bestånd; gälde dock sin andel af kostnad eller utgift, som för Föreningens ändamål blifvit i behörig ordning beslutad och bort erläggas innan anmälan om utträde ur Föreningen skedde.

Denna förordning träder i verkställighet den
tillämpning i mål, som då äro vid domstol anhängige.

187 ; men skall icke ega

Förslag

till

Flottnings-Statga.

Sedan hittills gällande stadganden rörande flottled blifvit genom (denna dag) utfärdad Förordning om Vattenrätten upphäfde, varder, med tillämpning af de i Kap. 2 af berörde Förordning redan meddelade bestämmelser i förstnämnda ämne, vidare derom förordnadt, som följer:

§ 1.

Der flottning för närvarande bedrifves, må densamma såsom hittills under iakttagande af därför stadgade vilkor fortfarande idkas, till dess, med tillämpning af hvad här nedan stadgas, annorlunda förordnas.

§ 2.

Mom. 1. Åskar någon Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes tillstånd att inrätta ny flottled eller begagna annans enskilda flottled efter thy i § 10 af Förordningen angående Vattenrätten sägs, eller väckes fråga om strömrrensning i flottled, om uppförande af ny flottningsbyggnad eller om ordnande af flottning; låte Kongl. Maj:ts Befallningshafvande höra vederbörande strand-, bro-, vattenverks- och fiske-egare samt, der så nödigt pröfvas, innan slutligt yttrande öfver ansökningen meddelas förrätta sådan undersökning, som i nästa § sägs.

Mom. 2. Finner Kongl. Maj:ts Befallningshafvande nödigt att till säkerhet för allmän farled meddela särskilda bestämmelser angående flottning, förfare ock i thy fall såsom i föregående mom. sagdt är.

§ 3.

Mom. 1. Undersökning angående flottled skall förrättas af en i vattenbyggnad kunnig, af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande dertill förordnad person, biträdd af två af Länets Hushållnings-Sällskap utsedde gode män, af hvilka en bör vara i flottning förfaren och en om ortens förhållanden väl kunnig. Stanna desse förrättningsmän i olika meningar, gälle hvad de flesta säga; har hvar sin särskilda mening, tillkomme afgörande rätten den som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande är förordnad; dock skall hvarderas mening i förrättnings-protokollet antecknas.

Der flottled framgår genom eller i närheten af Kronans skogar, skall Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, om det nödigt anses, förordna vederbörande tjänsteman af Skogs-Staten att å tjenstens vägnar förrättningen öfvervara.

Mom. 2. Förrättningsmannen och gode männen skola på lämplig årstid anställa syn å flottleden och dervid minst en gång inom hvarje socken, som angränsar vattendraget, hålla sammanträde med sökanden samt de strand-, bro-, vattenverks- och fiske-egare, hvilkas rätt saken kan angå. Till dessa sammanträden skola vederbörande kallas genom kungörelse, som minst fjorton dagar förut i socknekyrkan uppläses, hvarjemte särskild underrättelse bör meddelas sökanden samt egare af strand, der anstalt för flottningen anses nödig. Uteblifver ändock någon sakegare, må förrättningen deraf ej uppehållas.

Mom. 3. Vid undersökningen bör tillses, huru flottningen må kunna lämpligen bedrifvas eller strömrrensning eller flottningsbyggnad göras med minsta intrång i annans rätt eller i allmän farled, der sådan i vattendraget finnes, äfvensom huru flottningen må till de flottandes ömsesidiga fördel anordnas; åliggande det i sådant ändamål förrättningsmannen och gode männen att, såvidt anledning dertill förekommer, särskildt utreda:

1. huruvida, der allmän farled är, flottning må jemte sjöfarten bedrifvas, och i sådant fall hvilka särskilda föreskrifter med afseende derpå behöfvas, såsom: att farled och flottled på vissa ställen skiljas åt genom bommar längst efter vattendraget, eller att flottningen någonstades inskränkes till viss tid af dygnet, eller att virket föres i flottar sammanlagdt eller af ringbommar kringslutet;
2. hvilka föreskrifter böra meddelas till betryggande för strandegare och närboende af nödig kommunikation stränderna emellan och längst efter dem, äfven der allmän farled icke är;
3. huruvida till förekommande af betydligare skada å fisken, vattenverk eller stränder, må vara erforderligt, att flottningen å hela flottleden eller någon del deraf till viss årstid inskränkes;
4. huruvida flottning af obarkadt virke må vara tillåten, eller om, till förekommande af skada å stränder och fisken, föreskrift om virkets afbarkning bör meddelas antingen för hela flottleden eller vissa delar deraf;
5. om och på hvad sätt är nödigt, till förekommande af skada för annan, att bommar, afledare, förbyggnader, slussar och rännor eller andra anstalter iurättas eller strömrrensning verkställes; äfvensom huruvida dylika arbeten, som till flottningens underlättande redan äro verkställda eller af sökanden föreslås, äro nödiga och nyttiga eller skadliga;
6. huruvida för flottleds inrättande erfordras, att jord eller lägenhet afstås skall;
7. om flottleden bör i distrikt indelas, och hvilka inrättningar för virkets insamlande i följd deraf erfordras;
8. huru mycket redan verkställda arbeten, som befunnits nödiga och nyttiga, hvart för sig i befintligt skick äro värda, äfvensom till huru stort belopp kostnaden för hvarje särskildt vid undersökningen tillstyrkt arbete äfvensom ersättning för intrång i annans rätt i det fall, hvarom i § 10 af Förordningen angående Vattenrätten sägs, bör beräknas:

9. huru lång tid anses behöflig för fullbordande af de arbeten, som för hvarje distrikt blifvit tillstyrkta;

10. huruledes anstalt, som till förekommande af åverkan å kronans skogar anses nödig, skall inrättas och kostnaden därför beräknas;

11. huru stor flottning kan med afseende å såväl skogstillgången som vattendragets beskaffenhet inom hvarje distrikt årligen påräknas; samt

12. huru vid flottningskostnadens fördelning de särskilda slagen af flottgods böra, efter den större eller mindre svårighet de vid flottningen förorsaka, med sågtimmer jemföras, der-vid särskildt afseende bör fästas å möjligheten att föra godset i flottar.

Mom. 4. Öfverenskommelse emellan sökanden, å ena sidan, samt strand-, bro-, vattenverks-, och fiske-egare, å den andra, angående flottleden eller flottningen, ehvad öfverenskommelsen blifvit före eller vid förrättningen ingången, skall, af vederbörande sakegare underskrifven och af vittnen bestyrkt, vid förrättningsprotokollet fogas.

Mom. 5. Förrättningsman och gode män njuten hvar för sig arfvode med tio riksdaler om dagen under förrättningen och nödiga resedagar dit och derifrån äfvensom ersättning för skjuts efter två hästar. Är embets- eller tjensteman af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande till förrättningsman förordnad, skall ersättningen till honom utgå efter tjenstegrad och beräknas enligt resereglemente eller för honom gällande särskild bestämmelse. Kostnad för undersökning, hvarom denna § handlar, skall gäldas af sökanden, men i det fall, som i § 2 mom. 2 sägs af dem, som vilja flottleden begagna.

Mom. 6. Begär sakegare afskrift af någon handling angående förrättningen, vare förrättningsmannen skyldig att den lemna mot lösen, som för afskrift af expedition vid under rätt är stadgad.

§ 4.

Mom. 1. Förrättningsmannen skall skyndsamt insända protokoll och utlåtande jemte öfriga förrättningen rörande handlingar till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som har att genom kungörelse, hvilken bör minst en månad förut uppläsas i de vid vattendraget belägna socknars kyrkor samt införas i tidning inom orten, kalla ej mindre dem, som vilja flotta å vattendraget, än äfven de strand-, bro-, vattenverks- och fiske-egare, på hvilkas rätt saken kan inverka, att å viss dag inför Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sammanträda; gifve ock Kongl. Maj:st Befallningshafvande i kungörelsen tillkänna, hvarest undersökningshandlingarne under tiden hållas sakegare tillhanda.

Finnes i det vattendrag något betydligare fiske, infordre Kongl. Maj:ts Befallningshafvande derjemte yttrande från vederbörande fiskeritjensteman.

Mom. 2. Vid det utlysta sammanträdet skall Kongl. Maj:ts Befallningshafvande höra de närvarande i saken; hvarefter honom åligger att, med anledning af hvad vid undersökningen eller eljest under sakens behandling utrönt blifvit, meddela beslut, huruvida sökt rättighet till flottning må tillåtas eller föreslagen strömrensning eller flottningsbyggnad göras, samt i öfrigt, så vidt det erfordras, förordna om flottningen med afseende på rättsförhållandena såväl emellan de flottande, å ena sidan, och dem, hvilkas rätt eljest är af flottningen bero-

ende, å den andra, som ock emellan de förre inbördes, äfvensom bestämma viss tid, inom hvilken de för flottledens inrättande föreskrifna arbeten skola fullbordas.

Flyter vattendrag, hvori flottning eller strömmrensning skall ega rum, genom flera län, gälle i afseende på besluts meddelande hrad i § 56 af instruktionen för Landshöfdingarne den 10 Nov. 1855 är föreskrivet.

Mom. 3. Finnes för flottleds inrättande nödigt, att allmän farled afyses eller jord eller lägenhet afstås, åligge Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att, derest hinder för bifall till flottningen eljest icke möter, underställa saken i nämnda delar Konungens pröfning.

§ 5.

Flottningsanstalt, som är ensamt till kronoskogars skydd föreskrifven, skall af allmänna medel bekostas; och må flottningen i afvaktan på sådan anstalts fullbordan ej uppehållas.

§ 6.

Mom. 1. Då de för flottled eller visst distrikt deraf föreskrifna arbeten, hvilka ej äro att hänföra till de i nästföregående § omförmälda anstalter, blifvit fullbordade, skall anmälan derom göras hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som derest fråga är om skydd för allmän farled, har att anmoda Styrelsen för Allmänna Väg- och Vattenbyggnader att låta afsyna arbetena, men eljest eger att dertill förordna annan sakkunnig person, hvilken, der jäf eller annat hinder ej möter, helst bör väljas bland dem, som i föregående undersökningen deltagit.

Mom. 2. Innan afsyning, hvarom i föregående mom. sägs, blifvit verkställd och föreskrifna arbeten godkända, må flottning ej börjas.

§ 7.

Föreskrifna flottningsanstalter skola af de flottande i fullgodt skick hållas. Försummas det, och kan skada af försummelsen annan tillskyndas; då må han om bristen tillsäga den, som flottningen besörjer, samt, derest felet ändå ej afhjelpt varder, derom göra anmälan hos vederbörande kronobetjent, hvilken ofördröjligen skall med två ojäfvige män hålla syn på stället och inberätta förhållandet till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande. Vill den klagande sjelf afhjelpa bristen på de flottandes bekostnad; då må Kongl. Maj:ts Befallningshafvande det tillåta, om det lämpligt finnes; men i annat fall förordne Kongl. Maj:ts Befallningshafvande efter thy nödigt pröfvas. Lag samma vare, der ny flottningsbyggnad i begagnad flottled ej inom stadgad tid fullbordas.

§ 8.

Lägger någon obehörigen byggnad eller stängsel i allmän flottled och hindrar dermed flottningen, låte vederbörande kronobetjent vid anmälan på den felandes bekostnad undanrödja hindret.

§ 9.

Flottar man i allmän flottled å tid, då flottning derstädes är förbjuden, eller underlåter någon eljest att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som för sådan flottled blifvit till säkerhet för allmän farled i behörig ordning meddelade, eller flottar man obarkadt virke, der sådant ej är tillåtet; vare böter högst Ett tusen riksdalar.

Dessa böter tillfalla kronan, och skola, i händelse af bristande tillgång, förvandlas enligt allmän strafflag.

Förbrytelse, hvarom i denna § sägs, må af allmän åklagare åtalas.

§ 10.

Mom. 1. Der flere låta flottgods utan flottläggning i allmän flottled framflyta, äro de skyldige att i *gemensam flottning* deltaga.

Mom. 2. Der sådan gemensam flottning är, skola de flottande årligen i den ordning, som genom särskilda reglementen bestämmes, välja *Flottningsstyrelse* med säte inom den ort, der flottleden är, samt en styrelsens *ombudsman*, hvilken jemväl bör vara inom samma ort bosatt. Häröfver hålle Kongl. Maj:ts Befallningshafvande hand och låte genom offentlig kungörelse inom orten tillkännagifva hvilken till ombudsman utsedd blifvit.

Mom. 3. Flottnings-Styrelsen svare å de flottandes vägnar, i allt hvad flottningen angår, i allmänhet vid den rätt, hvarunder Styrelsen har sitt säte, men i mål angående skada af flottning, der skadan timat. Ombudsmannen ege, utan särskildt uppdrag, för Styrelsen tala och svara.

Mom. 4. Flottnings-Styrelsen har att ombesörja all gemensam flottning å flottleden till de bestämda insamlingsställena. Önskar flottande att hans flottgods skall annorstädes afskiljas, då må sådant ske på hans bekostnad, om annans flottgods ej derigenom oskäligen uppehålles. Tarfvas därför särskild byggnad eller anstalt, gånge dermed som om ny flottningsbyggnad i §§ 2, 3, 4 och 6 sagdt är; och gälle den kostnaden, som af byggnaden eller anstalten har gagn.

Mom. 5. Flottnings-Styrelsen eger att i den ordning, som genom Reglemente bestämmes, af de flottande infordra förskott för flottningens bedrifvande; och skall Styrelsen årligen efter slutad flottning fördela flottningskostnaden distriktvis efter de i Reglementet bestämda grunder.

Mom. 6. De flottande åligge, att förse sitt flottgods med tydliga, af Flottnings-Styrelsen godkända märken, samt att, efter anmälan i öfverensstämmelse med Reglementets föreskrift, aflemna flottgodset å flott vatten inom flottningsdistrikt, innan flottningen för året derstädes afslutats.

Mom. 7. Förslag till Reglemente för gemensam flottning skall af de flottande upprättas och Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes pröfning underställas. — Om ändring i sådant Reglemente vare lag samma.

§ 11.

Om i allmän flottled, der gemensam flottning idkas, anträffas flottgods, som ej är märkt, eller är försedt med ej godkändt märke, eller icke blifvit till flottning anmaldt, eger Flottnings-Styrelsen att taga detsamma i förvar. Kongl. Maj:ts Befallningshafvande åligger der-efter, på anmälan, att utfärda allmän kungörelse, att flottgodset blifvit tillvarataget, med uppmaning till okänd egare att inom tre månader gifva sig tillkänna och sin eganderätt styrka. Sker det inom den tid, som sålunda blifvit bestämd, må egaren med dubbla flottningsafgifter lösa godset åter, men i annan händelse tillfalle det dem, som undet året i gemensamma flottningen deltagit.

§ 12.

Om Flottnings-Styrelse ej förmår gälda kostnaden för flottledens underhåll jemte fastställda skadeersättningar eller ordentligt besörja flottningen, skall Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sammankalla de flottande; och ankomme då på särskild pröfning, om och med hvilka vilkor allmän flottning i vattendraget vidare må vara tillåten.

§ 13.

Vill utländsk man idka flottning i allmän flottled inom svenskt område, åligger honom att, utom iakttagande af hvad här ofvan föreskrifvet är, hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i orten nedsätta en af två vederhäftige inländske män utfärdad löftesskrift, deruti de, en för begge och begge för en, borga såsom för egen skuld för alla de förbindelser, han såsom flottande sig ikläder. Förfaller sådan borgen och är icke annan, som godkännas kan, dessförinnan ställd, upphöre genast hans rätt att flotta.

§ 14.

Hvad i denna stadga föreskrifvet är, eger icke tillämpning på de delar af Torneå och Muonio elfvar, som utgöra riksgräns mot Storfurstendömet Finland.

Reservation.

I afseende på nedannämnde delar af förslaget till Lag angående Vattenrätten har jag ansett mig ej böra godkänna pluralitetens inom Komitén mening; och då de frågor, hvilka skiljaktigheten afser, synts mig vara af vigt, har jag jemväl ansett mig skyldig att min särskilda mening tillkännagifva.

§ 2, mom. 1 och 2.

Lika med öfrige Komiterade anser jag, att lagen bör tillstämja afsöndring från hemman eller lägenhet af vatten, som enligt föregående § utgör en adpentinens dertill, och att uttryckligt stadgande härom bör i förslaget inflyta. Men enär det af pluraliteten inom Komitén godkända förslag i detta syfte dels synes mig ej nog klart antyda, att här endast är fråga om sådan upplåtelse af rätt till vatten, hvarigenom en särskildt skattlagd jordegendom beröfvas en af dess tillhörigheter, dels ock beträffande afsöndring af rätt till vatten för alltid under full egande rätt innefattar det vilkor, att jemväl afsöndring skall ske af den mark, hvarå vattnet är, har jag för min del ej kunnat i sagde förslag instämma. Hvad sistnämnda omständighet — eller afsöndring af en vattensamlings botten — angår, torde efter mitt förmenande den föreslagna bestämmelsen öfverskrida gränserna för det rättsområde, inom hvilket förevarande lagstiftningsarbete bör inskränkas. En vattensamlings botten utgör visserligen i fysiskt afseende en nödvändig tillhörighet till vattensamlingen såsom sådan; men detta förhållande hindrar icke, att särskilda rättigheter kunna ega rum allenast till vattnet utan hänsigt till bottnen; likasom det torde vara tydligt, att rättigheter, som afse vattnet, ej kunna, sedan detta upphört att finnas till, fortfarande ega bestånd i afseende på bottnen såsom rättsföremål. De rättigheter, hvilka i förevarande lag afses, äro nu allenast sådane, hvilka angå vattnet, innefatta förmånen att göra eller den motsvarande skyldigheten att underlåta något i afseende på vatten; och det synes mig derföre vara oriktigt att bland uämnda rättigheter upptaga en, som kan ega bestånd och legal betydelse äfven i den händelse att vattnet upphör att finnas till. Detta skulle kunna inträffa om någon med stöd af den utaf pluraliteten föreslagna bestämmelse i förevarande fall inköpte en vattensamling i ändamål att aftappa densamma och derigenom åstadkomma en jordbruksegendom. Att ett sådant rättsfall ej kan hänföras inom vattenlagstiftningsens område, är väl obestriddigt. Jag har derför för min del ansett mig böra föreslå i stället för § 2 mom 1, ett stadgande af följande lydelse:

Mom. 1. Vill egare af hemman eller lägenhet derifrån afsöndra rätt till vatten, som enligt § 1 till hemmanet eller lägenheten hör, vare det tillätet; dock skall, (etc. lika med mom. 2 till) för aftal om jordafsöndring föreskrifvet är.

§ 6.

Ehuru stadgandet i denna §:s senare del sällan torde komma att tillämpas, anser jag mig likväl böra för min enskilda del mot stadgandet framställa en anmärkning. Då stadgandets giltighet synes vara grundad endast å *behofvet* att ega tillgång till vattnet, men ett sådant förhållande, efter min mening, aldrig kan grunda någon *rätt enskilde emellan*, anser jag samma stadgande, derest detsamma pröfvas erforderligt, böra sålunda affattas:

»ej heller må någon ort beröfvas vatten, som befolkningen eger rätt nyttja och för dess hushållsbehof oundgängligen nödigt är.»

§ 7.

I fråga om kungsådran anser jag, att dithörande stadganden i nu gällande lag och särskilde författningar ej böra i lagförslaget ingå, emedan detta rättsinstitut *dels* egentligen afser skydd för fiske och således icke tillhör nu ifrågavarande del af vattenrätten, *dels*, såvidt det berör andra vattenrättigheter, är öfverflödigt i följd af andra i lagförslaget upptagne stadganden, *dels* ock slutligen är stridande emot nuvarande rättsbegrepp och således i tillämpningen leder till rättsvidriga följder.

För att styrka befogenheten af hvad jag sålunda anför, får jag i första rummet åberopa den historiska utredning angående detta ämne, som finnes intagen uti Komiténs betänkande pag. Jag är lika med de öfrige komiterade af den åsigt, att kungsådran ursprungligen inneburit skydd allenast för annans fiskerätt, och således varit af rent privaträttslig natur; och jag anser äfven sannolikt, att de afvikelser från denna karaktär, som skönjas i lagstiftningen under medlet af 18:de århundradet, tillkommit i följd af främmande lagars inverkan. Men just derföre att kungsådran ursprungligen afsett skydd för enskildes rättigheter, kan den icke, såsom öfrige komiterade synas antaga, utgöra ett sjelfständigt rättsinstitut, utan måste omvexla såväl till form som innehåll i mån af olika rättsuppfattning och olika faktiska förhållanden under olika tider i afseende på de rättigheter, som af kungsådran skulle skyddas. Det kunde derföre lika litet komma i fråga, att bibehålla kungsådran såsom skydd för en rättighet, hvilken ej längre funnes till, som att för en tillvarande rättighet föreskrifva ett dylikt skyddsmedel under en form, som i följd af förändrade förhållanden visat sig vara otillräcklig eller eljest olämplig. — Jag torde i sammanhang härmed få fästa uppmärksamhet å ett ställe i Södermannelagen Byggn.-B. 20, hvarest stadgas: att om en by egde begge stränderna vid en ström, skulle $\frac{1}{3}$ af vattnet lemnas öppen, vid hvilken strand delegare åsämjdes; att ingen delegare finge afstänga hela fiskevattnet annan till skada, utan borde sådan lägenhet komma alla lika till godo; att om två byar möttes midt i ström, skulle »forryme» (öppning i vattnet) lemnas efter som dem begge åsämjde; men att, derest skada ej skedde å åker eller äng genom vattendragets öfverbyggande, vore icke nödigt lemna forryme, hvarjemte i sammanhang härmed, men serskildt, omförmäles, att och huru mycket af vattnet skulle lemnas obegagnadt för farled: att stadganden, hvilka omisskänligen antyda likhet med den sedermera i lagstiftningen införda kungsådran, och synas gifva giltig anledning till det antagande, att kungsådran i sjelfva verket ej torde vara något annat än ett

nytt namn på en gammal sak: ett namn, som möjligen blifvit valdt under inflytande af någon, — visserligen oriktig, — föreställning derom, att sålunda gjordes gällande någon det allmännas rätt öfver vattendragen.

Är nu, såsom ofvan nämnes, genom den historiska utredningen ådagalagd, att kungsådran ursprungligen afsett skydd för fiskerätt; så torde vara uppenbart, i följd af den begränsning, som för Komiténs arbete blifvit bestämd, att kungsådran i denna syftning ligger utom området för Komiténs befogenhet. Det återstår derfore att taga i öfvervägande endast förhållandet i afseende på andra till vattenrätten hörande ämnen, som jemväl beröras af gällande lagstiftning angående kungsådran, nemligen rätt till farled, flottled och uppdamning. — Hvad först angår farled, så är lätt att ådagalägga att densamma, såvidt något derom funnits i lag stadgadt, varit bestämd, utan sammanhang med stadganderne om kungsådra, oftast till viss del af det vattendrag, der den af ålder, d. v. s. på grund af urminnes häfd, nytjats.

I Westgöta-, Östgöta- och Skånelagarne förekommer väl icke någon bestämmelse angående farled, men otvifvelaktigt är, att rätt till farled åtminstone på de större allmäningsvattnen varit erkänd. Af Svealagarne stadgar Suderm.-lagen Byggn. 20, att ej må någon täppa rodarum för vägfärande man, och att, om tvist om sådan rätt uppkomme, skulle den hänskjutas till pröfning af synemän, uppenbarligen i det syfte, att dessa skulle bedöma huruvida farled blifvit obehörigen igentäppt eller icke. Upl. innehåller i Viþ. 22 att om sund låge emellan byar, hundari eller folklande, skulle det hållas öppet till tio alnars bredd, hvilket utrymme kallades »aldramannaed», och att båtaled, som ej var allmänna led, likaledes ej finge stängas till fem alnars bredd. Landslagen Byggn. 34 upprepar detta stadgande med den förändring att bredden bestämdes till tolf och sex alnar samt med det tillägg, att denna öppning skulle alltid vara, der mesta djupet är. 1734 års lag innehåller likaledes i Byggn.-balken 20 Kap. 3 § att farled skulle lemnas öppen i djupaste vattnet till 12 och 8 alnars bredd. — Här af är uppenbart, att bestämmelserna i 1766—1852 årens Fiskeristadgar angående rätt att öfverbygga kungsådra med vilkor att flott- eller farled utan betalning hålles öppen, ej kunna betraktas såsom ett i följd af föreskrifterna om kungsådra tillkommet skydd för farleden.

Genom det i komiterades förslag § 5 upptagna stadgande, hvilket är grundadt på redan förhanden varande rättsförhållanden och således ej kan medföra något orättvist lidande, synes rättigheten till farled vara på allt erforderligt sätt skyddad, äfven om bestämmelserne angående kungsådran skulle alldeles ur lagstiftningen utgå. Vid inrättande af ny farled torde expropriation böra användas, hvadan den åsigt att staten skulle kunna begagna en i kungsådran grundad rätt för att utan ersättning åstadkomma nya farleder, svårligen torde med kännedom om kungsådrans ursprungliga betydelse kunna gillas. — Flottled deremot synes genom ifrågavarande stadganden angående kungsådra hafva vunnit den förmån, att jemväl i sådane vattendrag, hvarest af ålder ingen kungsådra varit, ändock $\frac{1}{3}$ af vattnet skulle hållas öppen, om flottled i vattendraget varit nytjad, hvilket stadgande torde hafva afsett att bibehålla flottlederna vid erforderligt utrymme i vattnet; men om förhållandet närmare undersökes, så lærer det visa sig, att en sådan förmån åtminstone numera är af föga värde. Det

förnämsta hindret emot flottleds begagnande ligger nemligen ej deruti, att vattendraget stänges, utan deri, att enskildes rättigheter i afseende på vattendraget och stränderne derinvid genom flottningen städse lida ett högst betydligt intrång, hvilket oftast är af den beskaffenhet, att dessa rättigheter antingen icke kunna tillsammans med flottningen bestå, eller ock fordra betydliga och kostbara åtgärder till sitt skydd, hvilka åtgärder åter naturligtvis måste läggas flottningen till last. — Äfven om således sjelfva vattendraget till ett visst utrymme bör på grund af lag för flottningen hållas öppet, så måste likväl minskning i rättigheter uppkomma. Der flottled hittills varit nytjad och fortfarande begagnas, har den tydligen äfven framgent rätt till vattendraget i den utsträckning, som begagnandet, d. v. s. häfden utvisar; men att, der flottled en gång varit, ehuru den sedermera upphört, vattendraget fortfarande skall hållas öppet blott derföre att flottning, — möjligen i inskränkt omfattning, — der kan komma att ånyo begagnas, torde vara en orimlighet, som kunnat lemnas oanmärkt under äldre tider, då vattnet föga användes och derföre var af ringa värde, men numera, då mot att förhållande oftast eger rum, synes så mycket heldre böra undanrödjas. — Slutligen afse stadganderne om kungsådra enligt ofvannämnde Fiskeriförfattningar skydd mot uppdämning å ofvanför vid vattendraget belägna egor. Af de äldre lagstadganden, hvilka jag här ofvan ofmörmt, nemligen Söderm.-lagen Byggn.-B. 20, synes, att öppning i vattendrag såsom skydd mot skada genom uppdämning redan då varit föreskrifven, dock ej till viss del af vattnet utan endast i mån af behof. Liknande föreskrifter finnas äfven uti andre äldre lagar hvarom till en del redan är nämnt uti komiterades betänkande pag. äfven i nu gällande lag. Häraf synes, att stadganderna om kungsådra ingalunda äro erforderliga såsom skydd mot olaglig uppdämning; och ifråga om sättet att åstadkomma dylikt skydd genom lagstiftningen, så lærer väl medgifvas att, derest ofvannämnda äldre stadganden hafva tjenat till förebild för lagstiftningen om kungsådran i detta hänseende, förebilden varit med rättvisa och billighet långt mera öfverensstämmande än det efterbildade. Det torde nemligen vara uppenbart, att, derest skada genom uppdämning kunde förekommas allenast genom anbringande af flodlucka å dammen, det vore alldeles rättsstridigt, att ändock gifva den ofvanför belägna markens egare rättighet att fordra, det en sjettedel af vattendraget skulle lemnas obegagnad. Och om det häremot invändes, att lagens mening endast vore, att kungsådrans omfång skulle efter behofvet i hvarje serskildt fall lämpas, så visar sig just genom en sådan uppfattning att hela rättsinstitutet i detta hänseende är alldeles onyttigt, emedan såsom ofvan visats, såväl i äldre som nu gällande lag är såsom allmän grundsats bestämdt, att ingen egde bygga vattenverk annan till men, vare sig genom uppdämning eller annorledes. Kungsådran kan således såsom skydd emot uppdämning väl verka skadligt men icke bereda någon fördel utöfver hvad lagen i thy fall eljest medgifver.

Hvad med ej mindre skäl kan anmärkas mot ifrågavarande rättsinstitut är den förvirring i rättsbegreppen, som derigenom förorsakas. Hvad kungsådran egentligen utmärker, hvarå den grundas och huru den uppkommit, äro frågor, som i rättsligt hänseende knappast kunna nöjaktigt besvaras. Sjelfva namnet — ehuru första gången användt i ett Riksdagsbeslut, — synes angifva någon regalitetsrätt i afseende på vissa vattendrag; men dylik rätt, åtminstone af den beskaffenhet som i åtskilliga fremmande länder derunder förstås, har —

enligt mitt förmenande — i vårt land aldrig funnits. .Väl har i kronans ego öfvergått jord- och således äfven vattenrättigheter, hvilka de enskilde antingen ännu icke tagit i besittning eller måst af olika skäl till kronan afstå; och Konung Gustaf I förklarade uttryckligen i placatet till norrlanden 1559, att alla obebyggde trakter tillhörde »Gud, Konungen och Sveriges krona»; men någon statens öfverhöghetsrätt i afseende på vattendragen, motsvarande det i länder med Romersk lagstiftningsgrund gällande begreppet om offentligt vatten, har säkerligen ej genom omförmälda förhållanden uppstått. Att ingå i undersökning angående det förmenta så kallade Helgeandsholms beslutet, hvilket jemväl afsåg öfverlåtelse till kronan af åtskilliga vattendrag, torde här ej vara lämpligt eller erforderligt. Om således någon regalitetsrätt här ej är ifråga, så måste kongsådran vara af privaträttslig natur och afse att skydda rättigheter af sådan beskaffenhet, vare sig kronans eller enskildes.

Jag har sålunda sökt visa giltigheten af de skäl, på hvilka jag grundat min åsigt, att stadganderne om kungsådran borde ur allmänna lagen utgå; och då mig ej tillkommer att afgifva yttrande i hvad mån samma stadganden i närvarande form må kunna bibehållas i afseende på fiskerättighet, återstår för mig nu endast att hemställa, huruvida icke, derest den af mig yttrade mening varder gillad, ändring i öfverensstämmelse dermed borde ske uti föreskrifterna i 2 Kap. af nu gällande Fiskeri-stadga, såvidt samma föreskrifter angå andra rättigheter än i afseende på fiske.

Att de från bestämmelserna om kungsådra afvikande, på domar eller privilegier grundade, serskilde rättigheter fortfarande komma att ega bestånd, torde vara öfverflödigt vidare omorda. Hänvisning dertill är i ett fall gifven i förslaget § 51.

§ 12 mom. 2.

Lika med öfrige komiterade anser jag, att kostnad, som omförmäles i denna §:s 1 mom., ej bör på en gång utan småningom återgäldas, på det att trafiken vid någon serskild tid ej må kunna obilligt betungas, och derigenom beredas tillfälle att monopolisera flottleden till fördel för den, som dylik kostnad använt. Men på sätt jag sålunda redan antydtt, äro de förhållanden, hvilka betinga lagstiftarens serskilda bestämmelse beträffande fördelning af nämnda kostnad på längre tid, utan allt sammanhang med sjelfva grundsatsen om kostnadens återgäldande af dem, som flottleden begagna, och innebära dessutom ganska mycket tillfälligt och omvexlande i afseende på såväl kostnadens belopp som tiden för fördelningen; i följd hvaraf jag för min del anser lämpligast, att ifrågavarande serskilda bestämmelser upptagas bland de i Flottnings-stadgan samlade föreskrifter, hvilka ej mindre i fråga om lagstiftning än äfven beträffande lagtillämpningen böra behandlas i den ordning, som är stadgad för administrativa eller ekonomiska mål. Jag styrkes i denna uppfattning jemväl deraf, att, i händelse tvist uppstår angående kostnadens fördelning, den administrativa myndigheten torde vara i högre mån än den judiciella i stånd att utreda och bedöma de förhållanden, hvilka på tvistens utgång inverka, så mycket heldre som den administrativa myndigheten har att pröfva, efter föregången undersökning af sakkunnige, huruvida de inrättningar eller anstalter, för hvilka kostnaden utgått, äro ändamålsenlige och kunna tillåtas, samt huru mycket de äro värde. Genom den uppställning, som öfrige komiterade föreslagit, torde åter nämnda

tvistefråga ostridigt tillhöra den judiciella myndigheten, hvilken dock i följd af stadganderne angående flottningsväsendet i öfrigt, dermed ej borde erhålla någon annan befattning, än hvad angår de ersättnings- eller andra fordringsanspråk, som i flottningen hafva sitt ursprung, men ej afse sjelfva flottningsväsendets anordning. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med föregående förslagen i denna del vågar jag därför hemställa, att, med uteslutande af denna §:s andra mom., i stället måtte införas i Flottnings-stadgan näst efter § 6 ett stadgande af följande lydelse:

»Är någon, efter thy i 12 § af Förordningen angående vattenrätten sägs, berättigad till ersättning för nödig och nyttig kostnad å flottled eller för flottningsanstalt deri; varde den ersättning beräknad efter det värde, som vid undersökning enligt § 3 blifvit bestämdt, eller i afseende på arbete, som då tillstyrkt blifvit, efter den kostnad, som visas hafva dertill åtgått, samt gånge ut årligen med högst 20 procent i kapitalafbetalning och högst 10 procent i ränta å oguldna kapitalet; men har dylik ersättning redan genom uppburna afgifter för flottledens begagnande eller vinst af flottningen till någon del blifvit gulden, må endast återstoden tagas i beräkning att af de flottande erläggas. Härom eger Konungens Befallningshafvande förordna».

§ 57 och 58.

I stället för den af pluraliteten godkända, under ofvannämnda §§ i förslaget införda text anser jag mig böra föreslå följande lydelse:

§ 57.

Eger man rätt att för vattenverk uppdämning göra, och uppstår derigenom hinder för odling eller förbättring af annans jord, vare då egaren af den jord berättigad fordra, att verket ändras eller flyttas eller ny ledning för vattnet öppnas, eller ock att verket alldeles utrifves, allt efter thy här nedan vidare sägs.

§ 58.

Den rätt mot vattenverk, som i föregående § sagd är, må dock ej ega rum:

1. i afseende på större bruk och bergverk eller större fabriksinrättningar, der ej konungen annorlunda förordnar;
2. derest rätt till uppdämning är grundad på aftal, som gäller för viss tid ej öfver femtio år och blifvit lagligen in-tecknad; samt
3. i händelse för vattnets aftappning erfordras, att vattenverket antingen alldeles utrifves eller genom ändring, flyttning eller vattenledning för framtiden försämrass, och värdet af den förbättring å jorden, som genom aftappningen vinnes, ej stiger till dubbelt mot värdet af hela vattenverket eller af den del deraf, som genom försämring bortgår. Äro flere vattenverk, för hvilka uppdämningen göres, gånge värdet af dem alla eller af deras försämring i beräkning mot värdet af jordens förbättring, efter som nu sagdt är.

Orsaken till denna skiljaktighet ligger mindre i formen —, ehuru principen synes klarare framträda i den text, jag föreslagit i öfverensstämmelse med nu gällande lag i ämnet —, än deri, att jag ansett de inskränkingar, som i nämnde lag finnas bestämde för tvångsrättens utöfning, böra fortfarande bibehållas i hufvudsaken. Jag grundar denna åsigt dels på allmänna skäl, dels på sådana, som betingas af vissa serskilda förhållanden i detta fall. De allmänna skälen bestå i första rummet deruti, att ifrågavarande lag såsom undantagslag ej bör utöfver oundgängligt behof ega tillämpning, emedan i sådant fall rättsgrunden helt och hållet bortfaller. Jag föreställer mig nemligen att rättsgrunden i detta fall måste vara den *större* nytta för det allmänna, som anses uppkomma genom vattenverkens undanrödjande till förmån för odlingen. Emot en dylik rättsgrund kan med skäl göras den anmärkning, att — den icke är någon rättsgrund utan endast en ekonomisk sats, hvars giltighet är relativ. Antager man likväl den ekonomiska satsens giltighet under förhandenvarande förhållanden, så måste rättsgrunden i sjelfva verket sökas uti skyldigheten för den enskilde samhällsmedlemmen att underordna sina rättigheter och intressen under det allmännas. Denna skyldighet har funnit sitt rätta uttryck uti lagarne om expropriation för statens räkning eller för allmänna ändamål; och dessa lagar sakna med skäl alla inskränkande föreskrifter i afseende på vissa rättigheter. I sådant fall anses nemligen statsnyttan vara direkt och omedelbart verkande; men genom den tvångsrätt, som nu är ifråga, åstadkommer statsnyttan endast medelbart, genom ett annat enskildt interesse; och det är ingalunda otänkbart, att detta sistnämnda interesse kan utveckla sig derhän, att ingen fördel för det allmänna uppstår. Om derföre hittills ej visat sig behöfligt att upphäfva ifrågavarande inskränkingar i tvångsrätten, så torde det ej heller nu böra komma ifråga; och att sådant behof uppstått, är åtminstone mig obekant. — Härtill kommer ett, såsom mig synes, ej mindre viktigt historiskt skäl. För att undvika vidlyftighet, torde jag här få åberopa, hvad i Komiténs betänkande finnes närmare framställt, eller att, enligt landskapslagarne, något tillstånd till anläggning af qvarn å egna egor ej erfordrades, och att korrektivet mot skada genom olaglig byggnad, vare sig å ofvanför belägna egor eller å annans qvarnverk i samma vattendrag, bestod endast uti skyldigheten att efter synedom utrifva verket. Under sådan lagstiftning kunde skada genom uppdämning följaktligen ej ega rum. Sedermera blefvo qvarnanläggningar — redan under 15:de århundradet — föremål för en beskattning, som befanns vara för statens behof nödvändig, och för att sådan beskattning skulle kunna utgå, ansågs erforderligt, att försäkra de beskattade qvarnverkens bestånd och, såvidt möjligt, skydda dem mot allt för stor konkurens af andra närbelägna verk. I följd häraf föreskrefs, att tillstånd till dylika anläggningar skulle sökas hos offentlig myndighet, och att undersökning borde ske i fråga om vattnets begagnande. Sedan dessa formaliteter blifvit genomgångne, ansågs deremot qvarnegaren hafva ovilkorlig rätt till den vattenmängd, som för qvarnverkets drift blifvit beräknad utan afseende på skada för annan, derest ej talan derom blifvit vid undersökningen förd. Sålunda uppstodo under lagens skydd uppdämningsrättigheter, hvilka i många fall inverkade hämmande på jordbrukets utveckling. — Om det således än måste medgifvas, att jordbrukets utveckling innebär en väsendtlig nytta för det allmänna och derföre bör ses till godo; så

torde det ej heller kunna förnekas, att vattenverken, som till vinnande af detta mål någon gång måste uppoffras, äro skyddade ej mindre af den helgd, som alltid bör tillkomma eganderätten, utan äfven af statens under lång tid gällande, — om än i viss mån skadliga, — lagar.

Men ej blott ofvannämnda allmänna skäl synas påkalla lagstiftarens varsamhet i förevarande fall; dertill torde äfven finnas anledning uti vissa serskilda förhållanden. Uti nu gällande lag föreskrifves, att större bruk och bergverk eller större fabriksinrättningar ej skola vara tvångsrätt underkastade, och jag har för min del ansett, att denna föreskrift borde bibehållas, dock icke ovilkorlig. Vål har häremot blifvit anmärkt, att eganderätten ej vore mera helig i fråga om större än om mindre verk; en anmärkning, som visserligen är riktig, men ej berör de förhållanden, af hvilka sakens bedömande beror. Här kan nemligen ej vara fråga om eganderättens helgd, emedan den lemnats helt och hållet å sido, utan om behovet af jordbrukets utveckling och om de hinder, som för tillgodoseende af detta behof möjligen kunna möta. Det bör ej förnekas, att ju icke i något fall må vara för jordbrukets utveckling behöfligt och derigenom för det allmänna nyttigt, att jemväl i afseende på större verk tvångsrätt eger rum; men dervid torde tillika böra beaktas den omständighet, att ju större utsträckning ett verk har, af desto större vikt torde detsamma vara för den industriella verksamheten inom landet och desto svårare torde det äfven blifva att rättvist uppskatta verkets värde. — En annan utan tvifvel riktig anmärkning angår det obestämda i lagbudet, såvidt det stödjer sig på verkets relativa storlek. Men det lärer ej vara möjligt att här uppställa någon absolut gräns. Det har derföre synts mig lämpligt, att konungen ensam egde i hvarje serskildt fall bestämma, huruvida tvångsrätten borde ega rum eller icke, derest verket vore af större betydighet. Härigenom torde så mycket mindre någon ny form avvägbringas, som detta förhållande öfverensstämmer med hvad om expropriation för allmänt ändamål är stadgadt.

Nu gällande lag föreskrifver dessutom att tvångsrätt ej må beviljas, derest jordegare under viss tid förbundet sig att tåla uppdämning för verkets drift, så länge denna tid varar, eller, om viss tid ej är bestämd, så länge jorden befinnes i den persons hand, som aftalet slutit; hvarvid dock tillägges det förbehåll att, om flere äro delegare i den genom uppdämningen lidande jorden, dylikt aftal ej eger förbindande kraft, i händelse ej alla deri ingått. Häremot synes flera anmärkingar med skäl kunna göras. Då någon viss tid för ifrågakomma aftals bestånd hvarken på detta ställe eller annorstädes i lag finnes bestämd, torde genom aftal, som innefattade viss tidsbestämmelse, lösningsrätten göras hvilande under en mycket lång tidsrymd, hvilket förhållande ej synes vara förenligt med omtanken för jordbrukets utveckling. Om åter viss tid ej vore bestämd vid aftalet och jorden öfvergått till någon del i annan persons hand, så skulle aftalet i detta fall genom lagens stadgande beröfvas all giltighet, ehuru det enligt eljest gällande regler möjligen vore förbindande; hvilket åter synes innebära en allt för ringa uppskattning af det fria aftalets vikt och värde inför lagen. — Den tanke, som torde hafva legat till grund för dessa bestämmelser, eller att vattenverksegaren bör tillgodonjuta fördelen af ett lagligen slutet aftal, kan jag emellertid ej finna annat än riktigt. Och detta förhållande torde blifva af ännu mera vikt, derest den nu föreslagna lag angående vattenrätten varder gällande. Genom denna lag har nemligen i afseende

på vattenverks anläggning och rätt till uppdämning en återgång skett till den äldsta lagstiftningen, enligt hvilken någon uppdämningsrätt annan till skada ej medgafs, men ej heller någon preventiv undersökning för anläggningen erfordrades. Då jorden numera bättre användes och följaktligen har ett långt högre värde än fordom, torde det för vattenverk, som hädanefter anläggas, blifva svårt att vinna nödig uppdämningsrätt annorledes än genom aftal. Det synes derföre lika olämpligt, att i ett fall underkänna aftalets laga verkan som att i ett annat låta denna verkan fortfara under en mycket lång — eller rättare obegränsad — tidsrymd. Jag har derföre för min del ansett billigast att förmedla emellan de stridiga intressena på sådant sätt, att aftal för viss tid, ej öfver femtio år, — hvilket tidsmätt redan är i lag bestämdt i fråga om andra, med det nu ifrågavarande likartade, rättsförhållanden — i alla händelser skulle blifva gällande, derest en likaledes föreslagen formalitet för aftals beaktgörelse blifvit behörigen iakttagen.

I öfrigt har jag i afseende på stadganderne i dessa §§ ej annat att anmärka, än att de i gällande lag förekommande bestämmelserna angående vattenverkets »lagliga tillkomst och laga beskaffenhet» såsom vilkor för egarens rätt att bekomma ersättning, böra efter min tanka utbytas mot den redan af Lag-Beredningen föreslagna lydelse, att egaren eller innehafvaren af verket skall hafva rätt att uppdämningen göra, hvilken lydelse närmast afser hvad nu är ifråga, och ej berör det förhållande, huruvida vattenverket i öfrigt är med lag enligt, hvarigenom kunna uppstå rättsstridigheter, som ej angå lösningsrätten och i afseende hvarå jordegare tilläfventyrs ej ens har rätt att föra talan.

§ 59.

Den varsamhet, som torde böra iakttagas vid lagstiftning angående ofvannämnda lösningsrätt, har jemväl föranledt mig att omfatta en från öfrige komiterades skiljaktig mening i fråga om några af de bestämmelser, som skolat meddelas i afseende på samma rättighets utöfning. Sålunda kan jag ej godkänna, att, på sätt i denna § är föreslaget, vattenverks-egaren beröfvas den rättighet, som enligt nu gällande lag honom tillkommer, att afstå hela verket mot lösen, derest han icke åtnöjes med ändring eller vattenledning, ehuru dessa åtgärder förklaras icke medföra verkets försämring för framtiden. Jag är visserligen ense med pluraliteten angående riktigheten af den princip, hvarå dess förslag i denna del torde vara grundadt, nemligen att skyldighet till inlösen af hela verket ej billigtvis bör ega rum, der ingen försämring uppstår; — hvilken princip dock ej synes vara konsekvent tillämpad jemväl å det fall att flyttning utan försämring eger rum, ett fall, som åtminstone är tänkbart; — och jag skulle således äfven godkänna den nu ifrågakomna tillämpning af samma princip, derest jag kunde öfvertyga mig om, att i hvarje serskildt fall med fullkomlig visshet kan utrönas, att ändring icke tillika innefattar en försämring. Väl lärer den tekniska kunskapen om vattenverks inrättande och vattenkraftens beräkning nu för tiden vara synnerligen utvecklade, och det torde derföre till äfventyrs vara möjligt, att den visshet, som jag ofvan antydt, verkligen kan med tillhjälp af sådan kunskap vinnas, i hvilket fall min anmärkning i denna del ej förtjenar afseende; men då någon säker kännedom i tekniska frågor ej billigtvis af mig kan fordras, och jag dessutom måste anse tvifvelaktigt, huruvida det erforderliga

kunskapsmättet alltid kommer att förefinnas hos dem, hvilka det åligger att pröfva sådana frågor, måste jag såsom grund för mitt omdöme lägga en annan, säkerligen ej af någon bestridd grundsats, att i tvifvelaktiga fall dens rätt, som lider intrång, bör företrädesvis ses tillgodo, hvilken grundsats torde i denna händelse böra så tillämpas, att vattenverksegaren må sjelf vara berättigad bedöma, huruvida försämring af verket egt rum och således den ersättning, som honom tillkommer, må vara tillräcklig eller icke, i hvilket sednare fall han skulle ega att hela verket afstå. Jag föreslår på sådan grund att orden i §:n »i händelse verket flyttas eller genom ändring eller vattenledning försämras» måtte utgå.

§ 60.

I denna § är föreslaget, att om i följd af vattenverks ändring eller flyttning eller ny vattenledning större kostnad framdeles erfordrades för verkets underhåll, skulle därför gifvas allenast full ersättning, beräknad på föreskrifvet sätt. Såvidt jag förmår inse, måste genom ökad underhållskostnad uppkomma en försämring af verket, hvarom beträffande ersättningen borde gälla den regel, som för sådant fall i samma § är uppställd. Begreppet försämring innefattar nemligen i legalt afseende ej allenast en teknisk utan äfven en ekonomisk förändring i förutvarande förhållanden. Om denna uppfattning är riktig, och om vidare det ej torde kunna förnekas, att ett verk, som drager större underhållskostnad, är i ekonomiskt afseende af ringare värde, än ett annat verk med mindre sådan kostnad, änskönt verkens produktionsförmåga må vara lika; så synes mig klart, att vattenverksegaren för en försämring af ifrågavarande beskaflenhet ej bör vara skyldig åtnöjas med endast full ersättning utan förhöjning, hvadan jag för min del föreslår, att orden: »Fordras för — hundrade» måtte ur denna § utgå.

§ 61.

Jord, som med vattenverk är förenad och ej utan synnerligt men kan såsom sjelfständig egendom nytjas, derest vattenverket förloras, anser jag vara dermed så nära införlifvad, att lika ersättningsgrund bör å begge dessa rättigheter tillämpas, hvilket äfven öfverensstämmer med nu gällande lag. Jag vågar därför föreslå att denna § ändras sålunda:

Är med vattenverk — jord lösas, som i nästföregående § sagdt är, om egaren det fordrar. Finnes vid — öfvertaga mot fulla värdet. Skall endast — sådan egendom mot fulla värdet af jordegaren — behålla vill».

Tillägget: »Lösen för — värdet» skulle i följd häraf utgå.

§ 64.

I afseende på de i denna § af förslaget intagna stadganden anser jag mig böra erinra, att deri ej omförmäles den händelse, att vattenverk, som för odlings skull efter dom utrifvits, sedermera upptages, enär det tilltänkta odlingsföretaget ansetts böra öfvergifvas. Härutinnan kan jag för min del ej godkänna pluralitetens åsigt. Hvad nämnda händelse angår, så synes den lika mycket som den i §:n förutsatta händelse, att verket ej inom bestämd tid ändras, flyttas eller utrifves, gifva anledning till uppenbart missbruk af tvångs-

lagen för fremmande ändamål, samt sålunda kränka ej blott det allmänna rättsmedvetandet än äfven den enskilde vattenverksegarens rätt; och det torde derföre ej vara olämpligt att i begge fallen lika korrektiv mot missbruket stadgas. Giltigt skäl häremot kan jag ej finna deri, att talan i detta fall ej kan till viss tid begränsas, emedan den alltid måste räknas från verkets upptagande, hvilket åter är af den nye egarens godtycke beroende; jag anser nemligen att i de flesta fall snart nog torde visa sig, om odlingsföretaget måste öfvergifvas och att derefter den nye egarens egen fördel torde bjuda att ej lemna den inlösta lägenheten obegagnad. Jag föreslår derföre att till förevarande § måtte tilläggas följande:

»Varder verk, som efter laga kraftegande beslut utrifvits, ånyo upptaget, vare ock i thy fall förre egaren eller hans rättsinnehafvare berättigade verket återlösa mot det värde, som nyss sagdt är, der talan derom väckes inom ett år, sedan verket fullbordadt blef».

§ 65.

I följd af den olika uppställning af stadganderne i §§ 57 och 58, som jag här ofvan föreslagit, borde denna § erhålla denna lydelse:

»Vill man göra anstalt till jords bevattning, och hindras den anstalt, annorledes än i § 57 sägs, af vattenverk; då ege man ock rätt fordra, att etc. — vilkor, som eljest i dylika fall stadgade äro».

§ 69.

Lika med öfrige Komiterade anser jag af vigt att bibehålla bestämmelsen i Kongl. Förordningen af den 20 Jan. 1824, angående rättighet för parterne i mål, som efter nämnde Förordning skall bedömas, att utse gode män till biträde vid undersökningsförrättningen. Då de sålunda utsedde gode männen med skäl torde kunna antagas blifva partiska för den uppfattning af saken, som befrämjar hvarderas hufvudmans intresse, måste dessa gode män betraktas mindre såsom domare än såsom befullmäktigade, hvilkas verksamhet förnämligast måste gå ut på att tillse, det ingen omständighet, som anses inverka på saken i ena eller andra syftet, blir förbisedt eller icke nöjaktigt utredd. Och härå ligger visserligen nu ej ringa vikt, då ifrågavarande förrättningar, såsom Komiterade i motiverne omförmält, i väsendtlig mån hafva till ändamål att verka förmedlande mellan de tvistande. Men, såvidt jag förmår inse, ega dessa skäl tillämpning på undersökningar ej allenast i tvistefrågor, som nämnas i förslagets Kap. 7, utan äfven och i lika grad uti öfrige i § 67 omförmälde frågor; hvadan jag för min del ansett mig böra tillstyrka, att rättigheten för parterne att tillkalla serskilde gode män utsträckes till alla i sistsagde § nämnde frågor, och att följaktligen orden i § 69: »i sistnämnde fall» måtte utgå.

I följd af den särskilda mening, jag här ofvan framställt i fråga om rätt till utrifning, ändring eller flyttning af större bruk och bergverk eller större fabriksinrättningar, torde erfordras särskild föreskrift i Kap. 8, angående öfverlemnande af undersökningshandlingar i sådan fråga till konungens pröfning. Jag får derföre tillstyrka, att efter § 84 i komiterades förslag införas ett stadgande af följande innehåll:

Är tvist om rätt att utrifva, ändra eller flytta större bruk eller bergverk eller större fabriksinrättning, eller att vatten derifrån afleda i det ändamål, som 57 § sägs, och hur företaget blifvit efter undersökning tillstyrkt; åligge förrättningsmannen att efter förrättningens afslutande skyndsamt insända concept-handlingarne jemte dertill hörande kartor och planritningar till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som har att desamma jemte eget utlåtande till Kongl. Maj:t öfverlemna. Varder den sökta rättigheten beviljad, ege den, som med förrättningsmännens åtgärder ej nöjes, att sin talan, såsom i nästföregående § sägs, anhängiggöra inom 2 månader sedan Kongl. Maj:ts beslut i saken honom kunnigt blef.

Stockholm den 2 Nov. 1870.

Joh. L. Bååth.

INNEHÅLL.

Betänkandet.

Inledning	sid. 3.
Kap. I. (allmänna bestämmelser om rätt till vatten)	» 5.
Kap. II. (om flottled)	» 12.
Kap. III. (om dikning, strömrrensning och vattenledning)	» 17.
Kap. IV. (om jords bevattning)	» 35.
Kap. V. (om invallning)	» 38.
Kap. VI. (om dambyggnad och vattenverk)	» 39.
Kap. VII. (om jordegares rätt att låta utrifva, ändra eller flytta vattenverk, eller att vatten derifrån afleda)	» 49.
Kap. VIII. (om undersökning, uppskattning och verkställighet i vattenrättsmål)	» 54.
Kap. IX. (om föreningar)	» 62.

Lagförslaget.

Ingress	» 68.
Kap. I	» 69.
Kap. II	» 70.
Kap. III	» 72.
Kap. IV	» 76.
Kap. V	» 77.
Kap. VI	» 78.
Kap. VII	» 80.
Kap. VIII	» 82.
Kap. IX	» 91.
Flottningsstadga	» 93.
Reservation af Häradshöfdingen J. L. Bååth	» 99.